

resten nog ongeschonden rondliep, rende naar de rode vlag van de eerste Sowjet-tank.

„Die nazi's kennen het klappen van de zweep al,' zei Mitrea verbaasd bij zichzelf.

En zo gooide ook hij zijn koppelriem en pistolen op de grond, net als de anderen, die in groepjes bij elkaar waren gaan staan. De soldaten, zowel de Roemenen als de Duitsers, hadden zich in het gelid geschaard met hun handen in de lucht. Mitrea deed hetzelfde, maar niemand lette op hem.

In de verte klonk zonder ophouden het gedreun en gedender en vlakbij raasden de vliegmachines. Uit het struikgewas in de steppe doken steeds nieuwe tanks op, die andere troepen mensen bij elkaar dreven.

„Veel gesneuvelden,' dacht Mitrea, „Maar ook veel overlevenden . . . Waarschijnlijk zullen ze ons wel een kogel door onze kop jagen, net als de gewonden.'

Dan zou hij tenminste met mooi weer afscheid nemen. Zo zag ook de vlakte van de Trapganzen eruit, maar dan vervuld van een vredigheid en een stilte, die wel nooit terug zouden komen, want alles was voorbij nu.

Toen er ziekenwagens verschenen om de naast Mitrea liggende gewonden op te halen, vonden ze hem, terwijl de tranen hem over 't gezicht liepen.

„Wat is er met jou? Ben je óók gewond?' vroegen ze hem in 't Russisch.

Mitrea kon het verstaan. Hij wees op de smid.

„Ja njet (ik niet) . . . m'n vriend.'

„Ja, ja, rustig maar . . . ' Ze klopten hem op z'n schouder. „Ga in de rij van de gevangenen staan,' bevalen ze.

De smid deed z'n ogen open. Weer wat gerustgesteld deed Mitrea, wat hem gezegd werd.

XIII

„De stommiteiten heb 'k uit m'n ransels gegooid en een korreltje verstand heb 'k ervoor teruggekregen.’

Zo zou Mitrea graag de brief begonnen zijn, die hij aan iemand in het verre vaderland gericht had, aan iemand in Malu-Surpat, bij de Trapganzen, waar de steppe opdoemt.

„Alles wat ze me over het land, waar ik nu ben en over de mensen, die daar leven verteld hadden, was gelogen en dat had allemaal een plaats in m'n ransel gekregen. Maar nu ben ik er achter, dat arbeiders zoals wijzelf 't hier zonder landheren rooien. Ook hier zijn vroeger Bojaren zoals onze Heer Drieneuzen geweest, maar de volksrevolutie heeft ze opgeruimd. Je moet van zulke woorden niet schrikken, want zulke dingen, die niet alleen maar woorden zijn, zullen ook bij òns gebeuren en de armen van Malu-Surpat, waar wij óók bij horen, zullen bezit nemen van de akkers, waar ze tot nu toe af moesten blijven. In de Trapganzen, waar ik eens in de herfst als een arme slaaf gezwoegd heb, zal ook ik met vreugde ploegen. Vadertje Triglea zou ik graag op z'n ouwe dag nog 'n beetje vrolijk zien en moeder Triglea met 'r grijze haren zou 'k graag een uurtje willen zien uitrusten van d'r werk.’

Maar hij kon zo'n brief niet versturen, want hij zat in een krijgsgevangenenkamp en verscheidene kameraden hadden hem verteld, dat er nog geen verlof was gegeven tot het schrijven van brieven. Dit zeiden kameraden, die langer krijgsgevangen zaten dan hij, meer van zulk soort dingen afwisten en

zich zelfs in de taal van het land konden uitdrukken. Ook hij wilde die zo gauw mogelijk leren.

Maar niet alleen, dat 't versturen van zo'n brief in geen geval mogelijk was geweest, niemand in Malu-Surpat zou 't ook begrepen hebben, want er was daar nog niets veranderd. De oorlog was nog niet afgelopen. De Sowjetlegers drongen steeds verder op en vaagden de nazi's met hun artillerie weg, maar ons land hadden ze nog niet aan de nazi-klauwen ontrukkt. En trouwens: al die dingen en nog veel meer kon je niet schrijven op een briefkaart, die niet groter was dan je hand.

„Allereerst, Nastasia, wil ik je schrijven, dat ik, sinds ik hier ben, nog veel meer voel, hoe ik van je hou.’

Maar dat wist ze immers al van toen ze nog bij elkaar waren en de koekoek had geroepen tussen de bloeiende acacia's.

Wat had hij veel kunnen vertellen!

„D'r was er een, een kerel als een boom, die me bevel gaf om Florea, die z'n been had gebroken en die ik met m'n armen ondersteunde, eenvoudig te laten liggen en bij de andere krijgsgevangenen te gaan staan. Hij had grijs haar en nogal lichte wenkbrauwen en zo blauw als de kralen die je Zondags draagt. Die man klopte me vriendelijk op m'n rug en glimlachte tegen ons, toen hij dat bevel gaf.

Toen ik er vandoor moest, zei ik tegen hem, dat ik Roemeen was.

„Da, garasjò' (,Jawel, best'). Hij wist het. Ik ging daarop bij onze jongens staan. De nazi's stonden apart. Toen 'k m'n positieven weer bij elkaar had, was m'n eerste gedachte die soldaat met het grijze haar te vinden, die zich over m'n vriend Florea ontfermd had. Maar dat was niet meer mogelijk en niemand van onze mensen had hem goed aangekeken; niemand wist, wie hij was of hoe hij heette. Die Sowjetmensen begrepen niet, waar ik me zo druk over maakte. Ze lachten, toen een tolk hun vertelde, wat ik wou.

„Maak je maar niet bezorgd. Je vriend gaat naar 't hospitaal. Die maken we beter.’

„Maar ik zou graag willen weten, wie die hospitaal-soldaat was met dat grijze haar, die 'm heeft meegenomen.’

„Dat hoef je niet te weten. Misschien zie je die man nooit meer terug: 't is een kameraad van ons.’

In het eerste half jaar van z'n gevangenschap was Mitrea Cocor bevriend geraakt met twee Sowjetsoldaten, Wassili Pistroega uit Mogilew en Mitja Karaganow uit Kostroma.

Ook was Mitrea er gauw in geslaagd, met Pistroega, een kleine donkere jongen, Russisch te praten. Tegelijkertijd was Mitja Karaganow begonnen, hem wegwijs te maken in de landbouwwetenschap. Het was een grote, rustige en nogal gezette man, die niet veel ouder dan Mitrea scheen te zijn. Steeds opnieuw legde hij Mitrea uit, hoe de boeren in de kolchoz van zijn geboorteplaats leefden en werkten. Hij vertelde alles met veel ernst en hield daarbij z'n enigszins schuinstaande spleetogen steeds op z'n leerling gevestigd.

Tot ver in de herfst werkten de krijgsgevangenen — zo lang het nog goed weer bleef — aan een dam die, gesteund door eikenhouten palen, het water van een riviertje tegenhield. Dat riviertje groeide daar uit tot een meer. Bij de stuwdam, die van kettingen en sluizen voorzien was, bruisten de golven.

Het dal ging over in licht glooiende hellingen, die met vruchtbomen beplant waren. Bij het eind van het dal bevond zich in de diepte een dorp, waarvan de huizen uit balken waren opgetrokken en met rieten daken bedekt. De grote ramen hadden groene luiken. Mitrea bekeek ze uit de verte en had er plezier in.

Mitja Karaganow uit Kostroma maakte hem duidelijk, dat de mensen uit dat dorp sinds elf jaar een collectief landbouwbedrijf hadden, dat fruit en groente opleverde. Het water, dat ze daarvoor nodig hadden, pompten ze uit het meer. Maar

hier, bij de stuwdam, bracht het water, dat in snelle vaart door de molensloot werd gedreven, een turbine in beweging. De molen draaide aan één stuk door en maalde vlijtig. Tegelijkertijd werd op die manier de elektrische stroom voor verlichting en voor een fabriekje van landbouwwerktuigen gewonnen. Behalve het onontbeerlijke landbouwgereedschap maakten timmerlui daar ook nog ramen, tafels en stoelen van lindenhout.

„De harken en hooivorken,” vertelde Karaganow, „gaan naar de bergdorpen, waar de boeren vooral voedergewassen verbouwen. Ze hebben daar koeien en een collectief melkbedrijf. Daar komen boter en verschillende soorten kaas vandaan. Maar de kozijnen, ramen, tafels en stoelen worden verstuurd tot in de steppen van Kazakstan, aan de andere kant van de Kaspische Zee en tot aan het Aral-Meer, waar de mensen huizen en dorpen beginnen te bouwen. De nomaden daar hadden duizenden jaren lang in tenten gewoond. Ze trokken van de ene wei naar de andere en leden honger en dorst. Vaak ook trachtten ze door roof en plundering in leven te blijven. Hun Khans woonden in twee of drie ellendige nederzettingen en lieten zich door de nomaden belasting betalen. „Arme herder, arme heer,” was daar het spreekwoord. Na duizenden jaren hebben de bolsjewieken hun geleerd, hoe ze het water naar de dorre steppe moeten leiden en zo is dat zwervend herdersvolk nu een landbouwend volk geworden. De hoofdstad van hun republiek is tegenwoordig een bloeiende tuin. Aan beide zijden van de straten lopen beken, die rij aan rij sinaasappel- en vijgenbomen bevoeïen. De nieuwe dorpen hebben scholen, dokters en advocaten. In Kazakstan is een nieuwe periode in de geschiedenis begonnen.”

Dat alles vernam Mitrea Cocor in de avond-uren, als er niet gewerkt werd en dat werden er steeds meer, naarmate de winter naderde.

Op een dag wendde Pistroega zich lachend tot Mitrea met de vraag:

„Zeg, kerel, geloof jij nou alles, wat die Karaganow vertelt?”

„Natuurlijk geloof ik het,” antwoordde Mitrea, „Thuis heb ik al de leugens geloofd, die bij ons in trek zijn, bijvoorbeeld dat de mensen in Rusland van honger omkomen en waarom zou ik dan nou niet geloven, wat ik met m'n eigen ogen zie?”

„Wat je met je eigen ogen ziet?” herhaalde Pistroega vergenoegd, „Ben je dan wel 's in de steppe van Kazakstan geweest? Of heb je wel 's 'n bezoek gebracht aan die bergbewoners, die vee fokken?”

„Nee, daar ben ik nog nooit geweest, maar ik zie toch, hoe 't hier is . . .”

„Vind jij die huizen met die groene luiken dan mooi?”

„Hoor 's, Wassili, je hoeft me niet op de proef te stellen. Ik kom regelrecht uit de ellende, uit alles wat ik heb moeten verduren. De armoe, die om het Aral-Meer heeft geheerst, hebben we ook bij ons in Hagi, waar Cristea, die wij de bijnaam Drieneuzen hebben gegeven, de Khan uithangt. Ik wou je alleen dat vragen: Hoe lang is 't geleden dat men die dam en dat meer heeft aangelegd?”

„Niet zo lang. Een jaar of dertien, veertien.”

„Dat kun je zien en je kan ook zien, dat die appelbomen jong zijn en ongeveer zo oud als het meer. En dat dorp mag misschien al lang bestaan, maar de huizen zijn nieuw en allemaal in rechte rijen gebouwd. De molen, de fabriek en het electrisch licht zijn er óók alleen maar dank zij die stuw. Zou 't hier dan een paradijs op aarde zijn geweest, voordat die dam er is gekomen?”

Pistroega begon lachend te lachen, hetgeen z'n gewoonte was bij dergelijke discussies.

„Als je 't precies wil weten: nee, 't was niet bepaald een paradijs!”

„Ik ben ervan overtuigd, dat het 'n woestenij van armoede was, kameraad Pistroega, zoals bij ons in de Trapganzen.”

Mitja Karaganow glimlachte 'n beetje en zei met 'n zekere plechtigheid tegen de Oekraïner: „Wassili Iwanowitsj, Mitrea is jouw leerling geweest, maar je hebt 'm niet goed leren kennen. Ik begrijp 'm en daarom doe ik 'm mijn verhalen.”

„Prachtig, Dimitri Matwejewitsj,” antwoordde Pistroega, „als ik 't goed begrijp, wil je van dit boertje van de Donau een politiek bewust mens maken.”

„Zo is 't.”

„Maar heb je hem gevraagd, of ie dat zelf wil?”

Mitrea wendde zich met zijn slimme glimlach tot de vrolijke Oekraïner:

„Wassili Iwanowitsj,” zei hij op een toon, die bij 't ogenblik en de omstandigheden paste, „ik heb nog wat anders begrepen, sinds ik hier ben. Degenen die tot nu toe over ons geregeerd hebben, hebben ons op politiek gebied bekrompen voorstellingen ingepompt. Ze hebben ons geleerd om ons van nu tot in alle eeuwigheid te verdiepen in het leven na de dood en de geestelijke goederen van de andere wereld — Amen. Maar zelf drijven de heren wereldse politiek.”

Karaganow neuriede:

„Een tijger roert geen traan of leed.

Zijn enig doel is, dat ie vreet . . .”

„Juist,” bevestigde Mitrea, „en daarom moeten wij, de armsten van de armen, voor onze eigen politiek op aarde en in deze wereld zorgen. Ik weet, dat de heren daar niet van houden, want het is gevaarlijk voor ze. Dat zal me 'n zorg zijn. Als de tijd daar is, zal ik met dit gevaar voor de heren naar Malu-Surpat teruggaan.”

„Ze slingeren je de bak in en je Tasja zal erom huilen . . .”

„Mogelijk. Maar als w ij gewonnen hebben, kunnen ze dat niet meer doen.’

„Hoe zo ‚gewonnen hebben’? Ik snap je niet?’

„Je weet best wat ik bedoel, Wassili Iwanowitsj. Wat hier in Rusland gebeurd is, dat zal ook gebeuren in ons land. De slaven zullen in opstand komen en met de heren zal het aflopen. Ik heb ’n vriend, die me al die dingen heeft uitgelegd. Bovendien heb ik zelf ook nog ogen en oren. Sinds ik hier ben, luister ik en begrijp ik veel meer.’

Het tweetal drukte hem de hand.

„Moet je horen, Wassili Iwanowitsj,’ meende Karaganow met grote stelligheid, ‚deze boer van de Donau houdt zich bezig met politiek en dat stemt me om zo te zeggen tot grote vreugde.’

„De ene dag na de andere gaat voorbij,’ zuchtte Mitrea, toen hij alleen bleef, ‚En de ene week na de andere. Ik zou wel ’s van iemand een levensteken willen hebben.’

Pistroega en Karaganow hadden het krijgsgevangenenkamp verlaten.

Tijdens de rusturen zat Mitrea soms zwijgend en dacht na. Het lawaai in de kamer, waar z’n legerstee gespreid lag, verstomde allengs en voor z’n ogen rees de gestalte op van het meisje, naar wie hij verlangde. ‚Als ik dat meisje zo tegen me zie lachen, behoorde m’n hart week te worden. Maar ’t laat zich toch niet tot zwijgen brengen: de doorn van de haat steekt erin en blijft wonden. Ik zal pas gelukkig met haar kunnen zijn, als ik me eerst gewroken heb op die schurken, die me haat en wanhoop hebben leren kennen.’

Die winter viel er bijzonder veel sneeuw. Als de maan scheen, ging hij ’s nachts met een paar kameraden naar buiten om bij het meer de visotters te zien, die zich als slangen door de bijten naar de diepte van het meer lieten glijden. De met

sterren bedekte hemel was als een kristallen schaal, waarin elk fluisteren, elke stap en elke schreeuw van een nachtvogel zuiver naklonk. De vorst sneed als een scheermes en drong met een vurige prikkeling de neusgaten binnen. Mitrea herinnerde zich de winters in de Trappen. Dan was er vrolijkheid, wedstrijden met sleden, heldere kinderstemmen. Hier was de winter één met de eindeloze Noordpoolvlakten en gierden de sneeuwstormen, die alle leven met volkomen vernietiging bedreigden, of het nu een insect, een groter dier of een mens betrof. In hun hol, diep onder de sneeuw, lagen de dieren op het minderen van de vorst te wachten. Maar de mens verzette zich taai en hardnekkig om tenslotte te overwinnen en dit maakte op Mitrea Cocor een machtige indruk.

Op een Zondag verlieten de krijgsgevangenen tegen drie uur 's middags de kantine en gingen naar hun kamer. Voordat hij de ruimte betrad, waar hij sliep, bleef Mitrea een ogenblik staan en keek naar het driespan voor een slee. Die gleed in de wervelende sneeuwstorm op de nabijgelegen weg voorbij en Mitrea beschermde zijn gezicht met de hoge kraag van zijn schapenpels tegen de ijzige sneeuwjacht.

Toen hij bezig was in de gang van het zevende huis, het laatste van de rij gebouwen, de sneeuw van zijn vilten laarzen en zijn schapenpels te kloppen, kwam George Serpe — een knaap uit de Boekowina — binnenlopen en zei, dat iemand hem op het kantoor van de kapitein spreken wilde.

Mitrea kreeg een schok. Zijn hart begon luid te bonzen.

„Misschien is het een bevel tot overplaatsing,” zei Serpe.

„Zijn er ook anderen geroepen?”

„Niet dat ik weet.”

„Misschien is het die knaap, die in die slee aankwam, een reus, een kerel als een boom.”

„Ik heb 'm niet gezien.”

„Nou, afwachten maar . . . ,” zei Mitrea, opeens erg ongerust.

Hij zette zijn muts van lamsvél op, knoopte zijn pels dicht en liep naar buiten. In het schijnsel van de ondergaande zon had de sneeuw de kleur van viooltjes. Toen Mitrea voor het kantoor stond, merkte hij, dat hij hijgde. Een ogenblik bleef hij staan op de „kalidor” — de gang — zoals het afgesloten, van ramen voorziene balkon van het kantoor genoemd werd. Hij hoorde stemmen. Mitrea herkende de bariton van kapitein Baranta, een Siberische invalide. Hij had een houten been, waar hij trots op was. Daarmee stootte hij altijd tegen de deuren van de kamers, waar hij inspectie hield. Hij had ook een lange snor, die hij voortdurend met een zeker genoegzaam opstreek. Vanwege die snor hadden de Roemeense krijgsgevangenen hem de bijnaam „Boedjonni” gegeven.

De ordonnans gooide brandhout in de grote kachel, die ook de andere kamer verwarmde. Toen hij ’t gietijzeren kacheldeurtje sloot en zich oprichtte, scheen hij zich over Mitrea te verwonderen die daar in de houding stond, onbeweeglijk en zwijgzaam.

„De kapitein heeft me laten roepen,” verklaarde Mitrea.

„O, juist.”

Hij moest daar nog even blijven staan.

„Ga maar naar binnen, kameraad. Wil je de deur achter je dicht doen?”

Ook deze man was een baardige Siberiër en hij kwam evenals kapitein Baranta van de verre Jenissei. Hij was een arm kwijt en in de plaats daarvan had hij een prothese met een haak. Met deze haak had hij het kacheldeurtje gesloten, waarna hij hem in zijn lange mouw liet verdwijnen. Hij nodigde Mitrea opnieuw uit, naar binnen te gaan, waarbij hij zijn ongeschonden hand gebruikte om te gebaren. Vriendelijk glimlachend zei hij:

„*Pazjaloesta*’ . (Alsjeblieft).

Mitrea stapte binnen. Het kon niets ergs zijn. Hij had niets op zijn geweten. Aan de andere kant was de tijd van bevrijding ook nog niet aangebroken. ‚Boedjonni’ converseerde levendig met zijn aangenaam stemgeluid. Hij informeerde misschien naar vrienden, die de man, die met z’n rug naar de deur zat, scheen te kennen. De commandant stond erbij, terwijl de ander op een houten bankje had plaats genomen; zijn pelsmuts en een met lamsvel gevoerde jas lagen naast hem.

Baranta stampte met z’n houten been op de vloer en wenkte de commandant met z’n ogen, waarop de ander zich omdraaide. Mitrea herkende hem dadelijk. Het was de man met de grijswitte wenkbrauwen, die Florea meegenomen had en Mitrea bevel had gegeven, in de rij van de krijgsgevangenen te gaan staan, de man, die hem op de schouder had geklopt en vriendelijk had geglimlacht in die walmende en bloedige storm van Mitrea’s eerste oorlogsdag. Daar hij geen distinctieven op z’n uniform had, wist Mitrea niet, hoe hij hem moest aanspreken. Hij drukte de hem toegestoken hand.

‚Cocor Dumitru?’ vroeg de man met de grijswitte wenkbrauwen en hetzelfde glimlachje dat hij toen had.

‚Ja, dat ben ik.’

‚Ik breng nieuws van je vriend Costea Florea.’

Hij sprak de twee delen van de naam in één ruk uit: ‚Castaflora’. Deze stem klonk Mitrea als muziek in de oren. En die glimlach bracht als het ware z’n verbittering, z’n oude, onoverwinnelijke verbittering tot zwijgen.

‚Is hij gezond? Gaat ’t goed met ’m?’

‚Hij is gezond en hij maakt ’t goed.’

Mitrea knipperde ontroerd met z’n ogen.

‚Ik had u toen al naar uw naam willen vragen. We gingen een beetje vlug uit elkaar . . .’

‚Kan zijn,’ glimlachte de man met de grijswitte wenkbrauwen, ‚Ik weet ’t niet meer.’

Kapitein Baranta was óók in z'n schik, zonder precies te begrijpen, waar 't over ging.

„Dat is onze dokter,” stelde hij voor, „kameraad Ostap Berjozow’.

„Ik ben medisch assistent, geen dokter,” verbeterde kameraad Ostap.

„Dat is niet waar. U bent een beroemde dokter, die mij en een hele hoop anderen aan hun been geopereerd heeft . . . dat been, waarmee ik m'n bevelen stamp.’ En „Boedjonni” stamp-te drie maal met z'n houten been op de vloer en keek de twee anderen om beurten aan, terwijl hij z'n snor opstreek.

Kameraad feltsjer (medisch assistent) Berjozow zei tegen Mitrea:

„Kijk, Cocor, zie je dat been van Baranta? Er zit een mooie schoen aan, zodat een trotse Siberiër er geen oneer mee inlegt. En het doet goed dienst. Je moet weten, Cocor, dat ook kameraad Castaflora precies zo'n been met stalen gewrichten heeft. Weken geleden heeft kameraad Castaflora me al gevraagd, hem te vertellen, waar je uithangt en om je op te zoeken en een boodschap van hem over te brengen. Hij zegt, dat je hem in je armen hebt gehouden, voordat ik hem wegbracht. Ik zie, dat je blij bent. Hij heeft goed over je gesproken. Ik had direct door, dat Castaflora een partijgenoot was. Ik ben gaan informeren waar jij zat. Alleen moest ik op 'n beetje dragelijk weer wachten om een tochtje naar deze streek te kunnen ondernemen. Ik had vandaag pas gelegenheid. Om hier te komen ben ik twee dagreizen van m'n koers afgeweken en ik zal nog weer twee dagreizen nodig hebben om in de koers te raken. Vandaag kan ik nog blijven om je te vertellen, wat Castaflora doet en te horen, hoe 't met jou gaat. Ik zal 'm zeggen, dat ik zonder tolk met je gesproken heb, dat zal hem plezier doen.’

Toen stampte kapitein Baranta driemaal met z'n kunstbeen op de vloer.

„Mag ik ook wat zeggen? Ik zal zorgen voor een ketel thee en alles wat daar bij hoort. Pakken jullie de koffer met verhalen maar uit, terwijl ik dat behandel. Daarna zetten we de radio aan om het legerbericht te horen. Cocor houdt van goeie berichten. Hij heeft ook onze Jozef Wissarionowitsj al 's gehoord. Je zal merken, Ostap Ostapitsj, dat Cocor goed begrijpt, wat onze Jozef Wissarionowitsj te vertellen heeft.’

„Heel goed,’ bevestigde kameraad feltsjer Ostap Berjozow. Toen zij alleen waren zei hij: „Ik zie, dat je gezond bent, maar je hart is nog ziek. Dat zie 'k aan je ogen.’

Mitrea zuchtte en boog z'n hoofd. Het spook van z'n herinnering waarde nog in hem rond.

„Cocor, zet je schrap. Castaflora draagt je 't volgende op: hij zegt, dat je hier weg moet en naar hem toe moet komen om je kennis aan te vullen. Baranta is tevreden over je. Daar hadden we 't juist over toen je binnen kwam. Als ik jou was zou ik gaan, je kan er alleen voordeel bij hebben. Blijf hier tot 't voorjaar en dan krijg je 't bevel tot overplaatsing. Wij zullen je wel helpen, dat je alles te zien krijgt en alles leert kennen wat goed is in onze socialistische maatschappij.’

Mitrea knikte bedeesd maar vol vreugde, die hij echter niet durfde tonen.

Het houten been van de kapitein klopte drie keer tegen de deur. De Siberiër uit de „kalidor’ bracht de theekeketel binnen. Hij werd gevolgd door een landgenoot, die een blad met kommen droeg.

Glimlachend zei Mitrea tegen de man met de grijswitte wenkbrauwen:

„Drie kommen kan ik op . . . bij de vierde zeg ik: stop . . . Anders barst ik. En ik zou graag 't voorjaar nog halen, dokter Berjozow!’

XIV

Eind Mei ontmoette Mitrea Cocor Florea in een krijgsgevangenenkamp, dat een paar uur met de trein van Moskou lag. Daar waren maar weinig Roemenen maar veel Italianen en Slowaken. Het leek meer op een onderwijsinstituut dan op een kamp. De barakken van de krijgsgevangenen stonden in een oud park buiten het stadje.

De lente begon te ontluiken. De bloemschermen van de vlierbomen ontvouwd en de zangvogels begonnen in de berkebosjes hun liedjes te proberen. Alles ging net als bij ons in de lente, alleen wat later. De zon straalde door een nevel van goudgekleurde stofjes en de bewoners van het plaatsje groetten elkaar vrolijk, terwijl ze door een lange, smalle straat naar hun werk liepen.

„Iedereen werkt voor de oorlog,” zei de smid, „Lang zal dat niet meer nodig zijn.”

„Die vogels, die daarginds in die bosjes zingen, lijken op onze nachtegaal,” zei Mitrea zacht, terwijl weemoed z'n blik versomberde.

Florea maakte zich een beetje vrolijk over hem.

„Je hoort helemaal niet, wat ik tegen je zeg. Wat mankeert jou?” Hij pakte Mitrea's rechterhand en keek Mitrea aandachtig aan. „Het lijkt wel, of je ziek bent. Je bent mager geworden. Laten we daar op die bank in 't zonnetje gaan zitten. We hebben nog twee uur.”

Mitrea liet zich moe op de bank neervallen. Toen zag hij Florea's kunstbeen en kromp ineen. Florea merkte het en lach-

te gedwongen, terwijl hij met z'n houten been op de grond stampte.

„Onze ‚Boedjonni‘ stampt altijd drie keer.’ Ook Mitrea probeerde opgeruimd te doen. ‚Baranta, de kapitein van het kamp, noemden we altijd Boedjonni vanwege z'n snor.’

„Wat 'n geluk, dat we Berjozow ontmoet hebben,‘ zei Florea zacht.

Na de lange scheiding was hun ontmoeting een beetje stijf, nog wat vreemd. Eerst zwegen ze een poosje. Mitrea keek rond en zag een huisje met een rood pannendak, dicht omgeven door gladiolen en narcissen. De gladiolen bloeiden paars, de narcissen wit.

„Ben je hier al lang?’

„Nee, sinds 't voorjaar is begonnen. Ik ben hier om uit te rusten. Verlang je naar de lente thuis?’

Mitrea knikte.

„Ja, maar dat is 't niet, wat me dwars zit. Ik begrijp, dat de tijd niet sneller kan verstrijken dan hij nu doet.’

„Wat dan? Nog altijd 't ouwe zeer?’

Mitrea antwoordde bevestigend en liet z'n hoofd op de borst zinken.

„Florea, ik zal je wat vertellen en dan zul je 'n heleboel dingen beter begrijpen. Ik ging eerst met dokter Berjozow naar een plaats — de naam heb 'k in m'n notitieboekje staan — waar we de boot namen en het kanaal naar Moskou afzakten.’

„Dat is mooi. Dan heb je zeker heel wat gezien.’

„Inderdaad. Ik heb 'n hoop gezien en het beviel me allemaal best. Ik dacht bij mezelf: vroeger was daar niets en wat we nou te zien krijgen, dat hebben de mensen aan hun scherpzinnigheid te danken. Ik heb ook de tarwevelden gezien, die ten noorden van de vroegere tarwegrens lagen. Daar is een nieuw soort tarwe, dat ondanks de korte zomer snel rijp wordt.

Daarna kwamen er steeds weer dorpen, die kort geleden gebouwd zijn in een moerassige streek, maar het water wordt er nu al behoorlijk door kanalen afgevoerd. En hier en daar ook visvijvers en verder bosjes als beschutting tegen de storm. Waar vroeger alleen maar nattigheid en woestenij was, daar vind je nou akkers. De vijvers zijn vol vis. Ik dacht bij mezelf: menig landschap in de wereld mag mooi zijn, omdat 't dat van meet af aan geweest is — bergen, meren, zeeën, bossen. Maar wat de mensen met hun vernuft en hun werk maken van woestijnen en moerassen en uit het niets als 't ware uit de grond stampen, dat schijnt mij van nog groter waarde te zijn. De aarde wordt ruimer en de armoede verdwijnt. De aarde wordt verrijkt met dingen die er eerder nog niet waren. Natuurlijk is dat vroeger ook wel gebeurd, maar dan heeft 't uiteindelijk vaak alleen tot nood en vernietiging van de mensheid geleid.'

„Heeft Berjozow je dat allemaal uitgelegd, Mitrea?”

„Hij heeft 't me wel uitgelegd, maar 'k begreep 't vooral door wat ik zelf heb meegemaakt.’

„Waarom jij zo in de put zit, begrijp ik niet. Dat zijn toch allemaal dingen om blij mee te wezen.’

„Kijk, ik krijg de duvel in, als ik bedenk, dat bij ons in de Trappen de mensen 't ook best beter zouden kunnen hebben. Maar 't blijft daar alles bij 't ouwe. Wat ik nog wilde vertellen. Berjozow is van huis uit een boer en . . .’

„Een goeie kerel is die Berjozow, Mitru.’

„Fatsoenlijk en bekwaam. Als we elkaar ontmoeten, klopt ie me op m'n schouder. Kameraad Costea, Berjozow heeft me ook een groentekwekerij van een kolchos laten zien, twee of drie stations van Moskou. Die kolchos heette ‚Ter herinnering aan Iljitsj’. Ik had al verscheiden kolchozen gezien. Tomaten, paprika en augurken onder glas op grote oppervlakten. Ik zeg tegen me zelf: dat is óók goed werk. Daarna zag ik een club,

waar de kameraden kwekers en kweeksters bij elkaar komen; ze lazen kranten, luisterden naar de radio, spraken met elkaar over politiek. Ik dacht: dat is nog veel beter. Het zou goed zijn, als in ons land de mensen óók zo uit de duisternis konden raken. Toen kwam ik in een tuin met twee of drie huizen, die vol kinderen waren. Zuigelingen, een heel stel van een jaar of twee, drie en de rest wat groter. In één kamer: zulke stapels speelgoed. En bedden met lakens in de kamertjes, waar die kinderen slapen. Toen ik kwam, hadden ze juist gegeten en werden ze door de drie of vier voedsters van het dorp in hun bed gestopt. Ze hadden eerst flink gespeeld, toen zo veel gegeten als ze maar wilden en nu gingen die dikke kereltjes slapen. Hun moeder kon intussen werken zonder zorg voor het kind. Ik zeg bij mezelf: Vergelijk dat 's met Malu-Surpat. Speelgoed? Voedsel? Rustig slapen? Ho maar! Eén van m'n broertjes, die nu m'n oudere broer geweest zou zijn, is aan stukken gescheurd door de varkens, toen hij één jaar was en in een trog lag (in de schaduw onder 'n boom), terwijl m'n moeder vlak daarbij bezig was in huis. Dat kind heette ook Mitrea. Ter herinnering aan hem ben ik Mitrea genoemd. Ik had net zo goed zelf in die trog kunnen liggen. En toen ik nu dat huis met die kinderen in dat dorp hier te zien kreeg, voelde 'k me maar kleintjes en heb stilletjes de tranen uit m'n ogen staan vegen. Dan hebben ze verder nog een apart bedrijf voor koeien, geiten en kippen in die kolchos om steeds voedsel te hebben voor hun kinderen, invaliden en oude mensen. Alles netjes voor elkaar. Het beviel me allemaal buitengewoon. Maar vooral die kinderen kan ik niet vergeten, Florea en ik moet telkens weer denken aan m'n broertje Mitrea, die misschien wat beters zou zijn geworden dan ik en die nu verdwenen is, als 'n druppel water, als één of ander nietig insect.'

Nadat de smid de hele geschiedenis zwijgend had aangehoord, vroeg hij:

„Ben je daarom zo terneergeslagen?”

„Ja en door nog andere dingen.”

„Zeg, Mitrea, kerel je zit er bij, of je een ziekte onder je leden hebt.”

„’t Kan zijn. Berjozow zegt, dat ik symptomen van geelzucht heb.”

„Nou ja, je bent ’n beetje in de war, nu je al die dingen hier gezien hebt. Maar begrijp goed, Mitrea, dat de tijd niet ver meer is, dat de Partij ook bij ons orde zal scheppen. De oorlog is nu gauw voorbij. De Sowjetlegers verpletteren de nazi’s en misschien kom ik aan de beurt om, net als die Siberiër van jou, drie maal met m’n houten poot op de straten van Berlijn te stampen. De landheren bonjouren we ’r uit; de uitbuiters uit de industrie gaan ’r achter aan. We verdelen de grond onder de boeren en de staat neemt de fabrieken over en zo zullen we dan voor jullie boeren, machines en ander gereedschap maken. We zullen dan net als de mensen in dit land de wetenschap en de resultaten ervan voor onszelf gebruiken en zo zullen we een nieuw leven opbouwen.”

Mitrea zuchtte:

„Wanneer?”

„Maar Mitrea, ik geloof, dat jouw ziekte ‚ongeduld’ heet.”

„Ik wil ’t niet ontkennen, Florea. Ik zit op hete kolen en ben bang, dat ik ’t niet meer beleef.”

De smid klopte hem op de rug.

„Wees maar niet benauwd. Wij blijven leven en zullen al die heerlijke dingen meemaken en er van genieten. Heb je in Moskou ook ’t Rode Plein gezien?”

„Zeker.”

„Nou daar zal na de overwinning de grote troepenparade plaats hebben. Heb je ’t mausoleum van Wladimir Iljitsj gezien?”

„Ja, Wladimir Iljitsji ziet er net uit, of hij alleen maar slaapt en nog waakt in zijn slaap ook. Ik heb ook 't Kremlin gezien met die verlichte rooie sterren.’

„Onder die sterren, Mitrea,’ zei de smid weer, „werkt dag en nacht de leermeester van ons allemaal. Heb geduld, net zoals hij geduld heeft gehad tot Stalingrad. Maak er maar een gewoonte van, zo rustig en vredig te zijn als die vlakten hier, waarvan niemand het eind kan zien. En leer van alles, wat je nog niet weet met 't oog op de komende tijden.’

„Je hebt gelijk,’ zuchtte Mitrea, „Ik zal gaan leren.’

„Kijk, Mitrea, het gaat hier om,’ zei de smid na enig nadenken. „Ik was eerst van plan met 't voorstel, dat ik je wil doen, nog wat te wachten. Maar ik geloof, dat 't ogenblik nu al gekomen is.’

„Wat voor 'n voorstel?’

„Mitrea, ook voor ons veelgeplaagd land nadert de bevrijding. En dan zal er democratie komen. Alles wat opgebouwd en veranderd wordt, moet ook beschermd worden en daarvoor is een volksleger nodig.’

„Ik heb iets gehoord over de Tudor Vladimirescu-divisie,’ zei Mitrea vlug, „Je moet me helpen, kameraad. Zie, dat je me daar bij krijgt.’

„Geduld, Mitrea, geduld, jongen,’ ried hem de smid aan.

XV

In Ghitza Lungu's molen in Malu-Surpat maalden de molenstenen graankorrels, terwijl de boeren hun woorden stonden te vermalen. Er kwamen mensen van allerlei slag en niet alleen uit Malu. Sommigen brachten hun zakken mee in een wagen, anderen op hun rug. Laatstgenoemden, armen en weduwen, hadden maar een paar korreltjes graan voor de molenstenen en durfden daarom ook maar een bescheiden woordje tot het gesprek bij te dragen. Degenen, die zakken op hun wagen hadden, daagden de molenaar af en toe met woorden uit. Wel te verstaan enkel voor tijdverdrijf en om aan de weet te komen, of er berichten waren over onze jongens, die her en der over de wereld verspreid waren. Ze deden het om Ghitza Lungu aan het praten te krijgen, Ghitza, die van tijd tot tijd een bezoek aan het landgoed Hagiú bracht. Meneer Cristea had een radiotoestel en voor die radio werd door sommige lieden, ergens ver hier vandaan, over de oorlog en de politiek gezwamd.

Via Hagiú vernamen de mensen, dat het puik ging met de nazi-oorlog en dat hun politiek ook al zo'n succes was.

Maar intussen kon je die successen cadeau krijgen: met de groeten aan de nazi's in Berlijn en onze landslieden in Boekarest, die naar de pijpen dansten van een misbaksel met zo'n peestsnorretje. De Russen sloegen de nazi's op hun donder, dat de vonken eraf vlogen. Heer Cristea was weliswaar van mening, dat de nazi's zich tijdelijk terugtrokken om morgen met nieuwe moordwerktuigen en giftige gasdampen des te

vlotter aan te vallen. Maar dat was enkel de mening van Heer Cristea en een handjevol lui in Boekarest. Zij hadden het land in het ongeluk gestort en onze kinderen hun verderf tege-
moet gestuurd — doelloos en zonder ons goedvinden.

Drieneuzen wist nog te vertellen, dat de Duitsers een machine hadden uitgedacht, die dodende stralen verspreidde. In werkelijkheid ging de vindingrijkheid van de nazi's in een heel andere richting: ze graaiden alles bij elkaar, wat wij christen-
mensen nog aan eten en drinken over hadden en verstuurden het in treinen naar hun eigen land. Zelfs kleren en meubels, ja, het zink van de dakgoten in Moldavië stouwden ze in wa-
gons en versleepten het naar Duitsland.

Nadat ze die Vrijdag over alle mogelijke dingen gekletst hadden, wendde Stoica Cernetz, die Roodbaard werd genoemd (maar wiens baard grijs begon te worden) zich tot de mole-
naar en zei:

„Zeg, Ghitza Lungu, hoe zou 't toch met je broer Mitrea gaan?”

„Weet ik 't? Ik heb niks meer van 'm gehoord.”

„Ze zeggen, dat ie daar in die woestenij is omgekomen.”

„Kan wezen. Ik heb 'm d'r niet heengestuurd.”

Cernetz lachte.

„Je wil toch niet beweren, dat ie voor z'n dooie plezier is gegaan?!”

„Dat wil ik helemaal niet beweren. Als 't z'n lot is geweest, dat hij moest omkomen, dan zullen we zoals 't hoort doden-
missen voor 'm laten lezen. Je hoort overal, dat de Mosko-
vieten kort geleden de nazi's en onze mensen naar 'n ijskouwe
woestijn hebben gejaagd en ze daar hebben omsingeld om ze
te laten verhongeren en doodvriezen. Toen ze probeerden eruit
te komen, hebben de Moskovieten ze met kanonnen doodge-
schoten. Ik denk, dat m'n ongelukkige broer daar ook bij ge-
sneuveld is. Ik ben bang, dat de wolven 'm hebben opgevreten.

Alleen z'n benen zullen misschien over zijn, voor zover ze in laarzen staken.'

Onder het afdak van een schuur stonden ze daar te praten. Het was middag en broeiend heet. Ze drongen als druiven aan een tros opeen en luisterden. Voor de wagens stonden de koeien te herkauwen. De molen liet een dof geratel horen.

„Wat moet jij nou beginnen, Ghitza Lungu?” vroeg Stoica Cernetz, die heel goed kon huichelen, op diep bedroefde toon. „De grond, die van die arme Mitrea is geweest, valt jou nou toe.”

„Hoezo, grond? Een strook zo smal als een draad garen. Waardeloos.”

„Kom, kom, iets is toch altijd nog wel wat waard,” provoceerde Cernetz, „De feiten liggen nou eenmaal zo, dat jij niet naar 't front hoefde, maar dat je kleine broertje wèl moest — en jij bent 'r rijker van geworden.”

Ghitza probeerde een rechtstreeks antwoord te omzeilen. „Ten eerste,” zei hij, „is die grond van Mitrea aan de landheer verpand.”

„Heb je 'm verpand? Hoe komt dat zo?”

„Dat komt, omdat de landheer de grond heeft gekregen vanwege Mitrea's schulden.”

Cernetz lachte boosaardig.

„Dan heeft die arme jongen goeie zaken gedaan! Een paar jaar lang heeft ie gezwoegd als 'n slaaf zonder loon of kleren te krijgen en niettemin is ie bij Cristea in 't krijt blijven staan. En nou krijgt Cristea het erfdeel van de jongen in pand.”

„Hij heeft wèl loon gehad.”

„O ja? Kom, kom, dat weten we allemaal wel beter. En over 't eten zou óók 'n boekje open gedaan kunnen worden.”

„Ik heb de grond al weer terug,” haastte zich Ghitza te verzekeren.

„Dat klinkt beter. Dat heeft de jongen dan tenminste, als ie terugkomt.’

„Hoe zou ie terug kunnen komen, als ie gesneuveld is?’

„Daar kun je nooit wat van zeggen, Ghitza. D'r zijn ook over anderen zulke geruchten verspreid en naderhand bleek 't, dat ze leefden.’

Stoica Cernetz richtte zijn stekende blik op Ghitza, maar z'n gezicht werd direct vriendelijker, toen hij Nastasia in 't oog kreeg. Het meisje was verbrand door de zon en mager geworden. De rode bloem droeg ze nog in haar haar. Haar bruine ogen waren zonder tranen en zij stapte, het hoofd hooggeheven, op de groep mensen af.

„Oom Cernetz,’ zei ze, „er is bericht binnengekomen van Mitrea, dat ie leeft. Hij is net zo levend als jij en ik.’

„Vooral zoals jij, kind. Laat 'k je zeggen, dat 't me plezier doet.’

Met z'n linkerhand krabde de molenaar zich achter z'n oor en met z'n rechterhand greep hij naar een stoelleuning om niet om te vallen.

„Aan de ene kant zou 't me plezier doen, als 't zo was,’ stotterde hij, alsof z'n mond aan 'n ander toebehoorde. „Hoe weet je dat, zeg? Heeft ie je geschreven? Want tegenwoordig is ie immers 'n groot geleerde,’ grijnsde Ghitza, zich tot de anderen wendend. „Ook dat doet me plezier.’

„Dat is duidelijk aan je te zien, Ghitza Lungu,’ kaatste Cernetz scherp terug.

„Als je maar weet, dat 't me echt plezier doet!’ viel Ghitza uit. „Hij heeft je dus geschreven.’

„Mij niet,’ antwoordde het meisje zonder hem met een blik te verwaardigen.

Toen kwam Anastasias moei Utza Anineasca naar voren. Ze zag er gelukkig uit, rood door de zon.

„Ga maar naar binnen, kindje,’ zei ze tegen Nastasia, „en laat mij maar met ze praten.’

Nastasia ging weg. De molenaar keek haar een tijdje met opeengekleemde tanden na, alsof ze een spook was.

„Nou?” zei hij grimmig tegen Utza, „Waarom zeg je niks? Vertel op!”

„Ik zal heus wel vertellen,” zei Utza lachend en liet al haar tanden zien, „Maar je moet me niet zo lief aankijken, anders maak je me gewoon verlegen en dan kan ik niet meer uit m'n woorden komen. Vannacht is Dinca Ipatescu opeens teruggekomen. Kalm maar en wind je niet op!”

Bij de schuur was een geroezemoes ontstaan.

„Hou nou even stil en maak je niet dik! Onze mannen komen nog niet naar huis. Maar 't zal niet lang meer duren. Dinca Ipatescu zag z'n kans schoon en kwam dat even vertellen. D'r is een grote veldslag geweest. Die heeft twee weken geduurd. Op een plek, die Oeman heet, zijn de Moskoviëten door het front heengebroken en zijn begonnen de nazi's achter d'r vodden te zitten. Maar ze hebben ze nog niet te pakken kunnen krijgen. Moldavië zit vol hazen, die lopen voor hun leven. Alleen hier en daar houden de nazi's even stil om hun treinen vol te laden met eten en allerlei andere dingen — en dan: vooruit maar weer! Want de grote verschrikking zit ze op de hielen. Onder die vluchtelingen waren ook 'n paar van onze jongens en zo kwam Dinca naar huis. Hij is al weer weg ook en de hoge heren weten 't niet eens. Wat was Dinca's Porumbitza blij. Na hun bruiloft waren ze maar drie dagen bij elkaar geweest en toen moest die jonge vent er vandoor om z'n knoken in de steppe te laten bleken. En kijk, daar heb je Dinca opeens terug. Op de middag van de tweede dag is Porumbitza naar me toe gekomen, want ik ben háár moei ook. Ze heeft me alles verteld: wie van onze jongens gevallen zijn en wie nog leven. Levend zijn: Irimia Robu uit ons dorp en Sandu Calugaru uit Poarta Satului. En Nicolae Grigoritza, de veldwachter. En nog een hoop anderen. Ze heeft me alle

namen gezegd, die Dinca genoemd heeft. En ze vertelde, dat ook Mitrea Cocor leeft en dat ie krijgsgevangen is gemaakt door de Moskovieten. Daarom heb ik meteen dat andere petekind van me laten komen en heb 'r dat goeie bericht doorgegeven, dat ze 't jullie allemaal zou laten weten. Mitrea is niet gesneuveld. Verder heb ik gehoord dat hij onder-officier is geworden.'

„Hè? Dat kan niet,” stamelde de molenaar, „Die arme sukkel onder-officier? Kom nou!”

„Hm, je hebt 't gehoord, lekkere schat . . . Dinca weet heel goed wat ie zegt. In de hele wereld, zelfs in Rusland vind je geen tweede Mitrea Cocor. Iedereen zal blij zijn, vooral Mevrouw Didina, want Mitrea mag er wezen. Vroeger mocht ik zulke jongens wat graag. Moet je niet lachen, Ghitza?”

„Ik lach toch,” mompelde de molenaar, die in gepeins verzonken was, „ik lach en ik ben blij, want is hij niet m'n bloed-eigen broer?”

De molen stopte. Mannen en vrouwen verdwenen weer. Ze hadden hun zakken gevuld, laadden hun voorraad in hun karren of op hun nek en gingen huns weegs. Peinzend bleef de molenaar nog een poosje onder het afdak staan. Brommend schudde hij z'n hoofd en maakte enkele berekeningen, waarbij hij z'n vingers gebruikte en met z'n roodomrande ogen star in de verte keek.

„Ahem, ahem!” hoestte hij droog, „Wie is daar? Waar ga je naar toe?”

Het was de machinist, een baardige, grijze Duitser met een roodglimmende neus. Hij slofte op z'n laarzen over de binnenplaats en wuifde zich met een grote strohoed koelte toe. Z'n katoenen pak zat onder de olievlekken en hing aan flarden. Vroeger had hij op het landgoed van Drieneuzen gewerkt. Een tijdje terug had hij een overeenkomst met de molenaar

gesloten, maar met de molenaar kon hij al even slecht overweg als tevoren met de boerenbeul.

„Zo'n misbaksel, zo'n stinkdier," zei Lungu zachtjes, „Hé, Franz, ik vraag, waar je naar toe gaat!"

„Naar de knijp," antwoordde Franz, die zich nog altijd koelte toewuifde met z'n hoed, „Maar ik ben niet ‚Franz', ik ben menéér Franz . . ."

„Kom nou! Beroem jij je maar niet meer op je Herrenvolk. Heb je gehoord, dat de Russen de nazi's op hun lazerij geven?"

„Niks mee te maken. Ik verzoek u, mij meneer Franz te noemen."

„Goed hoor. Heb je 't deurtje van 't tweede molengeld opengedaan?' *)

„Nee, ik doe alleen open, als we d'r alle twee bij zijn. Ik heb er een geheim slot van mezelf voor gehangen. Want ik vertrouw je niet, als ik naar de knijp ben. Misschien neem je meer, dan je toekomt."

„Barst," zei Ghitza geërgerd bij zichzelf. „Met die knaap valt ook al niks te beginnen. Waar je ook kijkt, allemaal zwerwers. Ik heb 't kapitaal bijgedragen, de machines en de reserveonderdelen en hij alleen z'n vodden. Buiten 't loon geef ik 'm ook nog een deel van het tweede molengeld. Maar hij draait alles in z'n voordeel, alles precies, zoals hij 't wil, want hij is link als 'n looie deur maar altijd ten koste van mij. Hij lacht me gewoon uit, als 'k 'm zeg, dat ie bij de verdeling van 't molengeld niet te pietepouterig moet zijn. Dan antwoordt ie, dat bij diefstal geen andere wet mag gelden dan de strikt eerlijke verdeling van de buit. En als ie nou nog wat overspaarde. Maar hij lapt alles d'r door. Ik heb 'r al over gedacht, zelf hier 'n knijp te beginnen. Waarom moeten anderen met

*) Het tweede molengeld is het meel, dat Ghitza steelt. Het eerste molengeld (in natura) ontvangt de molenaar direct van z'n klanten voor het malen.

z'n centen gaan strijken en ik niet? Nou nog mooier: een geheim slot!

„Waar heb je 't over?”

Dat was Stanca, z'n vrouw.

„Over die mof. God zal 'm straffen. Hij heeft een geheim slot voor het tweede molengeld gehangen.’

„Je verdiende loon, Ghitza: dan moet je maar niet met de eerste de beste zwerver compagnon worden. Maar over wat anders gesproken: ik kwam je juist roepen. Je moet 's komen horen, hoe die snotneus van 'n zuster-van-me tegen me spreekt. Ik zeg 'r, dat ie gesneuveld is en zij staat te lachen.’

Ghitza spitste z'n lippen, tot ze eruit zagen als de snuit van een beest. Hij zag groen van ergernis.

„Wat kan ik er aan doen?” zei hij woedend en toonde z'n holle kiezen. „Ik heb met pope Nae gesproken, maar die is niet van plan haar goede raad te geven. Eerst moet 'k, zegt ie, hem vijf bankies van honderd in z'n klauwen duwen. Dan zal ie voor d'r bidden en 'r aan de Heilige Maagd wijden. Alsof ze zin in 't klooster zal krijgen, wanneer hij z'n gebedjes prevelt. Hij denkt zeker, dat 'k 'n oud wijf ben, dat zich met zulke kolder laat verlakken.’

„Ach, Ghitza,” zei de vrouw en sloeg een kruis, „onze meisjes hebben 'r met haar over gesproken boete te doen in 't klooster; maar ze heeft 'n grote mond opgezet en ze 'n tik in d'r gezicht gegeven.’

De molenaar gaf zichzelf ook met z'n vlakke hand een klap in z'n gezicht en staaarde Stanca aan.

„Godsamme . . . nou zal 'k 'r . . .’

Maar de vrouw greep hem met twee handen bij z'n borst.

„Oei! Niet doen, Ghitza! Niet slaan, Ghitza! Die gekkin springt 't raam uit, rent naar 't dorp en schreeuwt, dat we d'r willen vermoorden om d'r bruidschat te stelen!’

Het werd een echte vechtpartij, totdat ze Ghitza kalm had.

„Wat moet ik dan doen?!” hijgde de molenaar.

„Liever zonder ruzie, liever met 'n vriendelijk gezicht, Ghitza.”

„Hi, hi, hi,” antwoorde Ghitza en trok daarbij een scheef snoet, „Ik zal zó tegen d'r lachen. Hi, hi! Net als tegen 'n grote madam!”

„Kalm nou, Ghitza. Kom 'n beetje tot bedaren. Doe wat koud water op je ogen. Heb geduld en kom aan tafel. Maar blijf niet zo lang weg, want anders wordt de soep koud.”

In het kamertje, dat onmiddellijk aan de molen grensde, wankelde Ghitza in de richting van de kachel.

„Ik ben al kalm. Wees maar niet benauwd. Ik neem een borreltje voor de schrik. Maar laat 'k je mogen vertellen, vrouw, dat m'n broertje niet gesneuveld is. Utza Anineasca is met 't nieuws gekomen . . .”

„O, Gottegod!”, jammerde de vrouw en drukte haar handen tegen haar slapen.

„Hou op! Nou zeg ik jou, dat je stil moet wezen! Misschien is er toch nog . . . misschien is dat bericht niet juist. Dat kan net zo goed geklets in de ruimte zijn. Onze Lieve Heer zal toch eindelijk wel 's medelijden met ons krijgen!”

Snikkend kwam Stanca de drempel van het kamertje over.

„Geef mij óók 'n glaasje jenever, Ghitza. Ik heb pijn in m'n maag van de zenuwen . . .”

„Ga nou!” zei de molenaar boos, „Jij, als vrouw van een man van aanzien . . . Dat komt niet te pas . . . Dan drink ik nog liever twee glaasjes. Nou ja, vooruit, kom hier, daar heb je d'r ook één.” En toen hij traantjes zag, streelde hij haar zowaar.

„Weet je wat, Stanca,” zei de molenaar, een beetje opgevrolijkt na het tweede glas, „Breng de soep hier. Ik wil niet meer met 'r aan één tafel. Ze heeft me te veel kouwe drukte. Ik zou 'r wel kunnen verscheuren. Ik zou d'r wel zó d'r strot kunnen afsnijen. Weet ik, wat 'k 'r allemaal wel zou kunnen

doen. Breng dan voor jou óók 't eten hier. Dan kunnen we meteen die mof in de gaten houwen. Ik wil 's kijken, of ie niet een sleutel heeft laten maken bij mijn slot. Zo'n vent als hij besteelt iedereen, tot 'r niks meer van over is. Dat komt, doordat ie zuipt. De wereld is nog nooit zo doortrapt gemeen geweest als tegenwoordig. Je eigen zuster verkoopt je, omdat ze stapelgek is geworden. Je voedt je broer op en dan komt ie met zogenaamde aanspraken. Hé, wat is dat voor 'n oorlog, als je d'r heen kan gaan net als naar de jaarmarkt en dan weer terugkomt? Ik zal 't Cristea 's vragen. Rijke mensen weten altijd meer dan arme mensen. Daarom is ie rijk, omdat ie meer weet. De landheer weet van die dingen meer as ik.'

Van alles, wat hij er in dit beneveld uur uitflapte, vergat hij dat laatste niet. Een paar dagen later meldde hij zich op Hagiú en verzocht, 'z'n landheer' te mogen spreken.

De landheer zat zoals gewoonlijk in het uitkijktorentje, z'n verrekijker en geweer bij de hand. Hij was mager geworden en had de smoor in.

Ghitza Lungu legde z'n hoed met zorg op een stoel en boog eerbiedig.

'Wat is er met je, Ghitza? Ik zie, dat je 'n nieuwe hoed hebt aangeschaft.'

'Jawel,' lachte Ghitza, 'Dat mankeerde de kaalkop nog. Verschrikkelijk duur is zo'n hoed, meneer de landheer.'

'Hij past echt bij je, Ghitza. Want jij hebt 'r centen genoeg voor. Nou, Ghitza, je bent zeker gekomen om te weten, hoe 't met de oorlog staat...'

'Juist, meneer de landheer. Nergens anders voor. De rest is allemaal in orde. Dat hebben we afgehandeld.'

Drieneuzen keek hem geruime tijd aan, boog dan z'n hoofd, hief 't weer op en herhaalde dit enige malen.

'Niet best, Ghitza... Als de Duitsers niet al hun krachten verzamelen en iets uitvinden om de Russen op hun kop te

slaan en ze terug te drijven tot aan de sterren, dan ziet 't er lelijk uit, geloof dat maar.'

„Hoezo?” vroeg de verschrikte molenaar jammerend.

„Heb je dan nog altijd niet begrepen, Ghitza, dat het eigenlijke gevaar voor ons van de kant van de bolsjewieken komt?”

„Hoezo, meneer de landheer? Die zitten ginds en wij zitten hier.’

„Bewaarme, Ghitza, als dat alles is, wat je d'r van gesnapt hebt. Nou, als ze die Duitsers kraken, zien we ze morgen ook voor onze neus. Dan komen ook in ons land de straatslijpers en armoedzaaiers opzetten, net als in Rusland. Ik ben benauwd voor revolutie, Ghitza.’

„'t Zal wel zo'n vaart niet lopen, meneer de landheer,’ mompelde Ghitza doodsbang, „Ik heb gemerkt, dat de mensen bij ons blij zijn, dat 't vrede wordt. Die willen heus geen oproer van 't volk. Ze hebben 't al moeilijk genoeg. Ze halen 't bijna niet . . .’

„Maar snap jij dan niet, Ghitza, dat ze door anderen worden opgeruid? Die bolsjewieken zijn immers revolutionairen van d'r vak. Als we niet zelf 't zaakje aanpakken en de teugels in handen nemen, loopt 't niet goed af.’

„Nou, neemt u ze dan in handen . . . ,’ stelde Ghitza Lungu voor.

„Dat wil zeggen: de regering moet de teugels strak houden. De regering moet waakzaam zijn.’

„Maar u zegt, meneer de landheer, dat ze ons van de sokken lopen.’

„Zo is 't ook. Als ze komen, bieden wij vrede aan. Wie z'n hoofd diep buigt, ontloopt 't zwaard.’

„Inderdaad,’ bevestigde de molenaar opnieuw.

„Inderdaad . . . maar hoe pakken we dat aan? Daar moet je handig in zijn. Daar heb je kerels met verstand voor nodig, die goed kunnen onderhandelen.’

„Die vinden we wel,” zei Ghitza Lungu geruststellend, „Ze moeten ons met rust laten. En alles wat van ons is.”

„Daar gaat 't om,” zei Drieneuzen en sperde z'n ogen wijd open.

„Laten ze mij asjeblijft niet lastig vallen,” ging Ghitza verder, „ik heb zo al zorg genoeg. Daarom ben ik ook gekomen om de raad in te winnen van meneer de landheer, die 't allemaal 't best weet. Die meid . . . die zuster van m'n vrouw zit ons dwars.”

„Je bedoelt: die je naar 'n klooster wou sturen om d'r grond in handen te krijgen.”

„D . . . daar was 't niet om begonnen,” verweerde de molenaar zich een beetje beschaamd.

„Kom, kom, daar was 't w è l om begonnen. En dat is ook heel goed, want jij weet, wat je met die grond doen moet.”

De molenaar klemde z'n lippen opeen en slikte z'n speeksel door. Daarop keek hij met z'n zere ogen naar de landheer en meldde:

„We hebben nou ook bericht gekregen, dat die sukkel van 'n broer van me terugkomt: Mitrea.”

„Ze zeien anders, dat ie gesneuveld was.”

„Volgens veel mensen is ie niet gesneuveld. Er is 'n bericht van daarginds doorgekomen.”

De molenaar wachtte in spanning op het antwoord van een man, die hem slimmer voorkwam dan hijzelf, omdat die man kans had gezien, meer bij elkaar te schrappen.

„Wat kan 't jou schelen, als ie terugkomt? Zo eentje mag blij zijn, dat ie 'r heelhuids is afgekomen. Hij mag blij zijn, als ie 'n brood van ons krijgt. Ik ben er ook nog! En hebben we soms geen regering? Hebben we soms geen marechaussee? We hebben 'm zo in de holte van onze hand.”

„Die aan 't front hebben gestaan, stellen nou eisen.”

„Dat weet ik. Daarom heb 't zoëven ook gezegd . . .”

Wat had ie daareven ook al weer gezegd? Iets over onderhandelingen en lepe lui. Ghitza Lungu had 't niet helemaal begrepen. Hij glimlachte wat aarzelend.

„Ik ben bang, meneer de landheer, dat ie als invalide terugkomt. Dat ie alleen maar in een hoek van de kamer zal zitten en dat wij 'm moeten onderhouden. Hij had beter dood kunnen zijn, zeg ik maar.’

„Hoor 's, Ghitza,’ adviseerde de landheer met wat verachting, „Je hebt nou zo lang gewacht, heb nog maar even geduld. Je zal wel merken, wat 'r gaat gebeuren en dan kan je je maatregelen naar omstandigheden treffen.’

Ghitza Lungu krabde zich achter z'n oor en hield de blik strak op het plafond gericht, waar de landheer trouwens ook heen staarde. Zou die landheer daar z'n geld misschien verstopt hebben? Dat had ie toch ‚op de bank’ in Boekarest? Hij zou toch niet zo gek zijn om 't in Hagiú op te potten? Alleen molenaars, die niet zo link waren, bewaarden hun pakjes banknoten in Malu. Toch waren die molenaars ook weer niet zó stom. Want de plaats, waar die pakketjes verstopt waren, zou de duivel zelf niet kunnen uitvissen.

„Gesnapt?’

„Jazeker,’ zuchtte de molenaar, ‚ik hoop, dat ik nog 's 'n keertje bij Uwedele terug mag komen.’

„Je komt maar,’ zei de landheer breed.

Dit ‚Je komt maar’ klonk niet zo koud als anders en broeder Ghitza merkte dat op. ‚Als puntje bij paaltje komt, heeft ie me nog nodig ook,’ overlegde Ghitza, terwijl hij 't uitkijktorentje verliet, na zijn nieuwe hoed met zorg op 't hoofd te hebben geplant.

Nog diezelfde avond stuurde landheer Cristea een inspecteur te paard naar allerlei mensen met het verzoek, of ze zo snel mogelijk naar Hagiú wilden komen: de burgemeester en de secretaris, de pope en de meester, de chef van de veldpolitie

en andere notabelen; want ze moesten kennis nemen van goed nieuws, dat door de radio was omgeroepen.

Ghitza kwam te laat, doordat hij z'n ondergoed weer moest aantrekken, dat hij vanwege de hitte van de Augustusavond had uitgetrokken. Hij kwam te laat, omdat hij zich opdofte als voor 'n visite, waarbij hij peinsde over de mogelijke aard van het bericht. Zouden ze iets over Mitrea hebben vernomen? Dat kon niet, want daarvoor zou Drieneuzen niet zo'n schep mensen laten verschijnen. Zouden de nazi's nieuwe wapens, een nieuwe tactiek hebben uitgevonden? Gifgas of dodende stralen?

Met zware passen repte hij zich door de stille straten van 't dorp. Kort voordat hij Hagiū bereikte, hoorde hij tussen de hoge maisstengels luide stemmen. Hij stapte nog harder en liep enige van degenen, die naar 't landgoed ontboden waren, tegen het lijf.

„Bent u er geweest? Wat is er gebeurd?”

„Wapenstilstand met de Sowjets. De oorlog is afgelopen. Nou zijn we van de nazi's af en kunnen we ons met onze eigen zaken gaan bemoeien.”

In het donker probeerde de molenaar te onderscheiden wie er gesproken had.

„De rechter,” fluisterde pope Nae hem in.

„Ik wil ook naar 't landgoed,” zei Ghitza en wrong zich tussen de mensen door.

„Het heeft nu geen zin meer,” zei de chef van de veldpolitie Dantzitsj, „Meneer Cristea is moe. Hij heeft met ons 'n glaasje gedronken en is naar bed gegaan. Morgen staat ie in alle vroegte op om maatregelen te nemen.”

„Wat voor maatregelen?”

„Nou, de maatregelen, die nodig zijn. We vertellen de mensen wat er aan de hand is. We leggen de zaak uit en geven goede raad.”

„Best dan. Ik zal morgen naar 'm toe gaan.’

Pope Nae stootte hem met de elleboog in z'n zij en fluisterde: „Wat heb je daar nog te zoeken? Let maar liever op je eigen zaken. De Russen komen hier.’

„Nou en wat zou dat dan nog?’ mopperde Ghitza.

„O, niks. 't Is maar, dat je 't weet. Zo denk ik erover.’

Ze wandelden terug naar Malu onder de sterrenhemel en praatten over koetjes en kalfjes.

Het had nog geen zes uur in de morgen geslagen, of landheer Cristea zat al met een ernstig en streng gezicht in z'n lage rijtuigje en mende de Arabische paarden. Op z'n gemak bekeek hij alles nog eens, wat hij in Hagiú bezat. Alle mensen waren op het werk. Dat had hij bevolen: iedereen op het werk! Daarna reed hij snel naar de Trapganzen en ergerde zich, omdat verscheidene mensen te laat waren. De ossen werden nog maar net naar de ploegen gedreven, die in de voren waren blijven staan.

Triglea had hem uit de verte zien aankomen en wachtte midden op de weg, die langs de boerderij van de Trapganzen liep. Triglea was blootshoofds. De wind speelde door z'n witte haren. In z'n rechterhand hield hij een stuk van een ketting.

„Wat moet dat met die ketting?’ vroeg Drieneuzen, die de Arabische paardjes ineens inhield.

„Niets, meneer, dat is één van onze kettingen.’

Cristea haalde diep adem en vroeg toen overluid:

„Hebben jullie gehoord, dat 't vrede is?’

„Ja.’

„Hoe? Wanneer?’ informeerde de landheer verbaasd.

„k Weet niet precies. Tegen middernacht kwam iemand hier. Hij was in het dorp geweest en heeft met ons gesproken.’

„Nou, wat zeggen jullie d'r van? Zijn jullie niet blij?’

„De zaak is, meneer, dat 't ons voorlopig niet blij en niet treurig maakt. Wij, arme lui,’ ging hij voort, terwijl hij de

ketting wegslingerde, ,wachten eerst af. We moeten zien, wat er gaat gebeuren.'

Toen de landheer z'n rijtuigje weer in beweging deed komen, stak oude Chitza onder het dak van een schuur haar uilenhoofd naar buiten keek het wagentje na en riep:

,Wat was dat, vader? Daareven was 't nog mooi weer. Maar nou is de lucht opeens betrokken!'

XVI

Op een morgen kwam Mitza, 't dochtertje van Ciudosu, acht jaar oud, opgewekt, slim en zo snel ter been als 'n geitje, naar de molen hollen om te vragen, wanneer 't malen zou beginnen, want haar vader wilde komen met wat graan. Mitza maakte een paar grapjes met Nastasia, die, beschut tegen de wind, in een zonnig hoekje zat te spinnen.

Ciudosu was een buurman van Utza Anineasca. Haar huis en het zijne waren enkel door een haag gescheiden. Zijn vrouw Maria was zo lenig als een klingeit geweest en Mitza bevestigde steeds weer het spreekwoord: zoals de ouden zongen, piepen de jongen.

„Mitza, ga weg,” zei Nastasia, „Laat me met rust. Ik ben zo bedroefd, dat ik niets wil zien of horen.”

„Niks hoor. Utza Anineasca zegt, dat je in je hum zal zijn, als je naar d'r toe komt!”

Het geitje nam een schuiverd en was in minder dan geen tijd aan het eind van het dorp. Ze sprong door enkele tuinen en was verdwenen.

Nastasia legde het spinrok neer, gluurde naar Stanca, die bij de rokende stookplaats stond, deed vlug een rode wollen doek om en volgde ijlings het spoor van Mitza.

Ze wist, dat peettante Utza al twee dagen ziek was. Het was een oude, hardnekkige reumatiek. Ze kon nauwelijks van haar bed naar de kachel komen, als ze een half uurtje op was om eten te koken. Meestal lag ze onder de wol. Haar buurvrouwen en petekinderen kwamen haar af en toe een beetje helpen.

Daar kwam Nastasia binnenstuiven. Haar wangen waren rood en haar boezem ging zo snel op en neer, dat ze 't er benauwd van kreeg.

„O, moei, ik heb zo hard gelopen . . . zelfs 't dochtertje van Ciudosu . . . heb ik ingehaald . . . Wat is er?”

Peettante was rechtop gaan zitten. Ze had het meisje horen aankomen. Nastasia had het hekje achter zich dichtgesmeten, was met een vaart over de binnenplaats gerend en had de deurklink omlaag gedrukt.

„Goed nieuws, m'n kind,” antwoordde ze glimlachend.

„Van Mitrea?”

„Ja. Maar vertel mij nou 's hoe 't komt, dat ik treurig word door jouw geluk! . . .”

„Ik begrijp u niet, moei. U maakt me bang.”

„Wees maar niet bang, hoor . . . Het is een brief en je krijgt 'm zo meteen. Dinca van Porumbitza heeft 'm meegebracht. Z'n superieuren hadden 'm met brieven naar Boekarest gestuurd en zodra hij z'n brieven had afgegeven — aan de vrouw van een kolonel en aan die van een kapitein — was ie met 'n sprong weer op 't station om net als de vorige keer tenminste weer één nacht bij z'n vrouwtje te kunnen doorbrengen. Hij zit in een regiment, dat in de buurt van Mitrea's regiment ligt. Een uurtje geleden heeft Bitza me dat briefje gebracht. Ik heb van de drempel om Ciudosu z'n Mitza geroepen, want dat is óók een petekind van me. Ik zeg tegen d'r: op 'n holletje, Mitza en haal als de bliksem onze Nastasia. Daar heb je de brief.”

Nastasia sperde haar ogen wijd open, want ze verwachtte een brief zo groot als een bijbel. Maar moei duwde haar een klein in vieren gevouwen blaadje in haar handen.

Bevend maakte 't meisje 't open. Ze had 'n gevoel, alsof 't papier haar vingertoppen zou schroeien.

In de „brief” stond alleen dit:

„Tante Anineasca, heb asjebliëft meelij met me en breng alsjebliëft Nastasia meteen naar Sibiu.’

„Ik begrijp ’t niet,’ fluisterde Nastasia en werd bleek, terwijl ze Utza Anineasca recht in de ogen keek.

„Lees ’t dan nog ’s.’

„Ja, maar waarom noemt ie u ,tante’? U heeft ’m toch niet gedoopt!’

„Gedoopt heb ik ’m niet, maar ik en m’n broer Manole Rosioru zullen getuigen zijn bij jullie huwelijk.’

Nastasia werd nu donkerrood. Ze kuste de hand van haar moei en tuurde opnieuw op het briefje, dat ze met haar linkerhand vasthield.

„Waarom komt ie niet hier naar toe? Waarom moet ik direct naar Sibiu gaan?’

„Dat kan niet anders, kindlief. Ik had je nog niet gezegd, dat Dinca uit Sibiu is gekomen — omdat z’n superieuren hem met een boodschap hebben gestuurd. Mitrea kan niet weg, omdat ie op een verantwoordelijke post zit. En hij schrijft ,meteen’, omdat ie daar niet lang zal blijven. Ze trekken weer weg. De troepen willen de achterhoede van de nazi’s bereiken en de Tudor-divisie trekt mee op. Hoe moet ik je dat uitleggen? Ik heb ’r lang over gedacht. Denk je, dat je je vrij kan maken? Je bent één en al vuur en vlam, dus . . .’

„Dat is wel zo, moei,’ antwoordde Nastasia een beetje beschaamd en met tranen in haar ogen. „Maar waarom moest je nou treurig worden van mijn geluk?’

„Omdat ik ziek ben en niet van de plaats kom. Die rot-rimmetiek. Ik wou maar, dat die eindelijk ’s uit de wereld werd geholpen en de mensen niet meer kon treiteren. Waarom heb ik nou van de winter of vorige herfst geen aanval gekregen, toen ik niet op reis hoefde?’

„Ach, lieve moei! Wat moet ik nou beginnen? Ik hoef er niet aan te denken, dat broer Ghitza meegaat. Die kijkt me

aan als 'n dief van onder z'n borstelige wenkbrauwen. Als ie de kans kreeg, zou ie me doodslaan. En hij zou zich nog liever 'n hand laten afhakken, dan bij z'n broer op bezoek gaan.'

„Laat 'm doodvallen!” zei moei zuchtend.

„En wat m'n zuster betreft, moei-lief: die loopt geloof ik met 't plan rond om me naar de andere wereld te helpen met vergiftige paddestoelen.

„Ik hoop, dat ze d'r zelf aan crepeert,” zei moei opnieuw met een zucht.

„Geld heb ik wel, moei. Dat heb 'k opzij gelegd. Maar hoe moet ik zonder jou reizen?”

„Jij zult goed aankomen!”

Peettante trok haar naar zich toe en droogde Nastasia's tranen.

„Moet ik alleen gaan?”

„Ja. Daarginds zijn jullie dan met je tweeën. M'n broer brengt je op z'n wagen tot aan de markt. Hij is weduwnaar, dus er zal niet met anderen over gekletst worden. Jij stapt in de trein en je rijdt weg. Als ze vragen: „Waar is Nastasia?”, nou, dan is ze d'r niet. Als ze leeft, dan komt ze wel weer opduiken. En jij bent intussen ver weg op vleugeltjes van verlangen. Maak alles dus maar klaar. Vanavond haalt Maniole je af en brengt je naar het station. Maak je geen zorg. Alleen zijn de treinen in de richting Boekarest altijd erg vol. Maar aangezien er onder zoveel mensen zeker ook een paar goeie zijn, zullen ze zich wel over je ontfermen. Pas goed op je geld, stop 't onder je hemd. Ik ga een beetje koken. Geef 'm 'n zoen voor me!”

„Goed, moei,” verzekerde Nastasia haastig. Toen viel ze op haar knieën, kuste peettante's handen en vergoot tranen.

De hele dag was het meisje opgewonden, ze leek wel ziek en wist niet precies wat ze doen moest. 's Avonds verdween ze als een schaduw uit de molen. Weg was ze.

Pas twee dagen later hoorde 't dorp over haar verdwijning. Een nacht en een dag (de Dinsdag daarop) hielden de molenaar en Stanca de verdwijning van Nastasia geheim. Eindelijk, op Woensdag, liep Ghitza naar de veldwachter. Bij de eerste nasporingen van sergeant Dantzitsj begonnen er geruchten te lopen en die zwollen aan als de lentevloed van de Lisa.

Toen Ghitza Lungu weer in z'n molen stond, diste Stanca hem tegelijk met 't middageten 't bericht op, dat haar zuster Nastasia — naar ze had vernomen — in een put was gevallen.

De molenaar krabde zich achter 't oor en schudde bedroefd z'n hoofd, terwijl hij naar een donkere hoek van de kamer keek, waar z'n angst en schrik hem als 't ware met holle ogen aanstaarden. Hij stak z'n lippen als een slurf vooruit en zei:

„Niet zo best, Stanca.”

„Hoezo? Jij hebt 'r toch niks mee te maken?”

„Nee, dat niet,” fluisterde hij zonder z'n vrouw aan te zien.

„Wie heeft je van die put verteld?”

„Ik heb 't gehoord van de mensen, die zakken kwamen brengen.”

„Hoe weten ze dat? Hebben ze wat gevonden? Hebben ze d'r uit onze put opgehaald?”

„Hoe kom je d'r bij, Ghitza? Ze vertelden enkel, wat ze zo gehoord hadden. Wat is 'r dan met onze put aan de hand?”

„Niks. Ik vraag enkel maar. Weet jij iets?”

Opeens keek hij haar met z'n bloedrood-omrande ogen strak aan.

Ze gaf een gil en sloeg haar handen ineen:

„O jé, o jé . . . Nou begrijp 'k 't. Sta op, laat 't eten 't eten! Direct d'r heen en zoeken. Met de haak in de put. Ze is de grootste gekkin van de hele wereld! God en de Heilige Maagd geven, dat ze in de hel komt.”

De molenaar liep rood aan. Hij stond op hete kolen.

„Heb jij d'r soms d'rin gestoten, Stanca?” zei hij hijgend en stond al klaar om haar te slaan.

„Wat raaskal je, mens?!”

Onbeweeglijk stond ze 'm aan te gapen. Ghitza grijnsde.

„Zo iets stoms zou ik nooit hebben gedaan. In m'n eigen put . . .”

„Wat bedoel je, Ghitza? Of dacht je misschien, dat ik gek was? Maar als 't echt zo gebeurd is, heeft ze onze put vuil gemaakt.”

Ze liep achter de molenaar aan. Hijgend zocht hij naar de haak.

Er kwamen nog twee mannen bij. Ze gooiden hun zakken neer en liepen hard naar de put, staken hun hoofden met verwarde haren over de rand en tuurden in de diepte. Nadat de molenaar het geprobeerd had, rommelden ook zij met de haak rond, maar vonden niets. Het kostte enkel tijd.

Druipend van het zweet gaf Ghitza Lungu het op. Hij sloeg een kruis en keek omhoog. Daar zag hij de volkomen vlekkeloze hemel van de lange herfst, die begonnen was. Dat gaf hem 'n ogenblik rust.

Maar de angst uit de donkere hoek van de kamer was nu diep in hem gevaren en groeide steeds. Als Nastasia niet in de put bij de molen lag, dan was die verdomde rotmeid ergens anders. Die vervloekte zottin had zich van kant gemaakt om de schuld op hem en z'n vrouw te laten vallen. Wat iemand in z'n vertwijfeling al niet verzint!

Hij durfde de mensen niet aan te kijken; het scheen hem alsof ze hem al verdachten.

In die toestand ging hij naar huis en at z'n eten verder op. Z'n vrouw leek hem rustiger.

„Heb je nou gezien, dat ze daar niet is?”

„Wat moet ik gezien hebben? Zo goed als niks heb ik gezien.”

Ze kan even vrolijk in 'n andere put liggen. Bovendien: waarom zou ze dan juist in 'n put liggen?'

„Zo denk 'k er ook over, Ghitza. Hoe ben je eigenlijk op de gedachte gekomen, dat ze zich in die put zou hebben gooid?'

„Heb i k dat verzonnen?'

„Wie dan anders? Ze kan even goed in een draaikolk van de Lisa zijn verzopen; of naar beneden gevallen zijn van die steile helling van Bobu, waar zoveel moeras en modder is, dat de bruine merrie van pope Nae d'r in wegzonk, totdat er niks meer van te bekennen was.'

Met moeite kwam de molenaar overeind.

„t Liefst zou 'k je 'n klap in je smoel geven, maar ik heb geen kracht meer en bovendien vind ik je zielig. Ik ga naar de veldwachter. Ze moeten 'r zoeken, nasporingen doen, de zaak ophelderen en ons van deze ellende bevrijden.'

Zij bleef achter bij de kachel, vloekte en griende tegelijkertijd. Hij liep naar 't dorp, daarbij steeds maar de richting van de telefoondraden volgend, die vol reisvaardige zwaluwen zaten. Tot heel ver weg zaten de zwaluwen daar als parels aan een snoer. Andere cirkelden rond, vormden vluchten en tetterden.

„t Kan hun wat schelen,' zuchtte Ghitza en schold ze in gedachten uit, „t lijkt net, of zij ook over die snertmeid aan 't parlevinken zijn. Misschien is ze toch niet dood en is ze die vent achterna gereisd. Maar dat geloof ik toch niet. Waar zou ze Mitrea moeten vinden? Of heeft ze misschien van iemand bericht gekregen, dat Mitrea gesneuveld is? En toen is ze misschien gek geworden en aan de haal gegaan. Maar d'r kan net zo goed nog heel wat anders gebeurd zijn. Misschien is ze verliefd geworden op 'n knaap uit 't dorp en er met hem vandoor gegaan. Ik zou me rot lachen. Of misschien heeft een stelletje vluchtende nazi's 'r meegenomen op een vrachtauto. Zulke

dingen doen ze en trekken zich nergens iets van aan. Wie kan daar iets tegen beginnen? Want ze schieten subiet met machinegeweren . . . Die nazi's staan d'r anders ook lelijk voor. De Russen jagen ze voor zich uit als 'n troep wolven. En onze mensen zijn nou ook tegen ze in opstand gekomen. Ze trekken gauw de bergen over en smeren 'm naar streken, waar bijna geen mens woont. Maar hier hebben we ze niet gezien. Hoe zit 't allemaal in mekaar? Waar zou ze zich verstopt hebben om ons te némen en ons onder verdenking te krijgen? Daarom hebben die twee kerels bij de put ook de mesthoop ondersteboven gekeerd. Dat hebben ze enkel gedaan, omdat ze dachten, dat wij d'r gewurgd hebben en 'r dáár hebben verstopt. Maar ik heb er niet aan gedacht, tegen ze te zeggen: ‚Sufferds, wie denken jullie, dat je voor hebt? Zo iets doet Ghitza Lungu toch niet, stumpers!‘ En die me voorbij loopt, zegt wel goeiendag, maar kijkt me niet aan. Bij elke deur staan vrouwen te kletsen; ze kijken me enkel van opzij aan en dan steken ze hun kletsende snavels in elkaars oren. Als ik me opeens zou omdraaien, zou ik zien, hoe ze achter m'n rug snoeten staan te trekken. Met zulke bekken verscheuren ze méér dan 'n hele troep wolven.'

In het politiebureau was sergeant Dantzitsj niet te vinden. In het raadhuis was hij evenmin. Hij was met enkele mensen de deur uit om een onderzoek in te stellen.

Ghitza ging er achter aan en slaagde erin, ze te vinden. Ze waren bezig hier en daar met een net in de Lisa te ‚vissen‘. Maar tot nu toe hadden ze niets gevonden. Dantzitsj haalde z'n schouders op.

‚Hier is ze niet, Lungu. En ergens anders ook niet. We hebben al overal gezocht. Utza Anineasca is er ook bij geweest. Ze heeft 't meisje Dinsdagmorgen in de vroege gezien. Jij zegt, dat ze Dinsdagnacht niet thuis heeft geslapen. Kan ik daaruit iets anders opmaken dan dat ze weg is? Jullie hebben

een klacht ingediend. En ik heb m'n conclusie getrokken. We moeten afwachten. Misschien komt ze nog terug.'

„Dat kan óók nog,' zei Lungu met een zucht, „Eerlijk gezegd, Dantzitsj, had ik liever, dat ze maar niet meer opdook na al die ellende, die ze ons heeft bezorgd. Schrijven jullie asjeblijft een brief naar 't nonnenklooster in Tziganesti. Misschien zit ze dáár. Dan ben ik gerust. Die hele geschiedenis heeft me lelijk in de war gebracht.'

„Mij ook, vrindje. Sommige mensen hebben geprobeerd me op 't idee te brengen, dat er hier een moord gepleegd is.'

„Juist, Dantzitsj, allemaal de schuld van de vrouwen. Kijk maar 's, wat 'n onrust zo'n weggelopen deerntje teweegbrengt! Let maar 's op, wat die wijven in 't dorp allemaal over een eerzaam iemand zoals ik te kletsen hebben. Daarmee vergeleken is 't geen meid, die Simson de Sterke in z'n slaap z'n haren afsneed en hem daarna aan de Philistijnen uitleverde, een niemendalletje. Waar je ook kijkt en waar je ook zoekt: door die vrouwen is overal kwaadsprekerij en herrie gekomen.'

Ghitza scheen wat kalmer te zijn geworden. Hij had behoefte aan babbelen. Maar Dantzitsj hield 'm scherp in de gaten. Hij keek Ghitza vluchtig van opzij aan. En Ghitza voelde de angst opnieuw als een boze geest in zich opstijgen.

De sergeant deed, of hij 't goed met hem meende en glimlachte. Ghitza Lungu begreep, dat het eind van z'n beproevingen nog niet in zicht was.

Vrijdag, Zaterdag en Zondag werd het vuur van de opwinding wat getemperd maar zonder helemaal te doven. Onder de as glommen de vonken en een paar blaasbalgen zouden voldoende zijn geweest om de vlammen weer hoog te doen oplaaien. Maar die blaasbalgen ontbraken voorlopig. Op Maandag begon een dun September-regentje te vallen. Doornat kwam de mensen van de mais-oogst naar huis, vrouwen verwensten het water, als ze hun tuin moesten verzorgen. De

kinderen klampten zich aan hun rokken vast, kregen klappen en werden het huis ingejaagd. De vrouwen hielpen de mannen bij het afladen van de maiskolven en gleden daarbij uit in de modder; hun hoofddoeken zakten in hun nek en de vrouwen bliezen hun gramschap naar alle windrichtingen.

De maisoogst was niet groot en wat er was, lag nu in de regen, totdat het Drieneuzen zou believeen het bevel tot verdeling te geven. De mensen spraken over de noodzaak van een nieuwe oogstverdeling. In plaats van drie delen voor de landheer tegen twee delen voor de boer, zouden de arme mensen vier delen krijgen en de boerenbeul één; daar kon hij best mee toe. Na de wapenstilstand met de Russen wezen de vertegenwoordigers van het volk erop, dat de grond eigenlijk behoort aan degenen, die hem bewerken en dat de rechten van de grondbezitters nog sterker ingekrompen moesten worden.

Daarom namen sommigen het besluit, de mais nu eens zonder opdracht van de landheer te gaan verdelen en voor deze laatste niet meer te laten liggen dan hem volgens de boer toekwam. Misschien zouden ze dan iets bereiken. Ze waren wel een beetje benauwd voor Dantzitsj, die op z'n post een machtig man was.

Maandagnacht had het geregend en Dinsdag regende het ook. Steeds opnieuw trokken boven de Trapganzen grijze wolken samen. Tegen de middag was de horizon in nevelen gehuld. Het vocht werkte slecht op 't humeur en bracht een gevoel van neerslachtigheid teweeg.

Toen die Dinsdag de avondschemering begon in te vallen, hoorde Utza Anineasca, hoe er iemand aan haar deur klopte. Ze kromp in elkaar, want ze was bang voor rovers en hield zich muisstil achter haar voordeur, waar de grendel op zat. Toen kwam 't haar voor, dat ze een zachte, klagelijke stem hoorde. Steunend kwam ze overeind en deed gauw open. Zou dat Nastasia zijn? Waarachtig: Nastasia! Ze had een grote

zak als een kap over haar hoofd en schouders getrokken en haar rok omhoog gehaald. Haar schoenen zaten onder de modder.

„Ben jij dat?”

„Ja, moei . . . gelukkig, dat ik binnen ben. D'r vallen zeeën en zondvloedën van de hemel. Ik dacht al, dat 'k 't niet haalde.”

„Heb je 'n goeie reis gehad?”

„Ja, moei, maar ik kan van vermoeidheid niet meer op m'n benen staan.”

„Ik ben dolgelukkig. Ik heb Mitrea gezien, maar ik kon niet veel met 'm samen zijn. Ze zijn bezig met op te breken.”

„Waar heb je 'm gezien?”

„In z'n kwartier. Hij was alleen, hij heeft een mooie kamer. Hij is onderofficier, moei. Hij is alleen een beetje mager, want hij heeft geelzucht gehad — door oververmoeidheid.”

Ze waren naar binnen gegaan en hadden de grendel weer voor de deur geschoven. Voor de ramen hingen gordijnen. Alleen het vuur in de kachel gaf een beetje licht. Vlug deed Nastasia al haar kleren uit, terwijl haar peettante schoon ondergoed uit de la pakte. Ze gaf Nastasia ook een korte schapenpels om er overheen aan te trekken en zette haar in een lage stoel bij het vuur.

„Zo doen we dat, kindlief. Terwijl je warm wordt, kan je meteen vertellen en ik maak wat te eten klaar.”

„Ik heb geen trek.”

„Maar je hebt toch kracht nodig om te vertellen . . .”

„Ik heb verder niks te vertellen, moei. Ik heb 'm gezien en meer niet.”

„Heb je 'm 'n zoen voor me gegeven?”

„Laat ik dat nou vergeten hebben, moei!”

Ze lachte, terwijl ze het haar bij haar slapen glad streek. Onder haar hoofddoek, achter haar linker oor, droeg ze nog

altijd de verwelkte rode bloem, die ze fris had opgestoken bij die gelegenheid, waaraan ze met veel liefde terugdacht.

„Je zegt, dat ie ziek is.”

„Ja, maar hij zegt, dat ie al weer normaal is.”

„Zo gauw word je niet beter, liefje. Hij werd alleen beter, doordat ie jou te zien kreeg. Om werkelijk gezond te worden zou ie driemaal per week lever van een zwarte vaars moeten eten en driemaal per dag aftreksel van bilzenkruid moeten innemen. Die lever mag desnoods ook van een witte vaars zijn, maar die is 't belangrijkste.”

„Ik snap 't, moei. Maar in tijd van oorlog krijg je niet altijd alles, wat je hebben moet. Hij zegt, dat ie sinds een paar dagen vooruit gaat. De dokters zeggen, dat ie in het ziekenhuis moet blijven, maar hij wil niet. „Eerst ons werk afmaken” zegt ie. „We rukken op; als we helemaal klaar zijn, kom ik naar Malu-Surpat terug. Ik heb daar ook nog 'n rekeningetje te vereffenen, zegt ie.”

Peettante keek in de laaiende vlammen en schudde haar hoofd. Daarop zei ze zachtjes:

„Eerst moet ie gezond naar huis komen en dan vieren jullie bruiloft. Heb je verder niets op te biechten?”

„Nee.”

Petemoei keek haar van opzij aan. Nastasia sloot haar ogen maar liever, ze was als de dood voor die blik.

„Verschrikkelijk vol was 't in de trein . . . We stonden helemaal op elkaar gedrukt. Je kon zowat geen adem halen. Maar ze hebben 'n plaatsje voor me gemaakt.”

„Nou ja, kind. De hoofdzaak is, dat je geweest bent en dat je weer terug bent. Zeg me nou 's, of je warm bent geworden. Voel je je goed?”

„Ja, moei.”

„Slaap vannacht maar hier. Heb je d'r al over nagedacht, dat je morgen naar de molen terugmoet?”

„Nee, daar heb ik nog niet over nagedacht. Maar ik zal gaan. D'r zit wel niks anders op.’

„Weet je, dat ze ontzettend zijn gaan kletsen, toen je verdwenen bent? Ze zijn naar je gaan zoeken. In de put en in de moerassen van de Lisa hebben ze naar je staan vissen. Ghitza Lungu was helemaal in de war. Het hele dorp verdacht hem en z'n vrouw.’

Het meisje lachte boosaardig en liet daarbij haar kleine witte tanden zien.

„Toen Mitrea hoorde, dat ik van huis weggelopen ben, dacht ie al, dat er in het dorp over gesproken zou worden. Ook zei ie, dat 't niet goed zou wezen, als er iets uitlekte van onze ontmoeting. Want dan gaan ze opnieuw kletsen.’

„Ik snap 't.’

„Hij zegt, dat ik zeggen moet, dat ik naar Boekarest ben geweest om naar hem te informeren, omdat ik met 'm verloofd ben. Ik heb willen weten, of ie dood was of levend en waar ie zit. Ik moet zeggen, dat ik bij de stafcommandant ben geweest in weet ik wat voor straat. Ik heb de naam vergeten. En eindelijk heb ik dan gehoord, dat ie leeft en toen ben ik naar huis teruggegaan.’

Petemoei knikte, keek haar een poosje aan en zei:

„Voorlopig is dat wel voldoende.’

Ze hadden elkaar nog een heleboel te vertellen en zo keuvelden ze tot diep in de nacht. Utza bracht haar petekind naar bed, dekte het meisje met zorg toe en bleef op, totdat Nastasia sliep. Toen tegen middernacht de hanen gingen kraaien, stond ze op, sloop op haar tenen naar het meisje toe en beluisterde haar adem.

De andere morgen vroeg trok peettante haar goeie kleren aan. Het regende nog steeds. Nastasia liet ze slapend achter en ze deed de deur op slot. Toen ging ze naar het dorp en een half uurtje later kwam ze terug met sergeant Dantzitsj.

Het meisje had zich intussen gewassen en haar haren gekamd. Ze trok juist de kleren aan, die bij de kachel gedroogd waren.

Toen Nastasia de veldwachter in 't oog kreeg, schrok ze, maar Utza gaf haar te verstaan, dat ze kalm kon blijven.

Dantzitsj wenste haar goedmorgen, maar keek geweldig streng.

„Waar heb jij gezeten, Nastasia?”

Nastasia keek met toegeknepen ogen enigszins z'n richting uit. Wat dorst die knaap voor woorden te gebruiken? En die had nog wel een lagere rang dan Mitrea.

Uit de hoogte antwoordde ze:

„U zei?”

Van louter verbazing sloeg petemoei een kruis. Daarna drukte ze haar hand tegen haar mond om niet hardop te lachen. Ze ontmoette de blik van de sergeant en gaf hem een knipoog. Dantzitsj gaf ook een knipoog. Hij was een linke jongen van de kant van de Amaradia vandaan. Z'n broers waren venters, ze liepen met groente door de straten van Boekarest.

„Waar hebt u gezeten, juffrouw Nastasia?”

„Ik ben naar Boekarest geweest om verschillende dingen te informeren.”

Hier mengde peettante zich in het gesprek: „Ik heb de sergeant al alles verteld.”

Nu wond Nastasia zich op. Graag zou ze hebben afgedraaid, wat Mitrea haar had opgedragen. Maar de veldwachter voorkwam dat.

„Dank u zeer, dank u zeer. Het is voldoende zo. Ik heb alles nu begrepen. Maar u heeft niet verstandig gehandeld, juffrouw Nastasia, met zo ineens te verdwijnen, zonder iemand op de hoogte te stellen. Wij dachten, dat er 'n wanhoopsdaad of nog wat ergers in 't spel was. We hebben naar u gedregd

in de put en naar u gevist in de Lisa. Ik heb zelfs een brief aan het nonnenklooster Tziganesti geschreven.'

Het meisje staaarde hem met grote onschuldige kijkers aan.

Nu was petemoei weer aan het woord:

„Als Mitrea terugkomt van de plaats, waar ie nou z'n plicht vervult, dan zal ik getuige zijn bij jullie huwelijk en Manole Rosioru, m'n broer, ook.'

Dit scheen sergeant Dantzitsj machtig veel plezier te doen.

„Goed zo,' zei hij, „Laten we dat even laten rusten. We waren allemaal erg in de lorum en hebben ons nog al dik gemaakt. Gelukkig is het gaan regenen, waardoor onze ijver een beetje bekoelde. Het heeft gegoten... Zo ver ik 't begrijp, weet vriend Ghitza nog van niets.'

„Dat kan wel,' zei het meisje en spitste daarbij haar lippen.

„Hij weet nog van niets,' stelde petemoei de man der wet gerust.

„Dan ga ik 't 'm nu vertellen. Ik heb nog een paar dingetjes met 'm te regelen.'

„Mij best. U weet nu zelf, wat u 'm vertellen moet.'

„Natuurlijk. Hij moet 't meisje met rust laten. Ik ben blij, dat ze terecht is. Wat de rest betreft: zand erover.'

„Die sergeant Dantzitsj is een gladde, Nastasia,' zei Utza tegen haar petekind.

Maar die stond enkel een beetje te lachen en stak de verwelkte rode bloem achter haar oor.

XVII

Vol zelfvertrouwen keerde Nastasia naar de molen terug. Het was, of er een bloem in haar was opengegaan. Maar toch was het kleurige licht van die vreugdebloem weer gauw uitgedoofd, want de zon, die haar bestraald had, ontbrak. De bloedrood-omrande ogen van Ghitza vervolgden haar voortdurend. En haar zuster Stanca kon haar ingetrokken klauwen nauwelijks thuishouden. 's Morgens ruimde Nastasia op en ze hielp net zo veel als (volgens haar) opwoog tegen het eten en het onderdak, dat ze kreeg. Ze dacht niet meer aan haar recht op de hectaren grond, die haar bruidschat vormden. Ghitza Lungu had zich daar meester van gemaakt en hij gedroeg zich even ongegeneerd als een beer, die een jonge koe verscheurt. Niemand zou die grond uit z'n poten krijgen. Alleen Mitrea zou het kunnen, dacht ze, zo'n grote, sterke kerel was die Mitrea geworden. Je hoefde hem maar aan te zien, zei ouwe Chitza Triglea, en dan wist je meteen, dat hij 'n mens was en geen piepkuiken. Dat ouwe vrouwtje had lang geleden al begrepen, wat voor soort krachtmens die Mitrea zou worden. Dat was geweest tijdens die herfst, toen Mitrea in de Trapganzen ziek werd en de dood overwon.

's Middags had het meisje het prettiger. Dan ging ze een uurtje met haar spinrok of met een borduurwerk naar haar peettante Anineasca. Daar werd ze weer wat vrolijker, terwijl de tijd gekort werd met raadgevingen en het ophalen van allerlei geschiedenissen. Het waren zachte dagen, zo tegen eind September. De hemel was kristalblauw; je hoorde de

kraanvogels schreeuwen, die naar het zuiden vlogen. Nastasia stelde zich voor, dat die kraanvogels uit streken kwamen, waar de mensen nog aan het oorlogvoeren waren en elkaar met dreunend geschut beschoten en doodmaakten. Inwendig bad ze voor haar Mitrea. Ze twijfelde er geen moment aan, dat een man als hij naar Malu zou terugkeren. Niet alleen omdat ie zo flink was, maar vooral óók, omdat zij zo veel van hem hield. Toen in October de regenachtige dagen weer kwamen, werden ook de middagen somberder. Nastasia was vermagerd. Petemoei bekeek haar een hele tijd.

„Mij kan je gerust vertellen, wat 'r aan schort, kindje.’

Toen liet Nastasia haar hoofd met de opgebonden vlechten op de borst zinken en vocht met haar tranen. Ze vermoedde — maar wist 't niet zeker — dat ze 'n kind onder het hart droeg. Zo versmolten nu droefheid en heerlijke herinneringen. Bij haar droefheid kwam nog de angst voor de mensen, voor haar zuster Stanca en voor Ghitza; ze was nog altijd in de macht van dat tweetal.

Intussen was Nastasia voor de molenaar niet zo een grote ergernis als alle nieuwe zorgen en lasten, die zich tegen het begin van de herfst ineens op hem stortten.

Eerst was Franz, de machinist, er vandoor gegaan. Het was die Duitser eenvoudig in z'n kop gekomen, te verdwijnen. Buiten Ghitza om had hij zich het ‚tweede molengeld’ toegeëigend en daarmee had hij misschien bij de kastelein z'n schulden afgedaan. Groen van kwaadheid greep Ghitza de Duitser bij z'n kladden. Ghitza botste met z'n nek tegen een balk, toen de Duitser hem met vuistslagen afweerde en hem in krakend Duits begon uit te vloeken. Ghitza kon zich er niet uit redden. De Duitser dreigde, dat hij hem op het politiebureau zou aangeven wegens de tot gewoonte geworden knoeierijen. Wanneer de mensen namelijk hun zakken graan leeggooiden, dan kwam een bepaald aantal korrels in een smalle buis terecht,

die met een kist verbonden was, dat hoorde bij de zwendel. Langs die weg werd het ‚tweede molengeld’ verkregen, een sluw gegapt extraatje op de gewone prijs voor het malen.

Ghitza wenste de schurk naar de duivel, maakte geen ruzie meer en liet hem lopen. Franz Kranz vertrok met stille trom en werd in deze streek niet meer gezien. Een paar dagen na die gebeurtenis kwam van het ministerie van binnenlandse zaken een vertrouwelijk dienstbericht binnen, waarvan iedereen dadelijk op de hoogte bleek te zijn: Franz Kranz moest onmiddellijk gegrepen worden, want het was een ‚geheime spion’.

Ghitza zakte van schrik bijna door z'n knieën. Hij snelde naar het raadhuis en legde een verklaring af. Een tweede verklaring moest hij tekenen op het politiebureau. Hij moest bewijzen leveren, dat hij van de spionage niets afwist, hetgeen al hieruit bleek, dat hij van die zwendel met het ‚tweede molengeld’ evenmin iets had afgeweten. Hiermee kwam die hele zaak aan het licht en alle dorpsbewoners begonnen opgewonden te fluisteren. ‚Als een domkop’ beloofde Ghitza de mensen schadevergoeding. Hoe moest de grootte daarvan bepaald worden? Volgens het kasboek van de molen. De duivel zal Franz halen en Kranz niet vergeten! Hoe kan je nou weten, dat hij de halfvrije boeren besteelt, die hun koren in de molen van een eerlijk christenmens laten malen? Als Ghitza maar op tijd achter dit bedrog was gekomen (zo verzekerde hij), dan had hij die boef met een hamer z'n hersens ingeslagen en was het Roemeense land bevrijd geweest van zo'n bandiet, die bovendien nog een spion was. Franz moest nodig gepakt worden om te laten zien, hoe hij dat bedrog uitvoerde. Want toen Franz verdwenen was, kwam het bedrog ook niet meer voor. Franz moest gearresteerd worden om uit te maken, of zo'n fraaie praktijk niet ook beoefend werd door andere molenaars, door Ghitza's concurrenten. Maar Ghitza haalde z'n

schouders op. Hij wist van niets. God zou 'm straffen, als hij van dat alles iets geweten of ook zelfs maar vermoed had. Sommige dorpsgenoten verdachten vriend Ghitza van een complot met zijn knecht; de molen was immers van Ghitza en het scheen uitgesloten, dat hij niets van het bedrog van de machinist zou hebben afgeweten. Ze waren ervan overtuigd, dat Kranz zou getuigen tegen Lungu, als ze Kranz eerst maar in handen hadden.

Prompt kwam het bericht binnen, dat ze Franz gevat hadden. Dit vertelde een vrouw. Ze heette Ana en was de weduwe van dezelfde Laiu, die tijdens een koude winter in het ravijn, dat de Lisa scheidt van de Trapganzen, door de wolven was verslonden. Nog voordat ze haar maar gedeeltelijk met mais gevulde zak van haar schouder had geslingerd, riep ze het bericht naar binnen. Onmiddellijk na Ana verscheen ook Zaharia Adam met zijn kar, die door een witte merrie werd voortgetrokken. Ghitza ging bijna van z'n stokje, toen hij dit ongelofelijk schrikbarende nieuws hoorde. Stanca, de molenaarsvrouw, was helemaal in de war, toen ze in de deuropening trad. Ze boorde met haar vingers in haar oren om vast te stellen, of ze alles wel goed verstond, want ook Zaharia riep:

„Broeder, ze hebben onze Franz gevonden. Hij lag aan de kant van een eenzame weg, nadat ie de brug over de Spraval gepasseerd was. Waarschijnlijk is ie bezopen geweest. Hij is met z'n hoofd in een slootje gevallen zo breed als m'n hand en heeft zich in de modder vastgebeten. Hij was naakt. De honden hebben 'm alle kleren van z'n lijf gerukt. Geld of papieren zijn niet bij 'm gevonden.’

Toen Ghitza wat over de eerste schrik heen was, kwam hij uit z'n huis om naar de molen te gaan. De dief had hem tenminste geleerd, hoe hij de motor moest laten draaien. Er kwamen nog meer mensen uit het dorp om koren te laten malen. In de schuur vormde zich een kring, die de zaak onder

de loep nam. De paarden knaagden aan de pakruimte van de wagen, die voor hun neus geparkeerd stond en hieven van tijd tot tijd hun kop op; sommige paarden snoven en andere keken met goedmoedige blik even naar die talrijke spraakzame en verhitte lieden.

„Wat denk jij van deze hele zaak, vriend Lungu?”

„Wat zal ik ervan zeggen, broer? God heeft hem z'n verdiende loon voor z'n misdaden gegeven. Hij heeft me veel kopzorg gegeven. Ik heb 's nachts niet meer kunnen slapen. Z'n zondigheid heeft 'm voorbestemd om te verzuipen in een plas. Vriend Zaharia heeft 't me verteld.’

Stoica Cernetz hoorde juist de woorden, die de molenaar stamelde, toen hij (Cernetz) van zijn kar stapte. Hij ging met een zweepje in z'n hand bij de anderen staan.

„Hé, Ghitza Lungu, wat had Zaharia je verteld?”

„Dat ze die Kranz van me verzopen en gehavend gevonden hebben. Had jij dat dan nog niet gehoord?”

„Jawel, ik heb 't bij de politie gehoord. De officier van justitie en de dokter waren uit de stad gekomen om de nodige feiten te constateren en toen zijn ze weer weggegaan. Die mof van jou is neergeschoten door de nazi's die hier nog rondzwerven. Ze hebben 't vonnis uitgevoerd, hebben hem geld en papieren afgenomen en zijn er van tussen gegaan. Heb je niet gehoord van die vluchtende soldaten, die eergister gevangen zijn genomen? Die hebben Franz Kranz naar de andere wereld geholpen en het ongevraagd bekend.’

Met onwankelbare gelijkmoedigheid hoorden mens en dier het nieuws van Cernetz aan. Ghitza bleef een poosje in gedachten verzonken staan en maakte weer een varkenssnuif van z'n lippen. De wind floot door de takken van de twee acacia's, die zonder blaren voor de molen stonden en de sneeuwvlokken vlogen in het rond. Cernetz zette zijn wagen op een beschutte plek en spande de dieren uit. Hij keek in de richting

van de schuur en luisterde gespannen naar hetgeen er gezegd werd.

„Nou, wat denken jullie ervan?” vroeg hij, naar z'n plaatsje terugkerend. „Ghitza Lungu heeft van de zomer al pech gehad. Weliswaar bleek er achteraf niks aan de hand te zijn en was Ghitza om zo te zeggen compleet onschuldig. Maar hij was toch groen van de giftige kwaadheid. En nou dat weer. Strikt genomen heeft ie er ook dit maal niets mee uitstaande. De nazi's hebben Kranz om zeep gebracht. Ze hadden uitgevist, dat het een deserteur was.’

„Juist,” zei de molenaar met moeite en hij sperde z'n gezwollen mond open. „Ze hebben eenvoudig recht gedaan.’

Cernetz deed verbaasd:

„Hoezo, Ghitza Lungu? Was hij niet even goed een arme drommel, die aan de haal is gegaan voor een oorlog, die ze hem wilden opdringen? Hebben onze jongens, waarvan de lichamen nu in de Russische steppe liggen, de oorlog soms gewenst? Wie heeft die oorlog gewild?’

„Die mof van mij was een bandiet. Hij heeft me arm gemaakt.’

„Kijk me 's recht in m'n ogen, Ghitza, en zeg dat nog 's.’

De mensen, die om de molenaar heen stonden, grijnsden, terwijl Zevzecu Ana in een hinnikend gelach uitbarstte.

„Hij heeft me arm gemaakt, hij heeft me geruïneerd,’ jammerde de molenaar, terwijl hij zich achter z'n oor krabde.

„Is *hij* daar dan rijk van geworden?’

„Rijk geworden is ie niet, maar toch heeft ie mij arm gemaakt. Ik kon alleen met *d e z e* Duitser niet overweg. Die mensen van Hitler schenen mij fatsoenlijke lui.’

„Wat?! Heb je dan nog niet gehoord, Ghitza, dat alles in de wereld anders is geworden? De tijden van machthebbers en van geweld zijn voorbij. Nadat ze in Rusland een eind hadden gemaakt aan het landheren-systeem en aan de hebzucht,

zijn daar ook de werkende mensen aan hun trek gekomen. Wie daar werkt, eet ook. Wie niet werkt, eet niet. Eerbied voor de arbeider — hoor je het, Ghitza Lungu? — voor de arbeider, die z'n krachten geeft in weer en wind en die blaren en eelt op z'n handen krijgt — dat is de nieuwe wet daar. Dat hebben de Bolsjewieken gedaan. De nazi's hebben door geweld geregeerd en de Bolsjewieken door gerechtigheid. Ondanks hun grote macht zijn de nazi's verslagen door de Sowjetmensen. Want onder leiding van die Russen zijn honderd volken in verzet gekomen en honderd volken vechten — hoor je 't, Ghitza Lungu? — voor gerechtigheid, die hun toekomt. Ook uit ons land hebben ze de nazi's weggejaagd. Nu is eindelijk ook voor ons de tijd aangebroken, dat we de verschrikkelijke ellende, waarin we geleefd hebben, van ons af zullen schudden.'

„Niks hoor!” schoot Ghitza uit z'n slof, „Rechtvaardig is, dat degeen wat krijgt die 't waardig is. En dat de arme hem de schoenriem bindt' . . .’

Cernetz knalde met z'n zweep tegen de grond.

„Is de landheer van Hagiú misschien zo iemand, die 't waardig is?’ vroeg hij en pats! Hij knalde weer met z'n zweep. „Ik heb nog nooit gehoord van een groot vermogen, dat eerlijk verkregen is. Drieneuzen steekt geen vinger uit, hij raakt geen hark aan. Z'n slaven doen 't werk voor 'm. Hij vreet en zuipt en z'n slaven creperen van de honger. Want wij krijgen geen loon naar werken, maar we werken om uitgebuit te worden. Kijk 's naar Stomme Nitza . . .’

Tussen hen in hurkte inderdaad een boer, die z'n hele leven lang vernederd was. Z'n gezicht had dezelfde kleur als de grond, waarop hij zat. Z'n haar stond overeind als de stekels van een egel en uit z'n grote, ronde ogen sprak angst. Hij had de bijnaam van de Stomme gekregen, omdat hij soms uren lang geen woord sprak.

„Kijk 's naar Stomme Nitza,' ging Cernetz voort, „Die heeft enkel slavernij gekend om z'n kinderen in leven te houwen. Zeg 's, Nitza, heb je één ogenblik van geluk gekend sinds je op de wereld rondloopt?’

„Nee,' antwoordde de Stomme met krakende stem, die uit de diepte van z'n ellende opklonk als uit het binnenste der aarde.

Iemand vroeg lachend:

„Ook niet toentertijd in die lente, toen jij óók in de bloei van je jaren was?’

De wanstaltige gedaante met het askleurige gezicht hield z'n mond en verzonk in gedachten.

„Dat is er nog maar één,' zei Cernetz, die zich opwond, „Maar er zijn 'r een hele boel onder ons, die het even erbarmelijk gegaan is. Nitza heeft vijf kinderen groot gebracht en die zijn allemaal in de oorlog gesneuveld. Daardoor is z'n vrouw gek geworden. In d'r waanvoorstellingen ziet ze de dooie kinderen als kuikentjes, die met dons bedekt zijn en dan roept ze: „Kom maar bij moeder!' en dan wil ze ze net als 'n kip beschermen en ze denkt, dat 'r armen vleugels zijn. En wat jouw broer betreft, Ghitza Lungu, is 't waar of niet, dat ie jaren lang een slaaf van Hagiú is geweest, op de naakte grond heeft geslapen, 's winters geen goed aan z'n lijf had en nooit zat is kunnen worden van de hap vreten, die ie kreeg? Het had maar weinig gescheeld, of je broer was daar de pijp uit gegaan . . .’

„Door z'n stommiteit,' mompelde Ghitza, „Hij had z'n eigen geluk in handen . . . En nou wachten jullie, tot die rotbroer van mij terugkomt. Die heeft óók zo'n grote mond. Hij haalt jullie allemaal bij mekaar en sticht een partij . . .’

„Waarvoor zouwen we een partij stichten, als d'r al een is: de Arbeiderspartij?’

„Wat jij daar allemaal kletst, Cernetz, heb je van je broer, de ketellapper,' meende de molenaar, „Jij zou willen, dat de

mensen, die met hamer en beitel omgaan, de staat gaan besturen.'

„En of!” gaf Cernetz strijdlustig toe. „Laten de mensen met de hamer hun gereedschap maar tot de hemel opheffen. En laten de mensen met de ploeg maar voren trekken tot aan de poorten van het Paradijs.’

„En die nou in de bajes zitten, moeten natuurlijk minister worden . . .’

Cernetz zei gelaten:

„Ghitza, je hebt nog niet eens gehoord, dat die mensen al lang uit de gevangenis zijn en in ons land het bewind in handen hebben genomen . . . En ook wij zullen van dit jammerlijke rotleven verlost worden: de zon zal schijnen voor mensen, die alleen nog maar ogen hadden om te grienen.’

Ghitza stikte haast en keek steeds somberder. Daarna haalde hij diep adem en zuchtte zwaar.

„Ik meng me niet in zulk soort dingen,” zei hij en glimlachte met vertrokken mond, „Ik ben molenaar en het is mijn taak, tarwe en mais voor jullie te malen. Ik ga de molen aan de gang brengen.’

De motor begon, door de gierende wind en de warrelende natte sneeuw, tegen de grijze hemel te puffen. De molen maalde korrels en de mensen woorden. Ze waren in de stemming en alles wat ze van Cernetz gehoord hadden, viel in goede aarde. Want ze wisten, dat de Sowjetlegers, die zich verbreederd hadden met de onzen, waren doorgedrongen tot de hollen van diegenen, die zich als hongerige wolven op de mensheid hadden gestort. Zo lang de nazi's in ons land waren, hadden de handelaars het geld begeriger dan ooit bij elkaar geschraapt en waren de landheren en industriëlen genadelozer dan ooit opgetreden. Het was een goeie zaak, dat de genadelozen nu opzij waren gezet en dat degenen, die om der wille van het recht in de gevangenis hadden gesmacht, het bestuur

van de staat op zich hadden genomen om het lijden van de slaven in de fabrieken en op de akkers te doen eindigen.

In een hoek buiten de wind, bij de stookplaats, staken de vrouwen een rijsvuur aan. Ze wachtten op hun beurt en drongen intussen om het vuur bijeen. Ze wilden de warme streling van de vlammen in hun gezicht voelen. Achter ze raasde de wind. Bij het vrolijk knetterende vuur scheen het, dat ook Ana Zevzeaca en Stomme Nitza weer mensen waren geworden.

Maar voor de brave Ghitza was nog meer ergernis weggelegd dan met het 'tweede molengeld'. Toen het malen geëindigd was en de mensen naar huis waren gegaan, kwam Stanca het huis uit rennen. Ze gilte met wijd opengesperde ogen en zette daarbij zo'n grote mond op, dat haar stem oversloeg en helemaal geen geluid meer gaf. De natte sneeuw sloeg in haar gezicht en dwarrelde haar mond binnen. Ze trok Ghitza mee in een kleine kamer naast de molen.

'Ghitza . . . hoor 's . . . ze wou me aanvallen . . . ze wou me met 'r klauwen m'n ogen uitkrabben . . .'

'Wie? Je zuster?!

'Wie dacht jij dan? . . . D'r handen zullen d'r afvallen . . . Opgevreten zal ze worden door alle duivels uit de hel!'

De molenaarsvrouw hield opeens haar mond en keek haar man verbaasd aan. Ghitza stormde niet weg en z'n ogen bleven ook normaal. Maar hij duwde z'n handen tegen z'n oren en schudde z'n hoofd, alsof hij zwaar beproefd werd.

'Laat me met rust . . . Je weet niet hoeveel klappen ik vandaag al in ontvangst heb moeten nemen . . . Geef me d'r nog maar één, dan ben ik uit m'n lijden! . . . Wat is er gebeurd?'

Stanca liep opnieuw warm, maar toen ze Ghitza zo beklagenswaardig erbij zag staan, werd ze rustiger.

'Eergisteren,' zei ze, 'toen ik d'r kleren nazocht, terwijl ze

bij d'r petemoei was — die zou óók beter de moord kunnen steken — vond ik 'n brief in d'r bloes.'

„En heb je 'm gelezen?’ vroeg Ghitza in een poging om grappig te zijn.

„Was 't maar waar,’ stoof Stanca op. Ze ergerde zich aan die grap. „Ik zou graag achter d'r vuile streken zijn gekomen. Want mij vertelt ze nooit wat. Ze spreekt zich alleen uit tegenover Utza Anineasca. Die vertrouwt ze.’

„Wat zou ze jou moeten toevertrouwen? Jullie leven toch als kat en hond!’

„Ik leef met een vijandin onder één dak, Ghitza! We voeden een slang aan onze boezem! Ik denk: in die brief staat misschien wat belangrijks en ik loop ermee naar de vrouw van de pope. Mevrouw, zeg ik, ik zou graag willen weten, wat in die brief staat. Maar alleen ik mag het weten en verder geen mens. Er staat een geheim in. De vrouw van de pope maakt die brief open, leest 'm en begint te lachen. Wat valt er te lachen? vraag ik. O, niks, Stanca. Het is een brief van je zwager Mitrea. Hij schrijft, dat ie nooit van z'n leven jullie samenzijn in Sibiu meer kan vergeten . . .’

„Ach, mevrouw, die brief is niet aan mij gericht maar aan m'n zuster Nastasia.’

„Ik dacht al,’ zegt de vrouw van de pope, „Nou is me de zaak ook duidelijker. Ze is natuurlijk naar Sibiu gereisd, toen jullie naar d'r aan het dreggen waren.’ „Precies, mevrouw en ze liegt als ze zegt dat ze enkel maar naar Boekarest is geweest. Wilt u zorgen dat niemand te weten komt wat er in deze brief staat, mevrouw? Anders zal het hele dorp zich een aap lachen.’ „Je kunt op me bouwen,’ zegt toen de vrouw van de pope, „dit zal een echt familiegeheim blijven en ik zwijg als 't graf.’

„Moet je horen, Ghitza. Ze heeft zo goed gezwegen, dat gisteravond alle theetantes uit 't dorp 't wisten. Vanmorgen

wipte Nastasia bij d'r petemoei aan. De mensen in het dorp zagen 'r lopen en toen ze terugkwam, stond een heel stel vrouwen, ondanks die gemene wind en dat kouwe weer, in de deur van d'r huis en zeiden zo 't één en ander; je weet wel. Ze boog alleen maar d'r hoofd, begon te rennen, kwam als een wervelwind naar binnen stuiven en regelrecht op die zomerbloes af. Meteen begint ze te schreeuwen: ‚Waar is m'n brief?‘ Ik zeg: ‚Moet je mij dat vragen? En gil niet zo!‘ ‚Waar is m'n brief,‘ schreeuwt ze opnieuw, ‚Je hebt 'm weggepikt! Jij hebt 'm aan de mensen laten lezen!‘ Ze springt op me af en wil me m'n ogen uitkrabben, grijpt de pook en ranselt op me in. Ik probeer weg te komen. Zij achter me aan. Als ik zie, dat ze als een furie op m'n hielen zit, laat ik van schrik die brief vallen. Terwijl zij zich bukt om 'm op te rapen, ren ik naar de andere kamer en schuif de grendel voor de deur. ‚Ik sla die deur met de haak in elkaar!‘ schreeuwt ze en braakt vervloekingen tegen me uit. Toen is ze naar buiten gerend en naar d'r petemoei gelopen. Dàt is 'r gebeurd, Ghitza . . . Dat ik nou juist zo'n zuster moet hebben . . .’

Stanca snikte van diep verdriet. Ghitza wachtte, tot ze kalmeerde.

‚Zie je nou, Ghitza? Heb je daar niks op te zeggen?‘

‚Wat moet ik zeggen?‘ vroeg de molenaar ietwat geprikkeld, ‚Ik zie, dat je die brief gepikt had . . .’

‚Nou ja, goed, Ghitza,‘ trillerde Stanca en haar stem klonk bijna zoetsappig, ‚die brief heeft ons op de hoogte gebracht en d'r is me nòg een licht opgegaan. Binnenkort zul je zien gebeuren, wat ik al lang vermoed heb. M'n kuise kippetje zal een ei leggen, maar eentje met ogen en wenkbrauwen. Hi, hi!‘

XVIII

In Boekarest woonde een verzetsstrijder, de ketellapper Voicu Cernetz, een broer van Stoica. Nadat de armoe hem uit Malu verdreven had, was hij op de golven van de levenszee heen en weer geslingerd. Tenslotte werd hij een geschoolde arbeider en sloot zich bij de Partij aan. Hij was een man met borstelige wenkbrauwen en een sombere blik, een lepe kerel, die nooit lachte.

Toen hij voor de eerste maal gearresteerd was, vroeg de rechter hem met bedekte spot:

„Zeg, ken jij je filozofen? Heb je daarin gelezen?”

„Nou en of, daar kun je donder op zeggen!” antwoordde de ketellapper met vaardige tong, „Ik ken ze en heb hun boeken gelezen.”

„Zeg, waag jij 't op die manier tegen me te spreken?” viel de rechter uit, „Pas maar op, dat ik me niet kwaad maak!”

„Nou, dan maak *ik* me óók kwaad. U zegt ‚zeg’ en ‚jij’ tegen me. Hebben we soms samen achter de zwijnen gelopen?”

„Kop dicht. Als je zo brutaal blijft, zullen we uit een ander vaatje tappen. Geef antwoord: in welke filozofen heb je gelezen?”

„Ik heb in Kant gelezen.”

„Kant? Nooit van gehoord. Wat beweert die filozoof, die jij kent? Wat zegt die Kant?”

„Hij beweert terecht, dat alle geknechten op aarde, ongeacht het volk waartoe ze behoren, broeders zijn.”

„Staat er in Kant ook, dat jij 's nachts biljetten met leuzen

aan de muren moet plakken? Heeft hij je misschien die biljetten gegeven? Heb je geweten, wat er op die biljetten stond?’

‘Ten eerste heeft Kant me geen biljetten gegeven. Ten tweede heb ik geen biljetten aan de muur geplakt. Ten derde zou ik ’s nachts niet hebben kunnen lezen, wat er in staat, want ’s nachts is het donker.’

De rechter liet de naam van de wijsgeer in het protocol opnemen. De officier vermeldde Kant in zijn aanklacht. De verdediging zweeg zorgvuldig over Kant’s leer.

In zijn duistere gevangenisjaren hield Voicu Cernetz zich met een bijna ongelofelijke taaheid in leven: elke morgen deed hij kamergymnastiek en waste zich met koud water. Op de universiteit, die de gevangenis vormt, breidde hij z’n kennis uit. Toen hij wegens deelneming aan een opstand veroordeeld werd tot eenzame opsluiting in de gevangenis van Doftana, ging hij een jaar lang niet op de naakte cementen vloer liggen om elke aantasting van z’n longen tegen te gaan. Hij sliep gehurkt in een hoek met z’n armen om z’n knieën geslagen. De luizen knaagden zo aan hem, dat ze zich onder z’n huid konden nestelen. De eenzaamheid schokte z’n geest hevig. Maar hij bleef dapper, geloofde in het communisme en werd bevrijd.

Menige partijgenoot begreep niet, waarom Voicu de naam van een onbekende filozoof had genoemd. Hij had beslist niet de eenzame van Koningsbergen bedoeld. *)

‘Natuurlijk niet,’ antwoordde Voicu zonder een schijn van een glimlachje, ‘Ik had het enkel over m’n vriend uit Galatzi, Philipp Kant, die ouder dan ik en m’n leermeester was. Ik heb ’m ook nu nog niet vergeten en breng vaak een bezoek aan z’n graf.’

*) Dit slaat op de burgerlijke filozoof Immanuel Kant (1724-1804).
(Noot v. d. vert.)

Toen hij eindelijk in de zonnige maand Augustus 1944 uit de gevangenis kwam, schoor hij z'n baard af. Dan zag hij er jonger uit.

„Broer Voicu,” zoals Cernetz, de boer uit Malu hem noemde, ontving op een dag via de Partij, een brief van een jongere leerling van hem. Hij had al gevreesd, dat die kameraad in Rusland zoek geraakt was.

Verheugd riep Voicu: „Kijk 's, broer, m'n vriend Florea Costea leeft!”

Die brief kwam van een plek aan het Tsjechoslowaakse front en was meegegeven aan partijgenoot Farkas Endre, die hem naar Oradea overbracht. Vandaar werd hij door een andere partijgenoot, Marcus Foghel, naar Brasov vervoerd. En de monteur Ilie Hanganu nam hem mee van Brasov naar de plaats van bestemming.

Florea Costea schreef in z'n brief:

„Kameraad Voicu, ik bericht je, dat ik bij dat vervloekte ongeluk, waar ze ons in meegesleept hebben, een houten poot heb opgelopen, waar ik blij mee ben, omdat ik er mee tegen de poorten van Berlijn wil kloppen.”

Hij schreef nog meer over de oorlog en de nazi's en dan verder:

„Ik heb hier een boer bij me uit Malu-Surpat. Ik weet, dat je daar ook vandaan komt en in Malu een broer of een neef hebt, die mijn kameraad kent, naar hij zegt. Mijn kameraad, Mitrea Cocor, heeft werkelijk alles moeten slikken, wat, zoals je weet, in ons land voor een arm mens is weggelegd: ziekte, mishandeling en spot. Voor het geval hij gezond naar huis komt, wil hij de plaatselijke bloedzuiger aldaar villen om z'n gemoed te luchten. Dat zegt ie om wat te kalmeren, want hij heeft ook nog andere zorgen. In de eerste plaats zijn verloofde, die is achtergebleven onder de hoede van zijn broer, de molenaar. Nadat die molenaar zich eerst meester had gemaakt

van Mitrea's vaderlijk erfdeel, heeft ie zich in z'n hebzucht ook op de bruidschat van het meisje geworpen; het meisje is wees en de zuster van die molenaar z'n vrouw. De molenaar en zijn vrouw treiteren dat meisje en proberen haar weg te krijgen. Misschien zie jij kans, naar je geboortedorp te gaan en dat arme kind, dat meisje van Mitrea, te beschermen. Hij heeft geen ogenblik rust, overdag niet en 's nachts ook niet. En dat na alles wat een soldaat aan het front heeft moeten doormaken. Ik had gemeend, dat je althans je broer bericht zou kunnen sturen, dat die 't voor haar opneemt. Kameraad, ik vraag je dit, daar Mitrea Cocor één van ons is. In de Sowjet-Unie heeft hij als krijgsgevangene met mij samen alles bekeken.

De scholing, die ik hem gaf, hoefde ik niet af te maken, want hij begreep de rest zonder mijn hulp. Ik ben van mening, dat wij hem moeten helpen. Het is een goede kameraad, zoals nog wel zal blijken.'

In de brief stonden ook nog andere hartelijke woorden, die een pleidooi voor steun aan Mitrea vormden. Meester Voicu haalde z'n schouders op, want hij zat tot over z'n oren in het werk in het belang van de gemeenschap, vooral organisatorische aangelegenheden. Hoe moest hij het dan klaarspelen om wegens de moeilijkheden van die twee kinderen naar Malu te reizen?

Dus hij legde die brief voorlopig aan de kant. Kort daarop kreeg hij nog een brief, waarin z'n leerling naar z'n gezondheid informeerde en besloot met de mededeling, dat zowel hijzelf als Mitrea in het land der levenden verkeerden. Op die manier werd ook Mitrea tot een soort leerling en vriend van de meester. Verder stond er niets in die brief.

„Die vriend Florea van mij is een duvelsjong,' mompelde de meester bij zichzelf. „Hij weet, hoe ik ben. Hij klopt met z'n houten been niet enkel aan de poort van de Duitse steden.'

„Je klopt aan de deur van m'n hart,” antwoordde hij Florea, „ik zal zien, wat ik doen kan.”

Ook die tweede brief schoof hij aan de kant. Er verliepen een heleboel weken, voordat meester Voicu gelegenheid had.

Op een Februaridag van het jaar 1945 opende Stoica Cernetz langzaam Utza Anineasca's hek en duwde op het uitgesleten pad over het besneeuwde erf een vreemdeling voor zich uit. Die had een korte pelsjas aan en een puntige pelsmuts op. De ogen met de borstelige wenkbrauwen en het baardeloze gezicht van de vreemdeling, een gezicht, dat wel uit steen gehouwen leek, maakte de vrouwen, die hem door het venster zagen aankomen, zo aan het schrikken, dat ze onwillekeurig een stap achteruit deden.

Nastasia vouwde van opwinding haar handen samen en zei op een klagelijke en verwijtende toon: „Wat brengt Stoica nou mee? Wat is er aan de hand? Wat zullen we nou weer hebben?”

„Petekindje, hou je kalm,” zei Utza terechtwijzend maar ze werd zelf onrustig. „Het kan niks slechts zijn, want Stoica is een vriend van ons.”

Nastasia zuchtte: „Oejoei! Als 't maar geen slecht nieuws is, moei. Toen ik vanmorgen wakker werd, had ik zenuwtrekkingen in m'n linker oog. En van nacht heb ik van Mitrea gedroomd.”

„Slechte berichten krijg je van de postbode, de veldwachter of de molenaar, kindje.”

„Maar hij heeft in de droom tegen me gelachen, moei . . .”

Nu kreeg ook Utza het steeds benauwder, want lachen in de droom voorspelde immers weinig goeds!

Stoica Cernetz en z'n metgezel stampen voor de buiten-deur de sneeuw van hun voeten. De hofhond had tweemaal traag geblaft en daarna gezwegen.

Petemoei zei verwonderd:

„Hoe komt 't, dat de hond niet als 'n razende begint te bassen?’

„Toen ie begon, heeft die vreemde kerel wat tegen 'm gezegd en Grivu hield meteen z'n mond,' fluisterde Nastasia.

Petemoei trok haar wollen hoofddoek in z'n fatsoen, waarbij ze een blik in de spiegel wierp, stapte met haar wollen kousen ijlings in haar schoenen en liep naar het portaal om de gasten te woord te staan. Bij de eerste woorden van de vreemdeling was ze meteen gerustgesteld.

„Goediedag . . . de zegen . . . we brengen prettig nieuws!’

Nastasia legde haar hand op haar ogen en stond bij de schoorsteen. Ze was mager geworden. Ze zag bleek. Haar zwangerschap was haar duidelijk aan te zien. Ze voelde zich beschaamd. De vreemdeling keek haar even onderzoekend aan. Dan wendde hij zich weer tot petemoei:

„Ken je me nog, Utza?’

„Ja . . . Ik herinner me iets . . . ik,' stamelde Utza en herinnerde zich lang vervlogen jaren. Ze begon te glimlachen. „Hé, wacht 's . . . Jij bent de smid, de broer van Stoica. Vroeger heb je een baard gehad. Het lijkt net, of je een heel ander bent geworden.’

„Ik ben nog altijd Voicu. Aan de andere kant heb je gelijk: die van toen ben ik niet meer.’

Zonder precies te begrijpen, wat hij bedoelde boog Utza haar hoofd en zuchtte.

„Nou, zwartoog,' zei de meester-ketellapper monter, „zeg 's, waar we onze jas kwijt kunnen. We moeten een woordje met elkaar spreken.’

De vrouw legde dadelijk de zware jassen van de mannen over de leuning van het ledikant bij de kachel. Toen ze langs Nastasia liep om weer naar haar stoel terug te gaan, gaf ze haar een duwtje met haar elleboog. Nastasia's schouders schokten hevig, want ze stond radeloos te huilen.

De smid had een grijs-fluwelen pak en hoge laarzen aan. Hij zat half naar Nastasia gekeerd en leek wat verlegen. Met z'n rechterhand streek hij door z'n grijs kort haar en met z'n linker haalde hij een pijp uit z'n zak. Hij stopte er tabak in en haalde toen een aansteker voor de dag, die hij aanknipte. Het meisje keek met één oog nieuwsgierig naar het kleine wonder in de hand van de vreemdeling. Stoica ging vlak bij Nastasia staan en zei:

„Hij heeft bericht van Mitrea.”

Ze hief haar hoofd op en keek naar de witte winter, buiten. Daarna liet ze het hoofd opnieuw hangen.

„Zeg, zwartoog, leg dat kind 's uit, dat ze zich niet hoeft te schamen,” zei meester-ketelsmid Voicu zachtmoedig.

„Hoor je 't nou, lieverd?” vroeg Petemoei, die vrolijk was geworden. „Zo heeft ie me jaren geleden genoemd. Op onze leeftijd lachen we daarom.”

Maar het meisje bleef luid snikken.

De meester blies twee rookwolken uit z'n neus en trok z'n zware, nog donkere wenkbrauwen op.

Zo was het en niet anders: de oude herinneringen van de ene vrouw en het schaamtegevoel van de andere werden hier voor belangrijker gehouden dan de val van wereldrijken en de grote oorlog.

„Hebben jullie iets van die knaap gehoord?” vroeg hij aan petemoei.

„Ja. Hij heeft ons ook twee keer geld gestuurd.”

„Ik heb al in een hele tijd geen brief meer gehad,” snikte het meisje.

„Hoe lang dan niet?”

Nastasia verzonk weer in gedachten.

„Sinds een week,” antwoordde Utza, „Het is aan het front niet gevaarlijk meer nou.”

Daarop zwegen ze een ogenblik.

„Ik zal wat te eten halen,” zei Utza en stond een beetje rond te draaien.

„Straks maar, Utza,” stelde de meester-smid haar gerust, „Wacht nog even. Ik ben naar Malu gekomen voor een politieke aangelegenheid. Een leerling van me, een vriend van onderofficier Cocor, heeft me een heleboel over hem verteld, vooral ook, hoe ie thuis onder afschuwelijke omstandigheden te lijden heeft gehad. En omdat ik nou toch hier moest zijn, had ik me voorgenomen de zaak uit te zoeken. Dus ben ik eerst naar m'n broer Stoica gegaan, die me van allerlei heeft verteld. Daarna zijn we samen naar de molen gegaan.”

Nastasia liet zich op de grond zinken en bracht wanhopig uit:

„Op de heilige Driekoningenavond hebben ze me de deur uitgetrapt! . . . D'r stond een sneeuwstorm!”

Petemoei sloeg haar arm om Nastasia heen en streelde haar.

„Ze hebben me gezegd, dat het meisje hier is,” ging de ketel-lapper voort, „En zo ben ik je nu komen opzoeken. Maar eerst heb ik die Lungu gevraagd naar de grond van zijn broer. Hij beweerde van allerlei. Volgens hem heeft ie z'n broer voor dat stukje grond meer dan genoeg gegeven. Aan de andere kant zouden ze wel afrekenen, als Mitrea terug komt, vooropgesteld, dat dat ooit gebeurt . . .”

„Hoor je dat, mensen? Heb je ooit zo'n schelm meege-maakt?” vroeg petemoei klagelijk, terwijl ze zich hoofdschud-dend over het meisje heenboog.

„Toen we over Nastasia kwamen te spreken,” ging de smid verder . . .

Nastasia begon zich nog erger te schamen, maar ze hield op met snikken om beter te kunnen luisteren.

„Ik weet 't al lang!” viel Utza opgewonden uit, „Hij zegt, dat ze z'n huis tot 'n aanfluiting maakt en dat ze 't voorwerp van geklets in 't hele dorp is geworden, omdat ze een onecht kind

gaat krijgen. Wat wil die vent?! Het kind is er gekomen door jeugdige hartstocht en door liefde. Een meer wettig en welkom kind is niet denkbaar.'

„Zo is 't, zo is 't,' zei de ketellapper kalmerend, „Onze wet beschermt dat kind.'

„Hoe durft ie!' vloog Utza weer op, „De heksen zullen 'm bij z'n strot grijpen en in d'r eeuwigheid niet meer loslaten! De duivel zal 'm in de woestijn . . .'

Nastasia maakte zich uit haar armen los en viel voor de vreemdeling op haar knieën, hief haar handen omhoog en zei huilend:

„Het hele dorp . . . ze hebben me gepest en uitgescholden . . . vanwege m'n kind!'

De meester-smid pakte haar bij een hand en zette haar op haar benen.

„Schoonheid, onze nieuwe wet maakt je kind als 't ware vrij!'

Maar de schoonheid had rooie ogen van het huilen, helemaal opgezwollen.

„Tegen de molenaar heb ik gezegd,' ging meester Voicu ernstig voort, „dat ie maar niet al te blij moet zijn over de mogelijke dood van z'n broer, want dat er een erfgenaam is, die recht zal eisen.'

„Het wordt vast een jongen,' zei peettante en wiegde met haar heupen.

„Geef mij maar 'n meisje,' zei de ketelsmid snaaks, „Die hoeft tenminste de oorlog niet in en kan ook weer kindertjes krijgen. Ik heb met die molenaar over het huwelijk van Nastasia gesproken en over allerlei — hij begon 'm aardig te knijpen. Hij heeft toegezegd, Nastasia twee morgen van haar bezit te geven.'

„Iets is beter dan niets,' zuchtte Utza.

„We zullen aanpakken!' riep Nastasia er opeens tussendoor.

Met zijn gebeeldhouwd gezicht keek de meester-smid haar een tijdje aan, totdat het tot haar doordrong, wat ze de komende zomer voor werk moest aanpakken en ze schaamde zich weer, maar niet meer zo erg.

Nu mengde ook Stoica Cernetz zich in het gesprek: ‚t Wordt gauw zomer, broer Voicu. De tijd gaat voort. Ik weet, hoe ontzettend verbitterd Mitrea is. Ik hoop, dat ie binnenkort hier komt. Die haat moet niet te lang doorgrepen.‘

‚Bij sommige mensen,‘ zei de meester-smid met een flauwe glimlach, ‚is de haat net als wijn, die met de jaren beter wordt. Lach je daarom?‘

‚Nee, broerlief, ik lach niet,‘ zei Stoica haastig, ‚Misschien heb je gelijk. Wat je gezegd en gedaan hebt, vind ik goed. Maar ik raad je alleen, geen geloof te hechten aan beloften van Ghitza Lungu.‘

De ketellapper trok z'n voorhoofd in rimpels.

‚Denk jij, dat ie me wil némen?‘ riep hij.

‚Ja, dat denk ik. Je zal zien, dat ie naar de boerenbeul gaat en 't met 'm eens wordt en dan doen ze iets anders dan wat hij beloofd heeft.‘

De meester scheen deze woorden te overdenken.

‚Je zou gelijk kunnen hebben, Stoica. Het is beter, dat we hem de wijn van de haat, waar we 't over hadden, dan maar laten uitdrinken.‘

Bij die woorden kregen alle aanwezigen koude rillingen en er viel opeens een schaduw over de kamer. De droge, steeds gelijkmatige en beheerste stem van de meester-smid klonk als een echo uit de diepte van doorgemaakt leed.

‚Uit onrecht zijn ze geboren en de gerechtigheid wordt hun tot een gruwel,‘ zei hij zachtjes, terwijl hij z'n pijp uitklopte boven de haard en opnieuw begon te stoppen. ‚Wat kijk jij nieuwsgierig?‘ zei hij met een grijnsje tegen Nastasia en hij haalde z'n aansteker uit z'n zak. Maar hij duwde hem meteen

weer terug zonder vuur te maken. Nastasia trok een pruillip.

„Ik heb tegen de mensen van het raadhuis en de politie gezegd,” begon Voicu weer, „dat ze moeten opletten. De spoken van het verleden plegen zich te verenigen en zich tegen een nieuwe maatschappelijke orde te verzetten. Die spoken moeten ze weggagen: Duvel op, onrein gespuis, er is een nieuwe morgen aangebroken.”

„Daar trekken ze zich geen klap van aan, broer,” verzekerde Stoica.

„Mij ’n zorg. Overigens hebben ze maar één huid om te verspelen. Maar dat komt allemaal later aan de orde. Ik ben nou hier geweest, weet, waarover ’t gaat en laat Stoica hier om jullie te beschermen. Als ’t nodig mocht zijn, dan weet ie, waar ie me vinden kan.”

„Zullen we nou eindelijk wat eten?” vroeg Utza en begon opnieuw rond te draaien, „We hebben de zeug geslacht en wijn is er ook.”

„Breng die lekkere dingen maar liever niet, zwartoog, anders eten we je de hele boel op!”

XIX

In de vroege lente van het jaar '45 maakte zich van de bevolking in Malu-Surpat en omgeving een bezorgdheid meester, die ze jaren lang niet meer gekend hadden. Vorige lente hadden de nazi's alles weggesleept, wat ze in hun vingers kregen. Als nu het winterkoren maar goed zou zijn opgekomen en die droogte er niet geweest was!

Door gebrek aan water was de tarwe hier en daar maar dunnetjes gegroeid, af en toe een halm. Bovendien waren er duizenden ratten komen opdagen, die het zaad uit de voren naar hun onderaardse nesten overbrachten. Ook dit gedierte scheen te beseffen, dat er hongersnood dreigde.

Toch drongen tot de dorpen en gehuchten nog gevaarlijker ratten door, die op twee benen liepen. Onbekende vreemdelingen, landlopers zonder geboorteplaats: sommigen probeerden maismeel op te kopen, anderen boden heiligenbeeldjes en zogenaamd stichtelijke boekjes aan. Ze kwamen de huizen binnen en verspreidden geruchten. Er was een vreselijke tijd aangebroken, zeiden ze, een tijd van doodsnoed voor de christenen, sinds de bolsjewieken waren verschenen, hun keizer hadden vermoord en de deuren van de heilige kerken met ontzaglijke draadnagels hadden dichtgespijkerd. De bolsjewieken (zo luidden de verhalen) beroofden de landheren van al hun goed, namen kinderen mee naar de woestijn, vervolgden de christenen en lieten dit deel van de mensheid sterven van honger of in de wei grazen met het vee. Er werd gefluisterd en gemompeld, dat de bolsjewieken de rechtsorde van onze

oude wereld wilden vernietigen en daar, waar ze de macht in handen hadden, de duivelse heerschappij van Beëlzebub wilden instellen. Ook bij ons willen ze alles veranderen, weshalve de Here God zijn gezicht van de mensen had afgekeerd. Koopt en leest dus ‚De droom van de Heilige Moeder Gods’ en ‚De Wonderen van Sinte Sisoe’ en doet boete.

Een aantal vrolijke dorpsbewoners, die er van hadden afgezien, te knielen voor pope Nae, slecht voor diens lichamelijk welzijn zorgden en weigerden geld af te schuiven voor de veertig missen, lachten eens hartelijk. Allemaal leugens, zeiden ze, van de zijde van de Landheren-Partij. Van dit akelige gebroed was helaas nog genoeg in ons land overgebleven, voegden ze er aan toe. Vele, vele jaren hadden die landheren, dapper tengevolge van de onwetendheid van het arme volk, zich een dikke pens gevreten en waren verzadigd geraakt van ons bloed. En nou zaten ze in doodsangst, dat de zware aardshok der gerechtigheid ze deze eeuw nog zou kunnen verrassen en hun val teweeg brengen, waardoor de diepte ze zou verslinden en het land van onheil bevrijd zou zijn.

Stoica Cernetz had bekend gemaakt, op welk beginsel de Communistische Partij steunde. Er kwam een eind aan de uitbuiting van de mens door de mens. Deze Partij zou het staatsbestuur steeds steviger in handen krijgen en de veelvraten van gisteren steeds meer naar de achtergrond dringen. De Partij zou de grond verdelen en rechtvaardige wetten invoeren. Nu zullen er ook boeken over de werkelijke toestand in de Sowjet-Unie verschijnen, zei Cernetz. En uit dat land zouden onze jongens terugkomen, die met eigen ogen de nieuwe staatsorde in het oosten hadden bekeken. Daar was het afgelopen met de landheren en degenen, die zich onrechtmatig verrijkt hadden. Daar genoten alleen de werkers van het leven, de sikkel en de hamer in hun hand. De vroegere slaven waren er heer en meester geworden. Die verkopers van heiligenbeeldjes en die

boekjesventers waren enkel gehuurde knechten, die de mensen willen bepraten, dat ze verder zullen leven in het moeras van de leugen en dat ze de slaap van de onderworpenheid niet zullen afschudden! Want als het in de Sowjet-Unie werkelijk zo was, als die leurders vertelden, dan zouden de volken van de Sowjet-Unie niet als één man zijn opgestaan om de nazi's de klappen te geven, die de nazi's gehad hebben. Dan zouden de volken van de Sowjet-Unie de nazi's niet hebben teruggedreven naar hun eigen berenholen. Die legers wisten, waarvoor ze vochten. Deze legers van fabrieksarbeiders en boeren zijn onoverwinnelijk, want ze vechten voor hun eigen zaak.

Op een Zondag kwamen landheer Cristea en molenaar Ghitza Lungu elkaar bij de grens van het dorp tegen. De landheer zat in z'n rijtuigje en bracht z'n bruin paard met de wapperende manen meteen tot stilstand. Het veld wasemde onder de ochtendzon en glinsterde tot waar het oog reikte. Houtduiven koerden in de wilgen, die de landwegen bij de kruising omzoomden.

„Lungu, ik heb je sinds Pasen niet meer gezien,” zei de landheer verwijtend, „En er is eigenlijk zoveel te bespreken.”

„Ik heb u ook steeds willen opzoeken,” antwoordde de molenaar, „maar ik sta d'r alléén voor en de zorgen zijn me boven m'n hoofd gegroeid. Ik ga nou naar de kerk.”

„Daar heb ik zelfs de tijd niet meer voor,” lachte Cristea bitter, „Ik doe m'n gebed bij de ossenput. De tarwe is na de regen van vorige week een beetje aan z'n trek gekomen, zie ik.”

De molenaar sloeg een kruis.

„Misschien is God ons nog genadig,” zei hij.

Op Zondag bracht Ghitza Lungu z'n tijd tot ongeveer twaalf uur 's middags door met de vervulling van zijn godsdienstige plichten. Dat was nog niet zo lang zo. Maar hij had onlangs met pope Nae overleg gepleegd aangaande 's werelds loop en 's levens gang.

„Verder hadden we nog die rattenplaag,” ging Ghitza voort, „en God heeft ons daarvan bevrijd. Tegen het eind van de winter vernietigde Hij ze door een epidemie, zodat ze d'r met duizenden tegelijk aan gingen. Het restje is langs de Lisa naar het dal getrokken. Ze zeggen, dat dat vroeger ook altijd zo is gegaan. De ratten willen de Donau over en dan verzuipen ze. Ik had erover gedacht, meneer de landheer, om naar Hagiú te komen en u een paar dingen te vertellen, die me niet erg bevallen. Na de ziekte, waarover 'k 't zoëven had, brak een andere ziekte uit, deze keer onder de bewoners van Malu . . .’

„Ik weet 't, de politiek,” bevestigde Cristea, „Ze hebben 't me op het raadhuis verteld. Als de zigeuners honger hebben, gaan ze zingen, maar die boertjes komen bij elkaar om over staatszaken te kletsen.’

„Juist, meneer de landheer. Ze rekenen erop, dat ze grond krijgen. Dat gerucht duikt telkens weer op, sinds we een regering hebben. Ze willen de grond van de rijken afnemen en 'm aan de armen geven. Anders gezegd: ik heb m'n hele leven gezwoegd om dat beetje, dat ik heb, bij elkaar te krijgen en nou komen de sukkels, de luie stinkers en de sufkoppen om me de hele boel op te vreten als op een verjaarsvisite. En d'r zitten opruiers onder. Sinds 't voorjaar ken ik er één: Stoica Cernetz. Z'n broer is ketellapper. Die broer, Voicu, is een communist en geeft Stoica aanwijzingen. In dat huis van Stoica komen een stelletje gasten, die zich de Partij noemen. Als ik u zou vertellen, meneer de landheer, wat daar samenrot, dan zou u verbaasd zijn. Ik zou wel kunnen zeggen, wat dat werkelijk voor lieden zijn, maar het is Zondag en ik ben op weg naar de Heilige Kerk. Dus ik kan 't nou niet doen.’

„Ik ben 'r anders zeer benieuwd naar,” gaf heer Cristea te kennen.

„D'r is d'r eentje, die heet Grigore Mandrea, dan is d'r

eentje, die heet Ana, bijgenaamd de Gekke, maar ze doet nou gewoner. Dan hebben we Laie Saracu.'

„Hé, die Laie is knecht geweest op mijn goed, veehoeder. Maar hij heeft z'n herdersstaf eenvoudig aan de kant gegooid en is er vandoor gegaan. Ik zal 'm aangeven en de veldwachter op 'm af sturen. En wie nog meer?'

„Dan hebben we nog Aurica Turbatu. Die is uit de oorlog teruggekomen met een houten been. En dan nog een invalide, die een arm kwijt is en Tudor Garlea heet.'

„D'r mankeert nog een blinde aan!' zei de landheer en lachte vrolijk.

„Die is d'r ook: Irimia Vascan, die z'n rechter oog mist. Die is onder-officier bij de infanterie geweest en die heeft een beetje koren bij me laten malen. Een half zakkie. Hij keek me maar steeds aan met dat oog, dat nog zien kan. Ik dacht bij mezelf: het zou goed zijn, 'm een beetje koest te krijgen. „Irimie,' zegt ik tegen 'm, „ik hoef voor dat malen niks te hebben.' „Neem wat je toekomt,' zegt ie, „dat is 't recht van de molen.' „Best, Irimie,' zeg ik. Nou, meneer de landheer, het leek wel, of ie me met z'n hele oog wou doorboren. Ik zou 'm niet graag 's nachts tegenkomen, als ik in m'n eentje naar huis wandel. D'r is ook nog eentje bij, die heet Stomme Nitsa. En nog andere. Ze komen bij elkaar en spreken over de orde in het land.'

„Ook die Stomme Nitsa heb ik een proces aangedaan,' zei Cristea met gefronste wenkbrauwen, „Ook die vent vervolg ik gerechtelijk.'

Ghitza Lungu krabde zich in z'n hals.

„Ja, misschien zou dat wel . . . Wat zal ik u zeggen, meneer de landheer. Ziet u ik zou voorlopig liever een toontje lager zingen. De dommen blijven toch dom. Het is maar een kwaje bevlieging, die over ze gekomen is. Die vlaag gaat wel weer over. Dan kunnen we de zadelriem weer wat vaster aansnoeren. Ik heb ook met verscheidene van die gasten een ap-

peltje te schillen, maar ik wacht 'r nog effe mee. Sergeant Dantzitsj is ook niet doortastend genoeg. Die is bang. Zondags komen er uit de stad of uit Boekarest waarnemers.'

„Wat?”

„D'r komen arbeiders, die gestuurd zijn door de Partij om de ploegen en ander gereedschap van de boeren te repareren en vooral ook om ze één en ander te leren. Ze juttten ze op, dat ze grond van de landheren zullen krijgen. Ik moet eerlijk bekennen, meneer de landheer, dat ik 'm knijp. En daarom ben ik van mening, dat 't niet verstandig is, ze met geweld aan te pakken. Dat mag vroeger goed geweest zijn. Meneer de landheer, van alle zorg en ergernis ben ik mager geworden. Ik heb mezelf op de weegschaal van de molen gewogen. Negen kilo ben ik afgevallen.'

„Ik zal ze met m'n geweer voor hun donder schieten!” schreeuwde Drieneuzen, in woede ontstoken.

Maar toen bond hij in.

„Verschillende bijzonderheden heb ik al gehoord van burgemeester Popescu. Maar hij was niet zo bangelijk als jij, Lungu. Die landhervorming, waarover gesproken wordt, voeren we in een slakkentempo uit — zei ie — totdat de omstandigheden veranderen. De oude partijen houden zich flink. Zo is 't en laat je dat gezegd zijn.'

„Meneer de landheer, de burgemeester hangt z'n huik naar de wind. Popescu heeft niets te verliezen. Maar wilt u nou iets horen, dat nog veel mirakelser is? De vrouwen hebben elkaar ook helemaal kidewiet gemaakt. Als ze naar de Lisa gaan om de was te doen, dan praten ze over politiek en bekechten. Die vrouwen maken de zaak nog erger, want die zijn gauwer hun verstand kwijt. U moest weten, wat ik allemaal met m'n schoonzuster Nastasia heb uit te staan. Dat is een verhaal op zichzelf. Ik heb 'r twee morgen grond van d'r zogenaamde bruidschat gegeven. Ze is nog wel niet getrouwd,

maar dat gaat gebeuren, zodra Mitrea, die nietsnut van 'n broer van me, terugkomt.'

„Is ie dan niet al terug?'

„Nee, nog altijd aan het front. Die Nastasia zal, zonder dat ze getrouwd is, 'n kind op de wereld schoppen. Ze heeft ons in 't hele dorp te schande gemaakt. Ik zeg bij mezelf: ik geef 'r die grond om van d'r af te zijn. Maar ik heb er al spijt van. Ze is gaan wonen op de akker, die ze van me gekregen heeft. Cernetz heeft 'r geholpen met ploegen en zaaien en hij heeft ook 'n hut voor d'r gebouwd. Utza Anineasca woont bij d'r om 'r te helpen, want ze loopt rond met z ó 'n buik. Ze werkt als 'n gek. En lelijk geworden! Je herkent 'r zowat niet. Zo wacht ze op d'r Mitrea. Om je rot te lachen. Als 'k in de buurt van d'r hut kom, maak 'k maar liever 'n omweg. Nou, meneer de landheer, en dat stuk Nastasia ziet óók iets in de Partij. Is 't niet om te barsten van ergernis?!

„Kalmte, Lungu,' antwoordde de landheer met 'n grafstem, „We leven nog en je zult nog wat zien gebeuren.'

„U weet nog niet alles, meneer de landheer.'

„Ik wil niets meer horen, Ghitza. 't Zit me tot hier. Zoek me maar 's op, dan kunnen we een gesprek hebben en zal ik je vertellen, wat 'r gebeuren moet. In de eerste plaats wil 'k 't zo plooien, dat die Cernetz een strafproces aan z'n broek gesmeerd krijgt. Dat zal 'm wel tam maken.'

„Meneer de landheer. Die wordt niet tam, die houdt z'n poot stijf.'

„Dat geloof ik niet. Zoals ik al zei, zijn er ook nog andere partijen, namelijk de partijen, waarmee we tot dusver heel goed zijn uitgekomen. Die brengen we weer op de been. Ik zelf heb samengewerkt met de liberalen, die óók in de regering zitten. Wat doen ze daar? Vliegen vangen? Beslist niet. Want ze hebben ook hun belangen. Sluit jij je aan bij de Nationale Boerenpartij. Die heeft ook mannetjes in de regering.'

„U heeft gelijk, meneer de landheer. We moeten niet met onze handen in onze schoot blijven zitten, want dan vreten die deugnieten ons op. Ik kom Uwedele opzoeken en zal uw bevelen uitvoeren. Maar wat moeten we met die broer van me beginnen? Ook over hem wordt een heleboel verteld, God vergeef me de zonde! Maar 't zou beter zijn, als er een heel ander bericht over hem binnenkwam.’

„Ben je benauwd voor 'm? Laat 'm maar aan mij over!’

„Goed, best, maar je kunt nooit weten, meneer de landheer. 't Is dus afgesproken, dat ik u kom opzoeken.’

Daarop namen ze afscheid. Ze mompelden alle twee wat in zichzelf, de landheer terwijl hij z'n licht rijtuigje in de richting van de Trapganzen mende en de molenaar terwijl hij 't dorp binnenwandelde.

Op de plek, waar het lichtglooiende pad langs de oever van de Lisa loopt, stond Ghitza Lungu stil en keek neer op het dorp, waarvan de huizen dicht om de kerk gedrongen stonden. Aan de andere kant van het water, op de westelijke heuvels, lagen de akkers van de bewoners van Malu.

Er was sprake van het bouwen van een behoorlijke brug. Met dit gebrekkige bouwsel van palen en planken was het niet uitgesloten, dat je bij hoog water in de lente plotseling weer 's van de stad afgesneden zou zijn. De hemel bewaar' ons. Dat zou immers weer mensenlevens kunnen kosten, zoals al eerder het geval was geweest.

In het dorp hadden ze 't maar steeds over een brug van steen en beton. Maar de gemeente was arm. Van wie z'n centen zou 'r gebouwd moeten worden? De beloften van de districtsprefecten tegen verkiezingstijd waren holle frazen, even gemakkelijk weggeblazen en vergeten als de kaarsjes van een paardebloem. De mensen willen er niks bijleggen. Dat moesten de rijken doen, maar die antwoordden, dat ze pas zouden afschuiven, als de anderen wat bij mekaar hadden gebracht.

„Wat kunnen die bedelaars met hun lompen bij mekaar brengen?’ overwoog Ghitza Lungu lachend bij zichzelf. We zullen ’t nog een hele tijd met die bouwvallige steg moeten doen, totdat ’r weer eentje in de rivier verzuipt. Daarbij viel hem in, dat de pope met hem had gesproken over de zielmis en het requiem voor z’n ouders. Zeven jaar na hun dood liet hij een mis voor ze lezen, negen jaar later nog een. Nu maakte de pope hem erop attent, dat zo iets na twaalf jaar opnieuw nodig was. Pope Nae vergat z’n rekeningetjes niet. Hij had ’t allemaal in z’n zakboekje opgeschreven. En juist dit jaar, nou ie onkosten voor die dooien moest maken, was ie zo gek geweest, die ontspoorde meid, die ons in ieders ogen belachelijk heeft gemaakt, die twee morgen land te geven. Maar hij had daar een doel mee: het geklets moest ophouden.

Ach wat! Hoe moest ’t voor den drommel ophouden, waar die Utza Anineasca hem tot mikpunt had gemaakt van het gebazel van wie je maar wilt?

„Zie je nou, wat je gedaan hebt, Ghitza?’ klonk ’t hem in z’n oren: de verwijtende stem van z’n vrouw.

De molenaar sloeg met z’n stok op de grond. Asjeblijft: daar laat die Stanca hem vloeken, voordat ie naar de kerk gaat, ter communie. Die moest ook maar gauw de moord steken!

Naast andere zorgen en zaken zweefde de molenaar ook dit voor ogen: hoe kon hij vóór de herfst een eind maken aan dat ergerlijke geval met die morgens land?

Wrevelig liep hij met slepende pas de kerk binnen. Hij droeg een nieuw wit boerenpak. De vrouwen, die over de brug van de Lisa kwamen om óók naar de kerk te gaan, zagen hem uit de verte en beschouwden hem als een vijand. Ze wensten hem waterzucht en de kouwe koorts toe.

Hun kerkje stond aan de zoom van Nastasia’s akker, vlak bij een beekje, dat, beschaduwd door oude essen, van de noorde-

lijke heuvels kwam stromen. Op al die heuvels, die nu kaalgeschoren waren door het regenwater, had vele jaren geleden een bos gestaan. Van het bos waren enkel die essen overgebleven, die op een eiland stonden, dat het Essenbos genoemd werd. De grond was daar drassig, zodat je er niet op kon. Onder de oude essen groeide op vele plaatsen struikgewas. Nastasia's ouders hadden naast de open plek aan de zoom van de akker, dicht bij de beek, een hut gebouwd. Elke lente moest daaraan gerepareerd worden, want in de herfst en de winter, als er niemand in woonde, vernielden de paar mensen, die daar voorbijkwamen, altijd wat. Stoica Cernetz hielp in de lente bij het werk op de akker mee en vond toen nog tijd om, samen met de twee vrouwen, de muren te dichten door het aanbrengen van nieuw vlechtwerk; het dak werd verstevigd met behulp van riet, dat ze uit het dal weghaalden.

Behalve Utza en Nastasia hadden zich daar ook gevestigd: Ana, die de Gekke werd genoemd en Veta, de zuster van de oude vrouw Triglea. Die waren getrouwd geweest met twee broers: Ana met Tudose Laiu, die de bijnaam van 'de Gek' had gekregen en die later door de wolven was verslonden; zijn weduwe had overigens die bijnaam geërfd; Veta was de vrouw geweest van Radu Laiu, die niet uit de oorlog van 1917 was teruggekeerd en van wie men nooit meer iets vernomen had. Ze hadden een stukje grond, grenzend aan die van Nastasia, een heel klein stukje weliswaar, dat de familie van de mannen had afgestaan ten behoeve van de kinderen. Die kinderen waren op hun beurt mannen geworden. Ze waren de oorlog ingetrokken en misschien waren nu ook enkel nog hun namen over, opdat de mensen zich zouden herinneren, dat die jongens eens in Malu geleefd en geleden hadden.

Overeenkomstig het verlangen van tante Utza woonden Ana en Veta nu óók in de hut, want in geval van nood moesten ze helpen. Want zo gaat het met de mensen: de ene gaat

dood en de ander wordt geboren en Nastasia, die zelf nog een kind was, liep op alle dag. Als er werk was op het maisveld of in het groentetuintje in de richting van het essenbos, dan bleven petekind en moei meestal in de hut. Bij slecht weer of op zon- en feestdagen gingen ze naar het dorp terug. Tot Malu was maar twee kilometer. Zo konden ze elke dag desgewenst een uurtje naar huis. Maar het beviel hun daar buiten in de stilte heel goed. Daarom noemden ze die stilte altijd 'het kerkie'.

De hoge toppen der essen werden door de beek weer- spiegeld. In de struiken kwetterden allerhande vogels. Daar waren ook wielewalen en merels bij. Een koekeek en z'n vrouw hadden zich daar ook een poosje geamuseerd; nadat ze hun eieren in vreemde nesten gedeponereerd hadden, waren ze weggevlogen. Veta en Ana zeiden, dat daar vorig jaar lente twee nachtegaalen waren opgedoken. Nu was er nog maar één. Ondanks het zware werk luisterden ze soms in de maneschijn naar die nachtegaal. Nastasia hield zich in de schaduw, want niemand mocht haar tranen zien. Maar iedereen hoorde haar zuchten.

Ze was erg mager geworden en alleen haar ogen waren nog net zo mooi als vroeger. Werk, zorg en verlangen hadden haar zo gemaakt.

Als tegen etenstijd de oude vrouwen in de schaduw van de essen gingen zitten en het vuur onder de koperen ketel aanstaken, viel er genoeg te praten. Alleen Nastasia deed er het zwijgen toe en zat te peinzen. Alsof 't gebeden waren, herhaalde ze de woorden, die in de brieven stonden, die ze van Mitrea had ontvangen. Elf stuks. Ze wachtte nu op nummer twaalf.

'Liefste Nastasia, wees verstandig en wacht geduldig. Ik heb laarsjes, een bloes en een geborduurd schort voor je gekocht, hier in Zevenburgen. Die kan je op de bruiloft dragen.'

Totaal onverwacht kwam toch nog het moeilijke uur. Dat

was op Woensdag in de eerste week van Juni. De nieuwe candidaat voor het wereldburgerschap was zo ongeduldig, dat ie z'n moeder op de lemen vloer van de hut kreeg en haar een ontzettende pijn bezorgde. Het was niet meer mogelijk, het arme kind nog naar het dorp te brengen. Petemoei stuurde Ana op een holletje naar Cernetz z'n huis, om één twee drie diens vrouw Sofia te halen, die verstand had van zo iets.

„Vergeet niet, een tegelsteen mee te brengen,” zei petemoei er uitdrukkelijk bij, „Ik geloof, dat 't nog al vlot van stapel zal lopen en we hebben hier in de hut alles wat we nodig hebben. Maar alleen de tegelsteen heb ik vergeten. Een grote, alsjeblieft.”

Nastasia was een ogenblikje wat kalmer geworden en had zelfs gelachen; ze vroeg, voor wat voor bouwwerk die tegelsteen nodig was. Maar ze had die woorden nog maar nauwelijks uitgesproken, of de snijdende pijn begon opnieuw. Weliswaar werden de weeën meteen minder, maar direct daarop weer heviger, totdat Sofia, de vroedvrouw, met de kar voor kwam rijden: ze zat naast Cernetz, die de paarden aandreef.

De tegelsteen hadden ze niet. Waar hadden ze die zo gauw vandaan moeten halen?

Petemoei jammerde en sloeg met haar handen tegen haar hoofd. Zo lang de herinnering reikte, was het in Malu Surpat gewoonte geweest, vrouwen, die in de weeën lagen, een tegelsteen onder het kruis te duwen. Waarom dat moest — daar brak niemand zich 't hoofd over. Het moest, uit. Misschien was het de bedoeling, dat de kraamvrouw op het moment van de bevalling daar op zou steunen.

„D'r is hier in de hut nog een ouwe mierenhoop, die helemaal versteend is,” zei Veta, „laat 't arme kind dáár dan maar tegen leunen.”

Nastasia stiet van pijn een langgerekte kreet uit, alsof ze haar met een mes staken. En om haar heen stonden vier vrou-

wen, die haar wilden helpen. De ene hield de olie vast, de tweede een schaar en een draad garen, de derde een tobbe met water. Nummer vier vatte haar onder de oksels en streelde haar over d'r hoofd.

Mitrea had niet mogen ontbreken, want een ander gebruik schreef voor, dat de schuldige op 't ogenblik van de pijn aanwezig moest zijn, zodat de patient hem met haar vuisten kon bewerken, z'n gezicht stukkrabben en door elkaar schudden.

„Die 't op z'n geweten heeft is ver weg,“ zei Gekke Ana zachtjes, „Als die hier was, zou de arme stumperd er makkelijker van los komen . . .“

Stoica had de paarden onder de essen vastgebonden en zat met een somber gezicht bij 't vuur te wachten. Hij mocht bij een geheimzinnige zaak zoals deze niet aanwezig zijn. Overigens was het weer zacht, om zo te zeggen: heilig weertje. In de takken roekoeden de tortelduiven en de wielewaal floot een spottend wijsje.

„Die vertellen hoe 't kind moet heten,“ verklaarde Veta als oudst aanwezige.

„'t Lijkt waarachtig wel alsof d'r eentje dood moet,“ fluisterde Stoica Cernetz, die ingespannen luisterde, „En meester Voicu, m'n broer, heeft nog wel gezegd dat we voor een dokter moesten zorgen en alles moesten gebruiken, wat tegenwoordig bestaat om de pijn te verzachten.“ De oude vrouwen maakten zich vrolijk. Zij wisten wel beter. „Toe nou jong, alleen Adam en Eva, ons aller stamouders, zijn zonder pijn op de wereld gekomen.“ Allemaal sprookjes.

Toen de zon onderging, werd de spanning in de hut minder. Het werd stil in het essenbos. Een specht hamerde. De bevolking van Malu-Surpat was verrijkt met een jongen. Hij had zwarte ogen en leek op z'n vader. Z'n moeder gaf hij een flinke mep. En de vroedvrouw brulde hij iets toe, toen ze de navelstreng doorsneed.

XX

In Malu-Surpat woonde ook een oude muzikant, die Veselin de fiedelaar heette en ‚Meevallertje’ genoemd werd.

‚Nog al meevallertjes gehad?’ vroeg z’n vriend Stoica Cernetz hem op een bijeenkomst.

‚Nee,’ antwoordde de artist met een bittere glimlach.

Zijn meevallertje kwam hierop neer, dat ie steeds armoe leed.

‚Dat was m’n lot en helemaal niet toevallig, maar door Cristea’s kasboeken in Hagiú. Hij heeft me ’s een keer zes biljetjes van twintig lei geleend. Met de jaren zijn die biljetjes van twintig lei óók toegenomen: hoe vaak vraagt mevrouw Didina me niet, of ik wat wil voorspelen, maar ik krijg er geen cent voor. ’s Zomers werk ik voor hem. In de herfst speel ik voor ’m. Maar betalen is er niet bij.’

‚Hij laat nog ’s beslag op je viool leggen, Veselin.’

‚Dat mag niet. Zonder m’n viool ben ’k ’n verloren man. Die viool is meer waard dan twee ossen.’

‚Kameraad Veselin, ’t gaat toch niet om dat stuk dennehout maar om je begaafdheid.’

Die zomer was de tarwe dank zij de regendagen nog goed opgeschoten. Cristea had door het gemeentebestuur z’n schuldenaren laten optrommelen om schoven te binden en het graan te dorsen. Maar de mensen hadden er niet veel zin in en keken kwaad van onder hun mutsen van lamsvel. De burgemeester aarzelde. Sergeant Dantzitsj was al te vaak afwezig. Op de dag van het schovenbinden, een week na Sint Pieter en Paulus,

beval de landheer onze ‚Meevallertje‘ om op het landgoed voor de arbeiders te komen spelen, hetgeen de arbeidsvreugde moest vergroten.

De violist had ook een mooie stem. Hij gaf onder meer een lied uit vroeger tijden ten beste. Dat lied was erg beroemd geweest en beviel ook Drieneuzen:

‚Toen de vrouwen uit Malu
haar wasgoed gingen bleken,
zag je haar benen,
die net zwanen leken . . .‘

Maar geen man kwam er in een betere stemming door en geen vrouw ook.

Ja, ja, misschien waren vroeger de benen van de Malu-Surpatse schonen zo wit als zwanen geweest, maar dat was dan in de tijd, dat de boerenbeulen minder tarwe zaaiden en ze de vrouwen geen zware landarbeid lieten doen. In die tijden hielden de vrouwen zich met hun eigen huis bezig. Alles wat zwaar werk was, moesten de mannen alleen opknappen: herendiensten, houtvervoer, reparaties, paarden uitlenen voor de postkoets en vele andere plagen.

’s Winters zaten de vrouwen linnen te weven en ’s zomers werd het linnen gebleekt.

Je moest ze *nu* ’s zien: verbrand door de gloeiende Julizon, ouwe gezichten, hun handen en benen hadden de kleur van rijshout gekregen, hun huid was uitgedroogd en gesprongen. De zwanen waren zwart geworden en de boezems en lippen ook zowat! De vrouwen moest zich wel schamen, toen Veselin z’n lied zong. En de mannen vervloekten de landheren, die zoveel goede gaven des levens verminderd en ontwijfd hadden.

‚Hou asjeblijft op, vadertje Veselin,‘ riepen een paar land-

arbeiders na een tijdje, ‚want we barstten hier van de ergernis. We worden er doodmisselijk van!’

Drieneuzen merkte, dat Meevallertje z'n viool op een schoof had neergelegd.

‚Sta daar niet te gapen, zigeuner! Anders krijg je 'n tik op je smoel. Je bent hier niet in die hut van je maar aan 't werk voor je landheer. Daar krijg je van mij voor betaald. Speel op dat jammerhout en zing in de maat!’

Zonder geestdrift kraste Veselin op z'n viool nog een paar uit de stad overgewaaide tango's. Toen Veselin flink op dreef was, ging Cristea terug naar 't landgoed. Toen gooide Veselin zich op de grond, trok zich een paar haren uit en knarse-tandde.

Op een Zondagavond vertelde Stoica Cernetz dit verhaal in Utza's huis. Hij had ook z'n vrouw meegebracht. Ze waren allebei peet van het kind en hadden plezier in de manier, waarop het gedijde. Het nam z'n lieve moesje helemaal in beslag.

‚Hij heeft niet genoeg aan m'n borst. Hij trapt met z'n beentjes naar me,‘ klaagde Nastasia. ‚Lief zijn, Tase, slapiet doen!’

Maar Tase had geen zin; tijdens 't gesprek hield ie z'n ogen wijd open, alsof ie ze allemaal wilde uitschilderen: de peten, Utza, ouwe Veta en de weduwe Ana.

Terwijl Cernetz met gedempte stem z'n verhaal voortzette, sliep het jochie opeens in.

Toen de schoven gebonden waren, ging Veselin naar de landheer om volgens afspraak z'n loon te ontvangen.

‚Wat voor loon?’ vroeg Cristea, ‚Ben je me soms geen geld meer schuldig?’

‚Schrijf dan tenminste vierhonderd lei van m'n schuld af, meneer de landheer.’

‚Wat?! Heb je soms voor *mij* gespeeld? Laten de landar-

beiders je maar betalen. Ik zal ze stuk voor stuk wat van hun loon aftrekken en dat krijg jij. Kom aanstaande Zondag maar terug.'

De Zondag daarop meldde de muzikant zich opnieuw bij meneer de landheer.

„Ja . . . je komt voor niets, Veselin. Ik heb de loon-administratie nog niet afgesloten. De duivel zal ze halen!’

„Staat u me toe op te merken, meneer de landheer, dat het beter zou zijn, als ik 't zelf met ze behandel. Ze zijn bevriend met me. Maar u moet het bedrag afschrijven van mijn schuld, want ik heb op uw verzoek gespeeld. De mensen hadden me niet geroepen!’

„Hm, ik zal zien. Daar moet 'k nog 's over denken. Wacht hier, tot ik met Ghitza Lungu klaar ben.

Veselin staat te wachten. Met z'n scherpe muzikanten-oren hoort hij, dat Drieneuzen de dingen bij z'n liberale partij zo heeft weten te draaien, dat Ghitza Lungu benoemd zal worden tot plaatsvervangend burgemeester van Malu-Surpat. Graag had Drieneuzen hem tot burgemeester laten slaan maar Ghitza Lungu kon niet lezen of schrijven. Dus moet Popescu burgemeester blijven, maar Ghitza Lungu als diens plaatsvervanger regelt op 't raadhuis alles overeenkomstig de wens van meneer de landheer. Drieneuzen heeft bespeurd, dat de mensen ontevreden worden en hun tanden laten zien. Daarom schuift hij Ghitza naar voren. Laat die maar met ze bekvechten, dreigementen uiten en ruzie maken.

Cristea keert zich om naar de muzikant en zegt:

„Ben je nog niet weg, zigeuner? Waar wacht je op? Ik heb Ghitza als plaatsvervangend burgemeester opgedragen bij de schovenbinders het geld op te halen, dat ze je schuldig zijn.’

„En hoe staat het dan met 't bedrag, dat u van m'n schuld moet afschrijven?’

„Dat is een zaak apart.”

Na een week bleek, dat het bedrag voor betaling aan de muzikant op de schuldrekening van de bewoners van Malu was geboekt, maar Veselin kreeg er een extra-schuld bij, want hij had die uren wel gespeeld maar hij had niet gewerkt voor de landheer, zoals hij verplicht was geweest . . .

„De Heilige Elia zal 'm uit de wereld trappen,” vloekte Veta, „Hij zal doodgebeten worden door een schorpioen! Wij hebben ook in de Trapganzen gewerkt en toen zijn mij en Ana 't geld voor de muziek afgetrokken, alsof wij die muziek hadden besteld. We konden door de zon en het stof zowat geen asem meer krijgen. Vier lei ging er van 't loon af. Maar als Veselin gespeeld heeft, moet Veselin dat geld ook hebben. Maar die schoft van 'n boerenbeul houdt 't in z'n eigen zak — stikken zal ie d'r in! 't Zou me niks verwonderen, als Ghitza Lungu nou ook nog 's vier lei de man van ons eiste of een mand mais.”

„Zou dat echt kunnen?” vroeg Utza Anineasca verwonderd.

„Van zo'n vent kan je alles verwachten. Hij zal 't wel niet durven vragen van de mannen, maar bij de armsten en bij de weduwen probeert ie 't. Mensen zoals Lungu en Drieneuzen zijn rovers en veel erger dan de rovers, die je bij de weg overvallen.”

„Ik ga naar Ghitza,” zei Stoica Cernetz kwaad, „en 'k zal 'm duidelijk maken, dat ie zich niet als 'n vijand van onze staat moet gedragen, want dat 't anders lelijk met 'm afloopt. Hij speelt met de landheer onder één hoedje, stelt de verdeling van de grond uit — die door de wet is voorgeschreven —, wijst commissies aan en heft ze weer op ook. Sommige van die commissieleden zijn omgekocht met tien morgen grond van Hagiú. Ghitza schreeuwt: die armen kunnen nog wel effe wachten! Hij stinkt van de verwaandheid en straks barst ie nog!”

Veta sperde haar ogen wijd open.

„M'n zuster, Chitza Triglea,” fluisterde ze geheimzinnig, „heeft me verteld, dat ze in de nacht van Donderdag op Vrijdag een droom heeft gehad: we brachten Ghitza Lungu in de regen naar z'n laatste rustplaats en iedereen liep te huilen maar tegelijk te lachen.”

Peettante Sofia sloeg snel drie maal een kruis boven het kind.

Ana vroeg:

„Was ik er niet bij? Wat heeft Ghitza gezegd?”

„Jij was er ook bij. Je liep te jammeren.”

Dit maakte Gekke Ana vrolijk.

Buiten begon de hofhond opgewonden te blaffen. Daarna hield hij zich rustig. Er naderden voetstappen en stemmen. Nastasia stond met 't kindje op haar arm voorzichtig op en ging naar de andere kamer. Ze had gehoord, dat Utza's broer, Manole Rosioru en twee andere, kort geleden naar huis teruggekeerde mannen Utza zouden bezoeken. Ze waren diezelfde dag aangekomen en ze brachten bericht mee van Mitrea: een brief met vijf zegels. Twee mensen kwamen met die brief. Als de één iets overkomen mocht zijn, zou de ander hem verder getransporteerd hebben en hem aan Nastasia of Utza Anineasca hebben overhandigd. Ook andere teruggekeerde soldaten hadden zulk soort brieven vervoerd. Nastasia had zich erover beklagd, dat „alleen de hare” maar uitbleef. Nu stond ze met luid kloppend hart en Tase op de arm bij de halfgeopende deur te wachten. Ze had alle twee haar handen nodig en daardoor kon ze haar tranen niet wegvegen, die rijkelijk stroomden.

In de grote kamer, waar de anderen bij elkaar waren, hoorde je voetstappen en krachtige, luide stemmen. Daarop werden die stemmen opeens zachter. Samen met Utza's broer waren Alior Grigore en Pescaru Simion binnengekomen.

„Hebben jullie de brief?” vroeg Utza, terwijl ze met een knip-oog in de richting van de kamerdeur wees.

„Jawel,” antwoordde Alior.

„Goeie berichten?”

„Ook dat.”

Na deze woorden verstond Nastasia helemaal niets meer. Ze kon niet meer op haar plaats blijven staan en dacht, dat ze 't volgend ogenblik haar schat al zou mogen ontvangen.

„Mitreä ligt in 't ziekenhuis,” fluisterde Alior intussen Utza toe, „Van 't voorjaar heeft ie ook al in een ziekenhuis gelegen, maar hij heeft er niet over geschreven om jullie niet ongerust te maken. Hij had een paar granaatsplinters in z'n heup gekregen en is daarvoor veertien dagen onder doktersbehandeling geweest. Ze wilden hem nog niet laten gaan. Maar hij verlangde direct weer naar 't front gestuurd te worden en was erg onrustig. Kort geleden begon die geopereerde plek pijn te doen. Er kwam etter uit. Daarom hebben de dokters 'm opnieuw onder handen genomen en besloten, hem niet eerder te ontslaan, voordat ie weer helemaal gezond is. Ze hebben nog twee andere splinters bij 'm gevonden. Vóór wij naar huis zijn gegaan, hebben we Mitreä gezien. Het gaat nou goed met 'm. Zodra ie genezen is, komt ie naar huis. Dat staat ook allemaal in de brief, die we meegebracht hebben.”

„Dat doet me erg veel plezier,” antwoordde petemoei heel hard, zodat ook iemand in de andere kamer het kon horen. „Een momentje geduld. Dan zorg ik voor pruimenjenever, brood en spek.”

Zo snel haar benen haar wilden dragen, liep ze naar haar petekind en drukte haar de brief met de vijf zegels in de hand.

„Goeie berichten, kindlief.”

Daarop ging ze naar de kamer terug. Nastasia rukte de zegels eraf, alsof ze koorts had. Bij de eerste woorden werd

ze bleek en kreeg ze weer tranen in haar ogen, maar toen werd ze gaandeweg kalmer.

De angst was nu weg, haar hart was gerustgesteld. Mitrea schreef, dat hij binnenkort zou komen. De één of andere avond of morgen zou ze hem opeens op de drempel zien verschijnen. Hij wilde nu graag al vast weten, hoe 't met 't kind ging. Nastasia sloot haar ogen en zag Mitrea in gedachten voor zich. Ze legde 't kind, dat haar kostbaarste bezit was, in zijn uitgestrekte armen.

Een tijdje bleef ze zo zitten, alsof dit visioen haar geest helemaal verhelderde. Daarna veegde ze haastig haar tranen weg en ging aan een tafeltje zitten om hem te antwoorden.

In die tijd plachten de weinige jongelui, die in Malu-Surpat konden lezen en schrijven, bepaalde zegswijzen op rijm te gebruiken voor hun liefdes- en vriendschapsbrieven. Iedereen kende ze uit z'n hoofd.

Bijvoorbeeld. ‚Met dit potlood schrijf ik gauw, vol verlangen, 'n brief aan jou.‘ Of wel: ‚Vol diep verlangen schrijf ik veel, terwijl 'k je in gedachten streel.‘ ‚Wat ik je nu begon te schrijven, zal steeds bedekt met kus en tranen blijven.‘ Al deze formules waren in de plaats gekomen van een cliché, dat in onbruik was geraakt: ‚In de eerste plaats hoop ik, dat dit briefje . . .‘ Zo had ook Mitrea zijn eerste vers gepleegd. Maar sindsdien was er enige tijd verstreken en de wereld verandert steeds. Intussen was er nog menigeen (en daar hoorde ook Nastasia toe), die voor brieven verzen uit boeken of nog liever uit de ongeschreven volkslitteratuur gebruikte. En zo aarzelde de trouwe geliefde van de frontsoldaat dan ook niet lang. Ze had al bij zichzelf overwogen, hoe ze hem zachte verwijten zou maken over z'n lange wegblijven. Wat gingen haar de dingen aan, waarover in de kamer daarnaast fluisterend werd gesproken: de ontevredenheid van de allerarmsten, de schurkenstreken van Drieneuzen, de bedriegerijen van Ghitza

Lungu en de opstand, die in allen was opgelaaid? Ze begon te schrijven, omgeven door een eeuwigheid en daarin bestonden maar twee mensen: Mitrea en zij.

„Mitrea, liefste lieveling, stuur toch niet als enig ding woorden tot mijn metgezellen, die een ander komt vertellen. Stuur me zulk geluk niet thuis maar kom zelf toch gauw naar huis! . . . Ik was erg verdrietig over de pijn, die je in het ziekenhuis gehad hebt, maar nu ben ik toch zo *heel erg* blij over het bericht, dat je gauw thuis komt. Tase is heel sterk en groeit als kool. Als ik verlang naar jou zit ik naar de eiken te staren . . .’

Nog veel meer schreef Nastasia aan haar man. In gedachten zat ze naast hem en fluisterde 't hem toe.

XXI

In de loop van de volgende weken verbreidde zich in het dorp Malu-Surpat het gerucht, dat het met Mitrea Cocor niet best ging. Sommige mannen of liever ,sommige' vrouwen probeerden dit wel te verheimelijken. Maar wat valt er te verbergen, als toch iedereen het weet? Er was een brief van hem bezorgd. Hij lag in het hospitaal, hij was ziek, hij had een operatie gehad. God mocht weten, wanneer ie thuis zou komen. Volgens de dokters had ie koudvuur, dat wil zeggen, dat z'n vlees wegrot. Koudvuur aan z'n been.

Verscheiden mensen hadden Ghitza Lungu daar zelfs over horen spreken in het raadhuis.

„Kan ik 't helpen?’ had Ghitza gezegd, „Het is best mogelijk, dat alleen z'n naam naar huis komt. Toch moet ik zeggen, dat 't me verdriet. Hij heeft niet naar me willen luisteren en nou boet ie d'rvoor.’

Avram Sarbu had hem gevraagd, of ie 'n brief had ontvangen.

„Ik heb niets ontvangen,’ antwoordde de plaatsvervangende burgemeester verbitterd, „Als dank voor al m'n goeie raad krijg ik niet eens antwoord van 'm. Maar iemand heeft 'n brief afgegeven aan die beklagenswaardige schoonzuster van me. Zij had beter kunnen doodgaan in plaats van Mitrea. Dan was 't 'r bespaard gebleven in armoë een kind op de wereld te brengen en had ze mij en d'r zuster niet voor de hele wereld belachelijk gemaakt. Nou straft God 'r.

Ja, wat zal ik ervan zeggen? We hebben toch dezelfde moe-

der gehad. Zo vijandig als ie ook tegen me doet, zou 'k 'r toch wel 's heen zijn gegaan om te kijken, hoe 't met 'm staat, maar 'k heb geen tijd. En hij ligt helemaal in Turda. Verschrikkelijk ver weg. De gemeentezaken nemen me zo in beslag, dat 'k er beslist geen uurtje kan afknijpen. De grote heren van de regering hebben alle verantwoording op mijn schouders gelegd. Zonder mij loopt de hele boel in 't honderd. En buitendien: misschien is die arme jongen al lang dood, als ik daar verschijn. Van die ziekte, die 'koudvuur' heet, is 'r nog nooit eentje beter geworden. Al zou de bisschop van Craiova een mis voor z'n genezing laten lezen, hielp 't nog niet!

Sinds landheer Cristea van de leiders der Liberale Partij in Boekarest gedaan had gekregen, dat zijn vertrouwensman in het gemeentebestuur werd benoemd, kreeg je de indruk, dat Ghitza enigszins gegroeid was. Toen zijn benoeming zwart op wit bezorgd werd, groeide hij nòg een paar duim.

Had ie kunnen lezen en schrijven, dan zou ie burgemeester zijn geworden. Maar de landheer had hem uitgelegd, dat 't nu overeen uit kwam. Deze hoogmogende heer had Popescu bevolen zich met z'n eigen zaken te bemoeien en hoe dan ook de aanwijzingen van Ghitza precies op te volgen, daar Ghitza zijn vertrouwensman was. De opstelling van een lijst met namen van mensen, die nog geen grond hadden en het instellen van een plaatselijke commissie moest hij op de lange baan schuiven. Er was een tijd aangebroken, waarin meer eerbied voor het gezag noodzakelijk werd. De laatste maanden staken zelfs opgehitste zwervers en bedelaars hun neus in de wind en werden zo brutaal, dat je ze 't liefst wat naar hun hoofd zou hebben gegooid. Aan sergeant Dantzitsj was bevel gegeven zich in verbinding te stellen met de landheer en de plaatsvervangende burgemeester. Zo moest de militie versterkt worden en ieder moest weten, wat ie te doen had om die brutale bekken dicht te krijgen. Wie mocht menen, dat er een

nieuwe staatsorde onder weg was, sloeg de plank totaal mis. Inderdaad had de koning in 's lands belang ook een paar lieden in de regering opgenomen, die vers uit de gevangenis kwamen en die ‚progressieven‘ werden genoemd. Die probeerden nu louter kwaad te stichten. Dat waren de bolsjewieken en als je ze de vrije hand zou laten, dan zouden ze de meest gewetenloze streken uithalen. Godzijdank hadden ze het roer niet in handen. Helemaal niet. Die ook vroeger het schip van staat hadden bestuurd, zouden alles weer in de rechte koers brengen. En dan zouden de ophitsers weggetrapt worden, hetzij de grens over of weer de gevangenis in! Ook de mensen uit de dorpen moesten zich nu maar heel kalm houden, verstandig zijn en zich enkel met hun eigen zaken bemoeien. Ze moesten weer aan het werk gaan overeenkomstig wet en gebruik. Anders konden ze nog wat beleven. En dan: wee hun gebeente!

Ghitza Lungu had bij de aanvaarding van zijn ambt juist een rede afgestoken. Vol moed en kracht. Alleen was bijna niemand 't met hem eens. Nadat de dorpsbewoners naar hem geluisterd hadden, schudden ze hun hoofd, getooid met een muts van lamsvel, en gingen daarop huns weegs.

Maar op een dag — en dat was in het begin van de herfst — meldde Stoica Cernetz zich op het raadhuis in gezelschap van enkele naar huis teruggekeerde soldaten.

En die Stoica Cernetz waagde het 't volgende te beweren: ‚Hoor 's, Ghitza Lungu, we weten, dat wij 't recht hebben een burgemeester en een plaatsvervangend burgemeester uit ons midden te kiezen, mensen, die weten, wat we nodig hebben. Maar wat is dat voor een burgemeester hier? En wat voor een plaatsvervangend burgemeester? Vijanden. Jullie weten niets van onze moeilijkheden af en kiezen de partij van de boerenbeul. Wat de grond betreft, hebben jullie opmerkelijk weinig — laten we maar zeggen: niks — gedaan. Tegen de verkiezingen zul je naar ons toekomen en proberen onze stem te krijgen,

maar dan zullen we een lange neus tegen je trekken...'

Ghitza liep rood aan van drift. Hij rees overeind met gerimpeld voorhoofd en zwaar gefronste wenkbrauwen. Maar dat ging niet door: hij liet zich weer in z'n stoel zakken, strekte z'n benen en legde z'n armen op de leuning.

'Om te beginnen,' zei hij nijdig, 'heeft niemand 'Hoor 's, Ghitza Lungu' tegen me te zeggen. Ik ben hier de burgemeester en jullie moeten me behandelen met de achting, waar 'k recht op heb!'

Stoica Cernetz begon te lachen. En even treiterend lachten zijn makkers: Avram Sarbu, Grigore Alior en Simion Pescaru.

'Wees zo goed,' rochelde Ghitza, terwijl hij van z'n stoel opsprong, 'jullie mutsen van je test te nemen, als je tegen me spreekt... Individuen!'

Stoica en de andere mannen schenen dit bevel niet gehoord te hebben, want ze kwamen niet in beweging, afgezien van een scheef gezicht.

'Ik zal jullie aanklagen wegens belediging!' riep Ghitza.

Toen deed Alior, die z'n geduld verloor, een stap naar voren en zei rustig: 'Sta je niet zo op te blazen, manneke... Als je niet aan onze kant wilt staan, moet je dat zelf weten. Dan klaren we 't zonder jou wel. Maar hou d'r even rekening mee, dat de Partij ons stuurt.'

'Wat heb ik daarmee te maken?'

'Dat zal je gauw genoeg merken!'

Ghitza zag ze met wijd opengesperde ogen aan en verging van woede. De lagere beambten van het raadhuis stonden aan de deur te luisteren.

'Ik zal jullie leren, volksopruiers! Horen en zien zal jullie vergaan! D'ruit!!'

Hij zag intussen geen kans nogmaals uit z'n stoel overeind te komen. En tot z'n verwondering verzette niemand een voet.

'Hm... nou... en wat hebben jullie dan te beweren, boeren?'

Z'n stem klonk hees.

Cernetz had een stap in de richting van de tafel gedaan en zei: ,Vertel ons eerst 's, Ghitza Lungu, waar je die leugen over Mitrea vandaan hebt. Je hebt ons verteld, dat ie ziek is en niet meer naar huis zou komen. Maar Pescaru, die daar staat, heeft 'm gezien en heeft met 'm gesproken. Hij is gezonder dan jij en hij zal komen om met je af te rekenen . . .'

Ghitza zei niets en had opeens een gevoel, of hij met koud water werd bespoten. Eerst deed ie z'n ogen dicht, daarna gingen ze half open en lachte Ghitza, alsof ie 'n goeie bak had gehoord.

,Verrek nog an toe . . . Hoe hebben jullie dat nou weer uitgeknoebeld? Wat mij betreft, mag ie gezond terugkomen, hoor. Maar . . . als ie zo gezond is, waarom is ie dan niet meegekomen? Wat onze rekening betreft, die zullen we helemaal onder ons, als broers, vereffenen . . . Waarom steken jullie je neus in dingen, waar je niks mee te maken hebt?'

,Je zult je niet alleen wegens de rekening met Mitrea te verantwoorden hebben,' stoof Cernetz op, ,Niet enkel tegenover hem zal je rekenschap moeten afleggen, maar tegenover ons óók!'

,En maak nou, dat je d'r uit komt,' hijgde Ghitza, terwijl hij probeerde, ze met z'n handen weg te duwen. ,Ik heb geen tijd meer voor jullie . . . De rechter zal jullie wel verder vragen stellen over 't bezoek, dat je bij me bent wezen afleggen . . . Ik heb niks met jullie te maken . . . Geen grapjes . . . Jullie maken me gek met je onzin . . . Begrijp dat nou eindelijk . . . Waar wachten jullie nou nog op?'

,We zouden nog willen weten,' zei Cernetz vastberaden, ,waarom je Zaterdag met de grote wagen van de gemeente naar het Essenbos bent gereden en daar de vrouwen d'r veevoer gestolen hebt.'

,Hè? . . . Wat? . . . Ik weet van niks. En zouden jullie me nou met rust willen laten?'

„Stop! Je weet 't best . . . Bij 't Essenbos heeft Nastasia mais gezaaid op d'r eigen land. Utza Anineasca heeft 'r geholpen. En op dezelfde akker hebben ook nog twee andere arme vrouwen hun mais gezaaid, Ana en Veta. Jij hebt die mais geroofd en employé's van de gemeente hebben 'm opgeladen. Heb je 't gedaan of niet?’

De plaatsvervangende burgemeester draaide onrustig heen en weer op z'n stoel.

„Ahem . . . dat wil zeggen . . .’

„Heb je 't gedaan of niet?!” Cernetz kwam dreigend dichterbij.

„K . . . k . . . kijk . . . eh . . . de eh . . . de zaak ligt zo . . . eh . . . Ik wist eerst niet, wat jullie bedoelden. Ik heb alleen genomen, waar Stanca recht op heeft. Ik heb Nastasia namelijk een deel van de bruidschat van m'n vrouw afgestaan en nou . . . eh . . . ahem . . . heb ik wat van de oogst meegenomen als pacht.’

„Noem jij de helft van de oogst ,wat?’

„Ik heb niet lang staan rekenen.’

„Je hebt 't dus gedaan. En zonder iemand te waarschuwen. Is dat een geoorloofd optreden? En waarom heb je ook de mais van Veta en Ana genomen? Spreek op! Met welk recht? Twee knechts, Damian en Sava, hebben tegen je gezegd, dat de mais van die twee ouwe vrouwen daar óók bij was.’

„Nou . . . dat eh . . . zij waren mais schuldig wegens die fiedelaar Veselin.’

„De landheer moet de muzikant betalen, want hij heeft de mensen uit 't dorp 't geld voor de muzikant van hun loon afgehouden.’

In de menigte, die intussen was samengestroomd, kon je een vrouw horen vloeken: „Verrekken moest ie op staande voet!”

Meneer de plaatsvervangende burgemeester kromp ineen. Hij keek omhoog; en zonder bezinning staarden z'n uit hun

kassen puilende ogen naar de getraliede vensters. Intussen waren er buiten zoveel mensen voor de ramen van Ghitza's kamer komen staan, dat het daarbinnen donker werd. En achter de mensen, die tegen de ruiten gedrukt stonden, stonden andere, tot ver in de straat. Hij hoorde een vaag gemor van veel stemmen en af en toe ook opgewonden kreten.

Ghitza's verwaand gezicht veranderde opeens. Waren er zoveel mensen op de been om rekenschap van hem te verlangen in de zaak, die Stoica ter sprake had gebracht? Of zat daar niet veel eer de kwestie van de grondverdeling achter, de verdeling, die telkens weer was uitgesteld? Die Cristea stelt me telkens aan de grootst mogelijke gevaren bloot. Of waren ze om nog wat anders gekomen, waarbij dan die bolsjewieken het volk tegen hem opgehitst hadden? Want hij had zich verbeeld, dat een man van gezag zoals hij, 't zich kon veroorloven, fors op te treden tegen het plebs, wat landheer Cristea immers óók placht te doen. Ghitza meende, dat z'n eigen heerschappij en de beslissende autoriteit één en hetzelfde waren; ze hadden allemaal maar te buigen! Wat betreft de gemeentefinanciën: hij had 't recht te beslissen, wie wat kreeg en hoeveel — en wat als eigen inkomen beschouwd en achterovergedrukt moest worden in deelgenootschap met de gemeentesecretaris en de ontvanger. Een gezag, dat niets in z'n eigen zak laat verdwijnen, bestaat immers niet! Ze konden verdorie ook wel de rekeningen voor de reparatie aan het dak van de school gaan opvragen, of contrôle willen oefenen op de uitgaven voor reparatie aan de zaal voor gratis medische hulp of de uitgaven voor de kleine brug over de Lisa en zo. Hij beschouwde al die lui als stommerikken, die in hun onnozelheid meenden, dat een vertegenwoordiger van de overheid enkel een soort Assepoester was, een hulp en heil voor weduwen, wezen en oudjes — een knechtje van jan en alleman. Ga nou gauw! Hij moest toch zeker ook z'n eigen belangen beharti-

gen; enerzijds zat ie met die molen, waar de machinist 'm kaalplukte. En anderzijds moest ie vetgemeste varkens naar Boekarest sturen.

„Ik ga naar huis . . . ik heb m'n eigen zaken ook nog af te wikkelen.”

Maar de vier mannen schenen deze jammerklacht niet op te merken.

„Nou, wat doen we?” vroeg Stoica, terwijl hij z'n hand op Ghitza's schouder legde en hem terugduwde in z'n stoel, „Ik herhaal m'n vraag over die mais, die je van die vrouwen en van Nastasia gepikt hebt. De rest komt later aan de orde. Die zal je nog minder leuk vinden.”

„We zullen zien. Ik moet 'r over denken. Als 't zo is, als jullie zeggen, zal ik ze genoegdoening geven.”

„Wanneer?”

„Nou meteen . . . Laat me los . . . Ik zie daar een hele hoop mensen. Wat moeten die van me? Laat Utza Anineasca en die twee oudjes maar bij me komen, dan worden we 't wel eens.”

„Dat gaat nu niet,” besliste Stoica, „Ze zijn niet in 't dorp. Ze zijn bij 't Essenbos om het restje, dat ze nog hebben, tegen andere rovers te beschermen.”

Ghitza voelde zich verschrikkelijk akelig. Het zweet liep in stromen over z'n opgeblazen gezicht. Zou 't een opstand van armoedzaaiers en bedelaars wezen?

Hij begreep, dat de vier mannen hem met opzet zo genadeloos behandelden en hem niet wilden laten gaan.

„Komt er iemand van inspectie?” vroeg hij buiten zichzelf.

„Hij is er nog niet,” zei Stoica, „maar 't zal niet lang meer duren. Hij komt voor de onteigening van de grond.”

Ghitza kromp ineen, boog z'n hoofd en zette z'n tanden op elkaar. Waarom was sergeant Dantzitsj er nou niet? En hoe zou ie de landheer van Hagi kunnen waarschuwen?

Het werd buiten donkerder. Van de kant van de Donau

kwamen zwarte wolken aandrijven en de wind gierde. De huisbediende Radu Gurau kwam binnen om de lamp aan te steken. Terwijl ie de pit recht draaide, wierp ie 'n schuwe blik op de man, die daar als verpletterd achter de tafel zat.

„Ik . . . wil weg hier!” zei Ghitza hijgend en probeerde uit z'n stoel te komen. Maar de ruggen van de vier mannen rezen voor hem op als een muur.

De stortbui dreef snel over en de wind ging liggen. De mensenmenigte in het portaal en voor de ramen was nog dichter geworden. Het werd stil buiten. Opeens weerklonk een vrolijk en opgewonden geroezemoes.

Manole Rosioru, de broer van Utza Anineasca, kwam met de zweep in z'n hand binnen.

„De wind heeft de regen verjaagd,” zei hij en keek de molenaar op een eigenaardige manier aan. „Ik heb 'm nou juist meegebracht. Maar ie wil niet binnenkomen. We hebben de opdracht om met het hele dorp van nacht nog naar de Trapganzen te trekken.”

Met neerhangende onderlip luisterde Ghitza hoogst verbaasd.

Plotseling had hij 't door. Z'n broer, van wie hij gehoopt had, dat enkel diens naam nog bestond, was teruggekomen . . . Z'n hart stond zowat stil en begon dan weer te hameren en te steken.

„En wat moet ik nou doen?” kreunde Ghitza.

„Jij rijst op uit je zetel en je gaat mee naar de Trapganzen,” zei Cernetz goedgehumt.

„Ik kan nou niet.”

„Maar je zal toch moeten.”

Buiten sprak iemand met de mensen, die daar zwijgend in het donker hadden staan wachten. De molenaar luisterde mee, maar hij herkende de stem niet.

Mitrea had besloten, op een avond onverwacht naar Malu-

Surpat terug te keren. De dag tevoren had hij via korporaal Avram Sarbu bericht gestuurd. Niemand mocht er iets van weten, ook Nastasia niet, die moest zo ver mogelijk van het dorp zijn. Hij moest eerst in de Trapganzen een vonnis uitvoeren en een nieuwe maatschappelijke orde doen instellen. En pas dan wou ie z'n vrouw en kind in z'n armen sluiten. Hij was niet gekomen om zich te wreken of omdat ie in moeilijkheden zat, ook niet wegens liefdesaangelegenheden maar voor de zaak van de gemeenschap, die menigeen nog niet zou kunnen begrijpen. Zo had hij besloten. Dat was afgesproken met de kameraden, met wie hij in den vreemde was geweest: nadat ze allemaal weer thuis waren, zou hij in hun gemeenschap een goede zaak helpen volbrengen. Elk afzonderlijk of met z'n tweeën of drieën waren ze 's zomers bij Cernetz thuis geweest en hadden daar de plannen besproken. Ze lieten niets los, bereidden zich voor en wachtten op de beslissing. Mitrea had zich één dag in Boekarest opgehouden voor een bespreking met meester Voicu.

„En nou breken we op om onze plicht te doen,” zo eindigde hij z'n toespraak, „Hier zijn de zaken op hun kop gezet.”

De samengestroomde mensen antwoordden hem met uitroepen en gingen daarna snel uiteen en naar huis om de paarden voor te spannen.

Om drie uur 's nachts gingen ze op weg naar de Trapganzen. Het waren ongeveer veertig wagens, propvol met mensen, die van Malu of uit de gehuchten kwamen. Op elke wagen was een lantaarn. De kameraden uit de oorlog droegen fakkels. In de rode weerschijn daarvan konden de halfvrije boeren Mitrea zien; zijn rug was breed en zijn ogen keken somber. Af en toe kreeg ook Ghitza die vreeswekkende verschijning in 't oog. Mitrea had niet naar 'm gekeken en geen woord tegen 'm gezegd. Ghitza loerde om zich heen en spitste z'n oren. Hij hoopte op een gelukkig einde aan al deze narig-

heid door het verschijnen van landheer Cristea en z'n veldwachters.

Weliswaar hadden ze 't zó ingepikt, dat Dantzitsj die dag toevallig net niet in 't dorp was, maar het leek uitgesloten, dat dit spelletje niet ontdekt zou worden. En zelfs als ze in de Trapganzen hun gemene schurkenstreek konden uitvoeren, dan zou de regering 't ze wel inpeperen. Inderdaad: in Malu was de wet op de grondverdeling onder de boeren nog maar gedeeltelijk toegepast en de Trapganzen waren tot dusver gespaard gebleven. Daarvoor droeg Cristea de meeste verantwoording. Laat Cristea z'n macht nou maar 's tonen! Of de veldpolitie in de strijd tegen de opstandelingen achter Cristea zou staan? Bij de mensen van Malu waren de gebeurtenissen van 1907 in smartelijke herinnering gebleven. God zou 't wel zo beschikken, dat 't voor Ghitza goed zou aflopen. Ghitza had honger en kreeg 't koud. De vochtige wind blies met lichte rukken over de eenzame vlakte.

Nadat de wagens in de Trapganzen waren aangekomen, sleepten de mensen stro en droge struiken aan, ontstaken een vuur, gingen erom heen zitten en begonnen geestdriftig te zingen. Ghitza ving een paar vervloekingen op, die voor hem bestemd waren. Wat Drieneuzen betreft: die werd op alle manieren verwenst. Uit de opzichterskeet kwamen de oude Ion Triglea en Chitza Triglea naar buiten.

Ze liepen naar Mitrea toe om hem te betasten en te omhelzen. Als een zoon hadden ze hem verzorgd, toen hadden ze hem al opgegeven en nu was hij toch nog tot het land der levenden teruggekeerd. Ook de mensen, die op Drieneuzen's landgoed werkten, waren erbij gekomen; het waren dezelfden, die al begonnen waren, de akkers voor de tweede maal te ploegen en de uitzaai voor te bereiden.

Toen tegen de ochtend de vuren in hoopjes gloeiende as waren veranderd, werd het stil. Allen knikkebolden en sluimer-

den. Alleen Ghitza deed geen ontstoken oog dicht. Hij pijnigde zich af met de vraag, hoe ze hem zouden behandelen en hij had erg veel medelijden met zichzelf.

Na een tijdje trokken wilde ganzen in steeds grotere vluchten over hun hoofden; hoog aan de hemelkoepel snaterden ze in de wind. Slapeloos zat Mitrea temidden van zijn kameraden, doodstil, op een hoop maiskolven en dacht aan het schreeuwen van die wegtrekkende vogels, zoals hij 't vroeger in de herfst had gehoord, toen hij doodziek onder het dak van de hut lag en ouwe moeder Triglea hem verzorgd en van 'betovering' bevrijd had.

De dag brak aan. Het oosten bekrante zich met rozen. Nu verzamelden zich de ongenode gasten van de Trapganzen en wachtten op de dingen, die komen zouden. Alle armen en weduwen, oorlogswezen en hun familie zouden de uitgestrekte akkers in bezit nemen en in het register worden ingeschreven, ieder overeenkomstig hetgeen hij of zij nodig had. Daarop moesten de grenzen afgepaald worden en grensvoren worden getrokken. De vroegere velden der knechtschap zouden daarmee overgaan in de handen van degenen, die er tientallen jaren als slaven gezwoegd hadden ten bate van de landheer. 'Dit maal zal ons register rechtvaardig zijn,' zeiden Mitrea Cocor's kameraden tot de in diepe armoë verkerende dorpsgenoten.

Na de beraadslagingen van die nacht namen velen vol woede tegenover Ghitza Lungu een dreigende houding aan en hitsten elkaar tegen hem op. Maar ze lieten 'm links liggen, toen de namen van de wezen uit het register werden voorgelezen en de ploegen in gereedheid werden gebracht.

Op dat moment werden hoefgetrappel en het ratelen van een wagen hoorbaar. Het kwam uit het noorden. Zonder zich van hun plaats te bewegen, rekten de mensen opgewonden hun halzen. Mitrea stapte naar voren. Hij begreep, wie er in aantocht was.

„Daar heb je landheer Cristea . . . Daar heb je Drieneuzen,‘
riepen enige stemmen. Een paar oude inwoners van Malu be-
gonnen te aarzelen. Mitrea’s kameraden lieten niet na, die
mensen een zetje te geven, zodat ze vooraan kwamen te staan.

Cristea kwam aanstormen in zijn door twee paarden ge-
trokken rijtuig. Links van hem zat sergeant Dantzitsj, rechts
had hij ’t oude geweer, dat hij nog altijd als z’n beste dienaar
beschouwde. Blakend van woede naderde Cristea en schudde
in de verte al dreigend met z’n vuist. Op de bok bevond zich
Ciornea, die de met schuim bedekte paarden aandreef, die in
gestrekte galop voortrenden. Met dezelfde snelheid reed een
boerenwagen achter het gele rijtuig aan. Op die wagen zaten
drie veldwachters, voorzien van geweren.

Het rijtuig en de kar stonden nog niet stil, of landheer
Cristea’s gebrul daverde al door de frisse morgenlucht.

„Ik zal jullie helpen, schoften! Rovers! Jullie lopen zeker
achter die walgelijke schoelje aan, die ik uit meelij te vreten
heb gegeven! Opedonderd! Uit m’n ogen!’

Cocor liep kalm naar het rijtuig toe.

„Terug, idioot!’ schreeuwde Cristea, die volkomen krank-
zinnig leek en hij voegde er een hele reeks van de gemeenste
scheldwoorden aan toe. „Hoe is ’t mogelijk, dat jullie achter
zo’n misbaksel van ’n individu aanloopt, verdomde stomme-
rikken!’

Maar Mitrea vertrok geen spier. Hij zei met zeer heldere
stem:

„Het volk is hier om overeenkomstig de wet, zijn grond in
bezit te nemen.’

„Mijn grond — van jullie?!’, gilte de landheer ten aanhore
van de menigte en z’n stem werd steeds doordringender. „Heb
je dat gehoord?! . . . Zie je dat?! . . . Vervloekte rotkerels!’
Dit zei hij er nog bij, terwijl hij naar Dantzitsj keek.

Mitrea nam opnieuw het woord en sprak nog duidelijker:

„De Partij doet recht. De grond is van degenen, die 'm bewerken.’

„Heb ik dan niet gewerkt?!”

„Nee!”

Brullend als een wild dier legde Cristea aan en haalde de haan van z'n geweer over.

„Ik zal jou laten zien, wat de wet is . . . Voor je sodemieter schiet ik je!!”

Op hetzelfde ogenblik gaf Ciornea, alsof ie geschrokken was, een ruk aan de teugels. De paarden steigerden en hun hoeven sloegen tegen de disselbomen. Het rijtuig wankelde en helde over. Daarbij schoot Cristea ergens in de richting van een wolk, die als een opgetrokken, boze wenkbrauw boven het oosten hing. Drieneuzen verloor bovendien z'n evenwicht, maar zag kans uit het rijtuig te springen. Hij maakte zich gereed voor het volgende schot.

„Doen die veldwachters niks, idioot?!” riep hij Dantzitsj toe.

Als hadden de kameraden van Mitrea ingestudeerde rollen uit te beelden, haalden ze van onder hun boerenkielen automatische pistolen voor de dag. Een deel van de menigte omsingelde de wagen van de veldwachters. Sergeant Dantzitsj spreidde zijn armen, alsof het vleugels waren, gooide zich toen op Drieneuzen en hield hem in bedwang.

Een ogenblik was het doodstil in de dicht opeengedrongen menigte. Mitrea die bleek zag, sprak opnieuw:

„Ik ben niet gekomen om verantwoording van je te eisen wegens de honger, die je me hebt laten lijden, ook niet wegens het pak ransel en de beledigingen. Je noemt zelf je straf, als je je d'r op beroemt, dat je gewerkt hebt. Sluit aan bij de rij en trek de akkergrenzen!”

De mensen lieten bij die woorden een kreet van verwondering horen. „Die knaap durft!”

Toen Mitrea zich omdraaide, ontwaarde hij z'n opgeblazen

broer. Hij had veel weg van een egel maar zonder stekels. 'Jij naar de ossen!' bitste Mitrea hem toe, 'en de boerenbeul aan de ploeg. Weg met ze!'

Drieneuzen kookte van kwaadheid. Ghitza werd opeens heel klein en zakte door z'n knieën. Mateloos was de vreugde van de dorpsbewoners, die de veldwachters steeds verder opzijdrongen. Onder toezicht van Alior Grigore begon de eerste ploeg de grensvoren volgens de nieuwe verdeling van de grond te trekken. Langzaam schoof hij vooruit, moest om een struik heen, hield even stil en ging dan weer verder. Bij een lager gelegen gedeelte verloren de mensen 'm uit 't oog, maar daar kwam hij al weer tevoorschijn en naderde de opzichterskeet. De terugtocht ging met horten en stoten. Landheer Cristea viel omver en Alior zette een grote mond tegen hem op om hem overend te krijgen. Hij steunde eerst op één knie, maar kukelde weer voorover en pas na herhaald struikelen stond ie weer op z'n benen. Tien stappen verder ging hij opnieuw voor de wereld. Wat Ghitza betreft: die torste z'n eigen hoofd, alsof 't van 'n ander was. Ook hij boog herhaaldelijk door en kromde zich als een worm. Toen ze opnieuw bij de keet kwamen, zagen ze eruit als vogelverschrikkers. Het zweet en bloed liep uit hun poriën. Drieneuzen's handen waren één en al blaar en wond.

'Laat me los, misdadigers!' brulde Cristea, 'Ik zal jullie allemaal in 't cachot laten smijten!'

Toen liep Gekke Ana op hem toe, schudde dreigend haar hoofd, trok vol haat een lelijk gezicht tegen hem en zei: 'Oejoei, wolf! Schijt nou maar uit, wat je al die jaren opgevreten hebt!'

Ciornea, de koetsier, volgde met wijdopengesperde ogen het ongeluk, dat z'n meester overkwam. Toen wendde hij zich af en spuwde op de grond. Daarop ging dat treurig span ploegers verder. De overige ploegen volgden. Ook Mitrea trok z'n voor.

Toen hij van z'n akker terugkwam, stond z'n hemd bij de hals open en was z'n borst ontbloot. De frisse herfstwind streekde hem.

Toen hij even rustte bij de ossenput, rende plotseling Nastasia pijlsnel op hem af. Ze drukte met haar rechterhand haar kind tegen zich aan en klemde haar linkerarm om z'n hals. Voor alle mensen toonde ze met uitroepen en lieve woordjes en tranen haar liefde voor Mitrea.

Haar Mitrea had rimpels in z'n voorhoofd en grijze haren aan z'n slapen. Hij beheerste zich tegenover z'n dorpsgenoten en toen onderdrukte ook zij haar hartstochtelijke uitingen. Ze gaf hem het kind en werd rustig.

De verdeling van het bezit in de Trapganzen, die vroeger geen mensen herbergden, was nog maar een begin. Mitrea Cocor was bezield door de gedachte aan de nieuwe maatschappelijke orde, die hij had aanschouwd bij z'n bezoek aan het collectieve landbouwbedrijf 'Ter Herinnering aan Iljitsj', in het dorp Tarasowka, toen hij nog krijgsgevangene en leerling in de Sowjet-Unie was. Hier in Malu, zoals overal in het land, was nog alles bij het oude gebleven. Dorpen en akkers zagen er nog net zo uit als eeuwen geleden. De mensen hielden nog vast aan hun oeroude ploegen, aan de stukjes grond, afgegrensd door een voor, aan de zeden van de voorvaderen. Ieder was opgesloten met z'n armoe en gescheiden van z'n medemensen, maar ze zuchtten en kreunden wel allemaal samen onder het juk van de slavernij.

De resultaten van de wetenschap op elk gebied zijn tot deze mensen, nog belast met het verleden, niet doorgedrongen. De nieuwe wereld gebruikt tractoren, vliegmachines, electriciteit. De woestijn wordt vruchtbaar door bevoeiingsstelsels. Het land krijgt een ander aanzicht door het uitvindersvernuft van ingenieurs. Cultuurplanten nemen de plaats in van wild struikgewas. Moerassen worden drooggelegd. Waar vroeger zand was, verrijzen nu bossen.

In Malu rustten de schaduwen van het verleden nog op de mensen. De één na de ander kwijnde weg door de uitbuiting. Dat moet door de revolutie totaal veranderd worden. De oude orde moet helemaal verdwijnen. De socialistische staat zal niet nalaten, de voormalige lijfeigene alle middelen ter beschikking te stellen, die de wetenschap te bieden heeft. Dan zullen op plekken, waar vroeger moerassen en ellendige hutten waren, wegen en huizen met electrisch licht komen. Waar het land vroeger door droogte verteerde, daar zal het kostbare water door kanalen geleid worden en waar de mens zich moest afsloven, zullen machines zijn werk verlichten.

Het breken met het verleden wordt voor deze mensen het begin van een nieuwe levensperiode.

Gedachten over dit alles flitsten als vage lichtstrepen door Mitrea heen, terwijl hij in z'n armen het kind hield, dat z'n vrouw hem geschonken had. De steppewind kriebelde aan de neus van het kereltje, liet hem niezen en maakte hem wakker. Nu glimlachte 't tegen de Octoberzon.

„Jij bent de toekomst . . .” zei Mitrea met een zucht en glimlachte zelf tegen de vele beelden, die in z'n gedachten opdoemden en die hij op z'n tocht door het nieuwe land van het socialisme had verzameld.

Nastasia dacht, dat hij tegen háár lachte en was overgelukkig.

Mitrea zei: „Voor m'n wraakneming zal ik me verantwoorden tegenover degenen, die me zullen oproepen om er een oordeel over uit te spreken.”

Daarop stapte Laie Saracu op hem toe en vroeg:

„Wat is 'r nou aan de beurt?”

Mitrea klopte hem op z'n schouder als 'n vriend maar antwoordde niets. Zijn mensen in Malu moesten eerst nog het doornige pad van het leren-begrijpen afleggen.